

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN EĞİTİMİ BİLİMİ

BİLİM DALI

ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA YER
ALAN HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ ÜNİTELERİN ÖĞRETİM
PROGRAMI KAZANIMLARININ GERÇEKLEŞMESİNE KATKISI

(Yüksek Lisans Tezi)

Nur KELEŞ KAHRAMAN

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİMİ
BİLİM DALI

ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA YER
ALAN HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ ÜNİTELERİN ÖĞRETİM
PROGRAMI KAZANIMLARININ GERÇEKLEŞMESİNE KATKISI

(Yüksek Lisans Tezi)

Nur KELEŞ KAHRAMAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan GÜREL

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı DİN EĞİTİMİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi NUR KELEŞ KAHRAMAN'ın ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA YER ALAN HZ.MUHAMMED (S.A.S) İLE İLGİLİ ÜNİTELERİN ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARININ GERÇEKLEŞMESİNE KATKISI adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 30.05.2019 tarih ve 2019-16/20 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 05/07/2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1. Tez Danışmanı Dr. Öğr. Üyesi RAMAZAN GÜREL	
2. Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi EMİNE KESKİNER	
3. Jüri Üyesi Prof. Dr. HAMİT ER	

ÖZET

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile İlgili Ünitelerin Öğretim Programı Kazanımlarının Gerçekleşmesine Katkısı isimli bu çalışma toplam üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın yöntemi, amacı, sınırlılıkları, önemi, problemi ve literatür değerlendirmeden bahsedilmiştir. Birinci bölümde 1982-2018 yılları arasında yapılan öğretim programlarının incelemesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme ışığında 2018 yılına ait bu yeni program mukayese edilerek incelenmiştir. İkinci bölümde Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünite içeriklerinde temel alınması gereken bazı noktalar belirlenerek anlatılmıştır. Aynı zamanda ünite anlatım esnasında kullanılması gereken bazı öğretim yöntem ve tekniklerinden bahsedilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde 4. sınıftan başlamak üzere 8. sınıfa kadar olan kademelerde ünitelerin tek tek analizleri yapılmıştır. Aynı zamanda bu analizler yapılırken İstanbul'da görev yapan 25 öğretmene ulaşılarak üniteler hakkında genel sorular sorulmuş ve yapılan bu görüşmelerin değerlendirilmesi için ayrı bir başlık açılmış ve bu başlık altında araştırmanın nitel verilerinden bahsedilmiştir. Tüm bu verilerden hareketle araştırmanın sonuç bölümü oluşturularak Talim ve Terbiye Kurulu, öğretmenler ve veliler için öneriler kısmı oluşturulmuştur.

Çalışma sonucunda İlköğretim DKAB ders kitaplarının kazanımlar karşısında yetersiz kaldığını 4.sınıf ders kitabındaki ünitenin yaş seviyesinin üstünde olduğu ve 8. sınıf ders kitabının yaş seviyesinin altında olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Din Eğitimi, Hz. Muhammed (s.a.s.), DKAB, Ders Kitabı, Ünite.

ABSTRACT

Primary religious culture and Ethics in the textbooks included in the Prophet (s.a.s.). Muhammad (s.a.s.) this study is composed of three parts. In the introductory section, the method, purpose, limitations, importance, problem and literature review were discussed. In the first part, the examination and evaluation of the educational programs conducted between 1982- 2018 were carried out. In the light of this evaluation, this new program for 2018 was examined in comparison. In the second part, Hz. Muhammad (s.a.s.) some points that should be based on the contents of the unit have been determined and explained. At the same time, some teaching methods and techniques that should be used during Unit lecture were mentioned.

In the third part of the study 5. starting from class 8.individual analyses of the units were carried out in the grades up to the class. At the same time, 25 teachers working in Istanbul were contacted and asked general questions about the units and a separate topic was opened for the evaluation of these discussions and the qualitative data of the research was mentioned under this topic. Based on all these data, the result section of the research was formed and the Suggestions section was formed for the teachers and parents of the board of education and training.

As a result of the study, primary school textbooks were inadequate in the face of gains 4. the unit in the class textbook is above the age of 8.it has been determined that the class textbook is below the age level.

Keywords: Religion Education, Hz. Muhammad (s.a.s.), DKAB, Textbook, Unit.

İçindekiler

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	3
B. ARAŞTIRMANIN AMACI	5
C. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	7
D. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	8
1. Araştırmanın Modeli	9
1.1. Hipotezler	9
2. Veri Toplama Aracı	9
2.1. Mülakat	10
3. Evren-Örnekleme	10
4. Veri Analizi	11
E. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	11
F. LİTERATÜR DEĞERLENDİRME	12
I. BÖLÜM	14
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ ÜNİTELERİN	14
GENEL DEĞERLENDİRMESİ	14
(1982-2018)	14
A. 1982-2010 DKAB DERS PROGRAMLARINDA HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ İÇERİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	16
1. 1982, 1988 ve 1992 DKAB Öğretim Programı	17
1.1. 1982 Din ve Ahlak Bilgisi Ders Programı	17
1.2. 1988 yılı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Programı	19
1.3. 1992 DKAB Öğretim Programı	20
2. 2000 Yılı DKAB Öğretim Programı	22
3. 2006 Yılı DKAB Öğretim Programı	26
4. 2010 Yılı DKAB Öğretim Programı	31

B.	GÜNCELLENEN YENİ DKAB DERS PROGRAMININ İNCELENMESİ (2018).....	34
1.	Öğretim Programının Amacı	34
2.	Öğretim Programının Temel Felsefesi.....	35
3.	Ölçme Ve Değerlendirme Yaklaşımı.....	36
4.	Öğretim Programın Uygulanması.....	37
5.	Öğretim Programının Perspektifi.....	37
II.	BÖLÜM.....	39
	HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ.....	39
	ÜNİTE İÇERİKLERİNDE TEMEL ALINMASI.....	39
	GEREKEN İLKELER	39
A.	YENİ ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARINA GENEL BİR BAKIŞ	40
B.	HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARDA OLMASI GEREKEN TEMEL İLKELER	45
A.	Pedagojik Yönden Temel İlkeler	45
1.	Tekrar	48
2.	Muhatabı Tanımak	48
3.	Hatayı Yüze Vurmamak	49
4.	Teşbih ve Temsil.....	49
5.	Uygulayarak Göstermek	49
6.	Yazıyı Araç Olarak Kullanmak	49
7.	Tedric (Azar azar ilerlemek).....	50
B.	Eğitim Yönünden Temel İlkeler	50
1.	Takrir Yöntemi	52
2.	Soru- Cevap Tekniği.....	53
3.	Eğitici Drama.....	54
4.	Örnek Olay Verme	55
5.	Münazara/ Tartışma Grupları Oluşturma	56
C.	Sosyo- Kültürel Yönden Temel İlkeler.....	56
III.	BÖLÜM	60
	İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA BULUNAN	60

HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ ÜNİTE İÇERİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	60
1. 5. Sınıf “ Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Aile Hayatı” Ünitesinin Kazanımları Gerçekleştirmesine Katkısının İncelenmesi	61
1.1. Ünite Etkinlik Kullanımı	65
1.2. Ünite Ayet Kullanımı	66
1.3. Ünite Hadis Kullanımı	67
1.4. Ünite kavram kullanımı	67
1.5. Ünite Değer Kullanımı	68
1.6. Kazanımlara Uygunluk	69
2. 6. Sınıf “ Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hayatı” Ünitesinin Kazanımları Gerçekleştirmesine Katkısının İncelenmesi	72
2.1. Ünite Etkinlik Kullanımı	76
2.2. Ünite Ayet Kullanımı	77
2.3. Ünite Hadis Kullanımı	78
2.4. Ünite Kavram Kullanımı	78
2.5. Ünite Değer Kullanımı	78
2.6. Kazanımlara Uygunluk	79
3. 7. Sınıf “ Allah’ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.s.)” Ünitesinin Kazanımları Gerçekleştirmesine Katkısının İncelenmesi	82
3.1. Ünite Etkinlik Kullanımı	86
3.2. Ünite Ayet Kullanımı	87
3.3. Ünite Hadis Kullanımı	88
3.4. Ünite Kavram Kullanımı	89
3.5. Ünite Değer Kullanımı	89
3.6. Kazanımlara Uygunluk	90
4. 8. Sınıf “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Örnekliliği” Ünitesinin Kazanımları Gerçekleştirmesine Katkısının İncelenmesi	91
4.1. Ünite Etkinlik Kullanımı	95
4.2. Ünite Ayet Kullanımı	96
4.3. Ünite Hadis Kullanımı	96
4.4. Ünite Kavram Kullanımı	97
4.5. Ünite Değer Kullanımı	97

4.6. Kazanıma Uygunluk.....	98
5. Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi	102
SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER.....	105
A. Talim ve Terbiye Kurulu İçin Öneriler	109
B. Öğretmenler İçin Öneriler	111
EKLER	113
KAYNAKÇA	124

ÖNSÖZ

Resullük vazifesinin yanında tüm insanlık için mümtaz bir şahsiyet örneği olan Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatının, kişiliğinin ve söylemlerinin aktarılması Din eğitimi ve öğretiminin üzerinde durması gereken önemli konulardan biridir. Din eğitiminin amaçları arasında genel olarak bireyin dini gelişimine yardımcı olmak mevcuttur. Bireyin dini gelişiminde ona yardımcı olacak materyaller oluşturma ve sunma din eğitimi başta olmak üzere pek çok disiplin için önemli bir husustur. Bu öneme binaen üzerinde çalıştığımız araştırmamızda giriş ve üç bölüm mevcuttur.

Çalışmamızın giriş bölümünde araştırmanın problemi, yöntemi, amacı, sınırlılıkları, önemi ve literatür değerlendirmesi hakkında açıklama yaptık. Birinci bölüm, iki başlık altında hazırlanmıştır. İlk başlıkta 1982 yılından 2010 yılına kadar hazırlanmış olan DKAB öğretim programlarının mukayeseli bir incelemesini yapılmıştır. İkinci başlık altında ise 2018 yılı eylül ayında eğitim ve öğretimde kullanılmaya başlanılan yeni DKAB öğretim programının 5. sınıftan 8. sınıfa kadar tüm başlıklarını geçmiş programlarla mukayese ederek incelenmiştir. İkinci bölümde Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatı ve ahlakının öğretiminde temel alınması gereken ilkeler farklı kategorilere ayırarak aktarılmış olup, yeni öğretim programında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin kazanımları, tablolar şeklinde verilmiştir. Üçüncü bölümde ise 5. sınıftan 8. sınıfa kadar 2018'de ilköğretim kurumlarında dağıtılan ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin kazanımlar başta olmak üzere kullanılan üslup, sayfa düzeni, yaş düzeyine uygunluk, görsel öge kullanımı, konu sıralaması, değerler eğitimine yardımcı unsur olması, ayet ve hadis kullanımı ve tercümelerdeki anlaşılabilirlik gibi pek çok yönden incelemesi yapılmıştır.

Bu araştırmada başat olarak metin çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Buna yardımcı olarak İstanbul'da bulunan çeşitli ilköğretim okullarında DKAB derslerine giren öğretmenlere hazırlanan bir görüşme formuyla Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili üniteler hakkında sorular sorulmuştur. Bu sorulara gönüllülük esası ile verilen cevaplar ise sonuç kısmında değerlendirmelerimizi yaparken kullanılmış olup bilhassa öneriler bölümünün yazımında bu mülakatın değerlendirmelerinden faydalanılmıştır.

Araştırmam boyunca sorduğum tüm sorulara içtenlikle cevap verip fikirlerimi değerli bulup bilgi birikim ve tecrübesiyle bende farklı ufukların açılmasına vesile olan, kıymetli Dr. Öğr. Üyesi Ramazan GÜREL'e katkılarından dolayı şükran borçluyum. Yüksek Lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Programı öğretim üyelerine, çalışma grubuna katılım sağlayan tüm öğretmen arkadaşlarıma teşekkür ve saygılarımı sunarım. Tez çalışmalarımı sürdürürken bana manevi destek veren sevgili annem Zeynep KELEŞ ve babam Can KELEŞ'e minnettarım. Tez çalışmam boyunca gösterdiği anlayış ve yardımlarının yanı sıra verdiği motivasyon ile çalışma azmimi arttıran sevgili eşim Sacit KAHRAMAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Nur KELEŞ KAHRAMAN

İstanbul/2019

KISALTMALAR

Ank. : Ankara

Dan. : Danışman

DKAB. : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

DİB. : Diyanet İşleri Başkanlığı

İst. : İstanbul

MEB. : Milli Eğitim Bakanlığı

M.Ü. : Marmara Üniversitesi

S. : Sayfa

S.A.S. : Sallallahu Aleyhi Ve's-Sellem

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TC. : Türkiye Cumhuriyeti

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yay. : Yayınevi

GİRİŞ

Eğitim süreci boyunca ders içeriklerinin öğrenene düzenli bir biçimde ulaştırılmasında ders kitaplarının katkısı yadsınamaz bir boyuttur. Bilgiye hızlıca erişilebildiği ve bilginin üretildiği günümüzde teknolojik gelişmeler ders kitaplarının yanında öğrenene bir katkı sağlamaktadır. Eğitimin amacı, insanlığa ve topluma hizmet eden iyi bireyler yetiştirmek ve onlara doğru bilgiyi aktarmaktır. Eğitim, bireyin kendisine yararıyla birlikte topluma olan yararını da gözetmektedir. Bireyin kendisine ve topluma faydalı olması için eğitimin belirli bir dengede olacak şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir.

Okul, eğitimin planlı ve programlı bir şekilde gerçekleştiği bir kurum olup bireysel ve toplumsal hedefler içermektedir. Okul, eğitimin hiyerarşik bölümlere ayrılması ve ders içeriklerinin taksim edilip öğrenciye aktarılması konusunda önemli bir görev üstlenmektedir. Aynı zamanda okul, bireyin hayatı boyunca kullanabileceği bilgilerin aktarıldığı ve bilgiye ulaşma ve onu üretme yollarının öğretildiği sistemli bir kurumdur.

Cumhuriyet döneminin öncesinde olduğu gibi dinin eğitim sürecindeki rolü Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren de tartışılmıştır. Dinin eğitim sistemi içerisinde ders olarak yer alması ağırlıklı olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin müfredatında yer almasıyla gerçekleşmiştir. Ülkemiz dinin eğitim sürecindeki yerinin planlaması ve dönüşümünde farklı tecrübelerle sahiptir. Milli Eğitim sistemimiz içindeki değişimlerin genelde ülkenin içinde bulunduğu siyasi durumlarla birlikte şekillendiği söylenebilir. Türk Milli Eğitim sistemi içerisinde DKAB dersleri yıllara oranla değişim ve dönüşümle günümüzde faal bir ders olarak okutulmaya devam etmektedir. Bu konudaki gelişim ve dönüşümler din eğitimini yıllar içerisinde farklı boyutlarla yeniden gündeme getirip, dersin güncelliğinin korumasını sağlamaktadır. Bu özelliklerinden ötürü Din Eğitimi, süreç içerisinde çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bunun yanı sıra değişen laiklik anlayışı ve teknolojinin gelişmesi Din Eğitiminin yapılandırılmasını

gerekli kılmıştır. Türkiye başta olmak üzere Batı toplumundaki dönüşümler incelendiğinde politik, sosyo-kültürel ve ekonomik unsurların din eğitimi dönüştürmede etkin rol oynadığı söylenebilir. Din eğitimi süreç içinde yapılan değişiklikler ile deneyim kazanmıştır. 12 Eylül 1980 askeri ihtilal sonrası okullarda seçmeli din dersi ve zorunlu ahlak bilgisi dersi üzerinde uzun tartışmalar olmuş ardından her iki ders birleştirilerek ilk ve orta kademeli “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi adıyla zorunlu bir şekilde okutulması planlanmıştır.¹ 1982’de değişen anayasanın 24. maddesi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri zorunlu dersler arasına girmiştir. “Din ve Vicdan Hürriyeti”

MADDE 24.

Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta-öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.² Bu noktada örgün eğitim kurumları yetiştirmekte oldukları nesle bir plan ve program dâhilinde doğru dini bilgiyi ulaştırma noktasında sorumluluk almaktadır. Bu sorumluluk neticesinde bilgi ve teknolojinin daha çok kullanıldığı yeni bir öğretim programı hazırlanmıştır.

Teknolojik gelişmelerin eğitimdeki izdüşümleri sadece program, öğretim yöntemi ve yeni yaklaşım arayışları üzerinde de sınırlı olmayıp öğrencilerin ders konusu ve işleyişi algısı üzerinde değişikliklere sebep olmuştur. Ülkemizde bu değişikliklere yeni arayışlar getirme çabası olarak DKAB ders programlarında birtakım düzenlemelere gidilmiş, teknoloji çağındaki insanın ihtiyaçlarını karşılama hedefi güdülmüştür. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları yeni ders programı ile içerik olarak örtüşecek şekilde hazırlanmıştır. Buna bağlı olarak çalışmada 5-8. sınıf kademelerinde okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünite içeriklerine ait kazanımların gerçekleşmesine katkısı ve aynı içeriğin kazanımlarla örtüşmesi üzerine bir inceleme yapılacaktır. Birinci bölümde, 1982 yılından itibaren okutulan zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin bu tarihten

¹ Recep Kaymakcan, “Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler”, *Ekev Akademi Dergisi*, Bahar, 2006, s.10, ss.24.

² <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>.

günümüze kadar olan öğretim programları hakkında bilgi verilmekte, en son güncellenen 2018 programının içeriği ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır. İkinci bölümde 2018 öğretim programında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin kazanımlarının bir değerlendirilmesi yapılmaktadır. Üçüncü bölümde Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin öğretim programı kazanımlarını karşılama konusundaki fonksiyonunu analiz etme üzerine bir inceleme yapılmaktadır. Dördüncü bölümde ise araştırmanın problemini oluşturan ünite içerikleri ve bu içeriklerin öğretim programı kazanımlarına katkısı ile ilgili görüş ve önerilerine yer verilmektedir.

A. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Eğitim, bireyin gelişim sürecinde ruhsal ve toplumsal ilerlemeyi hedeflemektedir. Bilgiye hızlı ulaşılabilen toplumlarda eğitimin, bilgiye ulaşma sürecinde bireylere katkı sunması beklenmektedir. Geçmişten günümüze dini öğrenme ve öğretme faaliyetleri farklı şekillerde devam edegelmiş ve zamanla bu faaliyetler eğitim kurumları vasıtası ile gerçekleştirilmiştir. Eğitim kurumlarında verilen din eğitimi bireye teorik dini bilgileri edinme ve bunları uygulama imkânı sunmaktadır. Bununla birlikte ilkokul ve ortaokul kurumlarında verilen din eğitimi ve öğretimi tek başına okulun kontrolünde olan bir faaliyet olmayıp, okul, planlı ve programa dayalı din eğitiminin ve öğretiminin ilk adresidir.³ Ancak bugüne kadar bu derslerin önceki öğretim programları incelendiğinde ilmiyalci bir etkinin olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca alanın, program geliştirme konusunda yetersizliklerinin önemli nedenleri arasında DKAB derslerinin içeriğinden çok sadece meşruiyeti ile ilgili çalışmaların yapılması gösterilebilir.

Günümüz eğitim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi insanın geçmişten gelen dini öğrenme ve öğretme çabalarının bir tezahürü olarak okutulmaktadır. Dini eğitim kişinin bağlı olduğu dinin temel inançları ve bunların bireysel tecrübesini ve pratiğini çocuğa ve gence kazandırmak durumundadır.⁴ Din

³ Mustafa Köylü, Bayramali Nazıroğlu, “İlköğretimde Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, Ed. Mustafa Köylü, Ensar Yayınları, İstanbul, 2015, s.163.

⁴ Halis Ayhan vd. , *Din ve Ahlak Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, Dem, İstanbul, 2004, s.18.

Kültürü ve Ahlak Bilgisi programlarında bu gelişim sürecinde öğrencilerden, “anlama, sıralama, sınıflandırma, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme, Bilgiyi araştırma, yorumlama ve zihninde yapılandırma, kendini ifade etme, iletişim kurma, arkadaşlarıyla iş birliği yapma, tartışma” gibi çeşitli ve üst düzey zihinsel becerileri kazanmaları beklenmektedir.⁵

DKAB ders programları birtakım ihtiyaçlar doğrultusunda değişikliklere uğramıştır. 2018 yılında düzenlenen öğretim programı içerik olarak bazı değişiklikler ile karşımıza çıkmaktadır. 2006 programından itibaren yürürlükte olan öğrenme alanları 2018 öğretim programında kaldırılmış olup, 2010 öğretim programına nazaran daha sade ve azaltılmış konu başlıkları dikkat çekmektedir. Bu bakımdan Din Kültürü kitaplarında dersi işleme ve etkinliklerin belirlenen kazanımları gerçekleştirmedeki yetkinliği önemlidir. Araştırmamızda 2018-2019 eğitim- öğretim yılında faal olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili olan ünitelerinin 5. sınıftan 8. sınıfa kadar bir incelemesi yapılacaktır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (5-8. sınıflar) Öğretim Programı İslam dini ve diğer dinleri betimleyici bir yaklaşımla öğretim konusu yapmayı amaçlamıştır.⁶ Bu bakımdan İslam peygamberi Hz. Muhammed’in (s.a.s.) İslam’ı anlatmadaki yöntemlerinin ders kitabındaki yansımaları, araştırmanın konuları arasına girmektedir.

Bu çalışma kapsamına giren üniteler ise şunlardır:

- 5. sınıfın 4. ünitesi “Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Aile Hayatı”,
- 6. sınıfın 4. ünitesi “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hayatı”,
- 7. sınıfın 4. ünitesi “ Allah’ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.s.) ”,
- 8. sınıfın 4. ünitesi “ Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in Örnekliliği”.

Bu süreçte araştırma problemi ise “DKAB ders kitapları ve öğretim programı belirlenen hedeflere ulaşmada beklentileri gösterecek nitelikleri taşıyor mu?” sorusu olmaktadır. Bu bağlamda araştırmamızın problemi, 5-8. sınıf kademelerinde

⁵ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, ve 8. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB. Yay. , Ank. 2010, s. 2.

⁶ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ve Kılavuzu (2018), s.8.

okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin içeriklerinin kazanımların gerçekleşmesine katkısının bulunup bulunmadığı temel sorusunun cevabını aramak olacaktır.

Bu noktada araştırmanın alt problemlerini oluşturan birtakım sorular ortaya çıkmaktadır:

- Kazanımların öğrenci seviyesine uygunlukları hangi düzeydedir?
- Ders kitabında verilen okuma parçalarının konu ile ilgisi ne kadardır?
- Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in örnek kişiliği konu işlenişine nasıl yansıtılmıştır?
- Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in yaşadığı dönem ve şartların anlatımı ders işlenişinde nasıl verilmiştir?
- Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in Hayatı konusunun öğretimi ile ilgili dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?

Bu problemler çalışmayı hazırlamada veri toplarken yardımcı olmaktadır.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI

Milli Eğitim sistemimizde birçok program, yaklaşım ve öğretim tekniği denenmiş olup buna bağlı olarak ders kitapları geliştirilmiştir. Eskiden öğretimin, uyarıcı ve tepki veren arasında bağ kurdurtma yöntemi ile pekiştirme yapılan davranışçı yaklaşımla yapılması neticesinde çağın bilgi üretmedeki hızına karşı yetersiz kalınmış ve eğitim sisteminde yeni arayışlara başlanmıştır. Öğrenme bireyin doğuştan getirdiği bir kabiliyettir. Her bireyin öğrenme şekilleri farklı olup kendi içinde karmaşık bir yapıdadır. Bu bakımdan günümüzde artık “Ne Öğretelim?” sorusu yerini “Nasıl Öğretelim?” sorusuna bırakmıştır.

Ders kitapları öğretim ortamlarında sıkça başvurulan ders işleme materyallerinden biri olup öğrenciye programda yer alan konuların sistematik bir

şekilde anlatıldığı kitaplardır. Bu bakımdan ders programlarının ve ders kitaplarının amaç, kazanım ve içerik konusunda örtüşmesi beklenmektedir. Eğitimde çok önemli bir yere sahip olan ders kitaplarının geliştirilmesi ve güncellemesi onun bağlı olduğu program ile doğrudan alakalıdır.

Geliştirilen yeni programda öğrencilerin bilgi tutum ve becerilerini günlük hayatta fonksiyonel olarak kullanmaları hedeflenmektedir. Oluşturulan kazanımların gerçekleşmesi ve işlevsel hale gelmesi örgün eğitim kurumları yoluyla verilen Din eğitiminin yararına olması beklenmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, din ve ahlak olguları hakkında objektif bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda “DKAB derslerinin güncellenen yeni öğretim programı ve yenilenen ders kitapları ile belirlenen hedeflere ulaşmada yeterli düzeye sahip olup olmadığı ve DKAB ders kitaplarının kendisinden beklenen işlevi ne düzeyde yerine getirip getiremediği?” sorularının cevabını aramak araştırmanın başlıca amacı olmaktadır. Nitekim şartlanmış, davranışçı, eğitim sistemleri çağdaş gelişmeler karşısında yetersiz kalmaktadır. Bu durum eğitime dair yaklaşım ve uygulamaları güncellemeyi gerektirmektedir.⁷

Araştırmamızda genel olarak 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında ilk ve ortaokullarda dağıtılan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarının Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerinin güncellenen programa uyumluluğu analiz edilmeye çalışılacaktır. Araştırmanın amaçları arasında bir ünite örneği seçip aşamalı olarak 5. sınıftan 8. sınıfa kadar Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin incelenmesi ve hedef kitle için kazanımların uygunluğunun gözden geçirilmesi vardır. Yeni arayışlar ve yöntemler çerçevesinde değerlendirme yapmak araştırmanın yan amaçlarını oluşturmaktadır. Değişen bilgi anlayışı ve bilgi elde etmedeki kolaylıklar ders kitabı tasarımı ve konu anlatımına etki etmiş ve bu bağlamda ders kitapları günümüze kadar peyderpey güncellenmiştir. Bu bağlamda araştırmamızda öğretim programlarında ve ders kitaplarında güncelliğin ne düzeyde var olduğu incelenecektir. 5. sınıftan başlayıp 8. sınıfa kadar gelen Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin teorik açıdan uygunluğu, kullanılan üslup, kazanımlarla hangi derecede örtüştüğü, hedef kitleye

⁷ Hayati Tetik, İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme, *Universal Journal of Theology*, c.3, s.1, ss.67.

hitabı, kullanılan görsel öğelerin kazanımlara hizmet edip etmediği gibi durumlar araştırmamızda tespit etmeye çalışacağımız diğer hedefler arasındadır.

Hız. Muhammed'le (s.a.s.) ilgili üniteleri araştırmamıza konu edinmekle din eğitimi alanına bilimsel bir katkıda bulunmayı umuyoruz. Aynı zamanda program geliştirme, ders kitabı içeriği hazırlama ve kazanım belirlemelerin neticesi olarak ortaya çıkan ünitelerin bilimsel bir gözle incelemesini yapmanın, Hız. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin hazırlığında katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Araştırmamızın daha sonra geliştirilecek olan ders kitapları ve öğretim programları için bir mukayese fırsatı oluşturacağını temenni etmekteyiz.

C. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Hız. Muhammed (s.a.s.) peygamberlik müessesesinin en önde gelen temsilcidir. İslam dininin tebliğ ve temsilcisi olma yönüyle, ahlakıyla, yaşayışıyla, öğretmen olarak kullandığı metotlar ile geçmişte yaşayan ve gelecekteki nesiller için örnek bir kişiliktir. Onun mümtaz şahsiyeti pek çok kişinin ahlaki gelişimine vesile olmaktadır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin öğretim programı ve ders kitabı içeriklerinin Hız. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili kısımlarının öğretim ilkelerine, din eğitiminin metotlarına, bireylerin şahsiyet geliştirmede örnek alması için ideal olarak sunulmasına ve öğretim programları kazanımlarına uygun olup olmaması, araştırmada kayda değer hususlardır. Bundan dolayı Kur'an ve sünnet gibi başat unsurlardan yararlanılarak oluşturulan ders kitabı içeriklerinin hazırlanması mühimdir çünkü öğrencilerin okul dışından getirdiği dine ve ahlaka dair yanlış ve hurafe içeren bilgilerin bilimsel metotla ve birincil kaynaklardan düzeltilmesi gerekmektedir.

İlk ve ortaöğretim okullarında yapılan din eğitimi ve öğretiminde dikkat edilecek başlıca noktalardan biri sürecin ilerlemesinde kullanılan öğretim materyalleridir. Ders kitapları din eğitimi sürecinde kullanılan materyallerin en önemlilerinden biri olup dikkat edilecek hususların basitten- karmaşığa, kolaydan zora olacak şekilde ve ünitelerin hiyerarşik bir düzen içerisinde aktarılması gerekmektedir. Çünkü her eğitim basamağına uygun ders materyali olarak başvuru en önemli kaynak

ders kitaplarıdır. Ders kitapları hazırlanırken öğrencilerin gelişim özellikleri, öğrenme alanı kazanımları, öğretim programları incelenmeli; böylece onların fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden olumlu davranışlar göstermesine katkıda bulunulmalıdır.

İçerik oluşturulurken bilgi ve yöntemler aktüel olmalı, anlatılan olaylar-öyküler güncelleştirilebilir olmalı, günümüz gelişmelerini yansıtmalı, kesin son doğrular olarak sunulmamalıdır.⁸ Farklı disiplinlerden yararlanılarak içerik oluşturulmalıdır: Örneğin Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerde kaynak olarak siyer ve megazi kitaplarına başvurulabilir. Tüm bu verilerden yola çıkarak araştırmaya konu edindiğimiz ünitelerin içeriğe uygun olup olmadığı, kazanımları faaliyete geçirmede ne kadar etkili olduğu, okuma metninin konuyla ilgi düzeyi, etkinlik, araştırma ve üniteye hazırlıkların nasıl yapıldığı gibi hususların incelenerek programa katkı yapılması araştırmayı önemli kılan hususlardan biridir. Öğretimde istenilen amaçlara ulaşmak için bu amaçlara birer hizmet kaynağı olan ders kitaplarının amaca hizmet noktasında yeterliliğini ölçmek mühimdir. Bu durumda çalışmamızın, ders kitaplarının hedefe ulaşmadaki etkisine bir katkı sağlayacağını ve içerik geliştirmeye yardımcı olacak veriler sunarak alana katkı sağlayacağını ümit etmekteyiz.

D. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Ortaokullarda 5. sınıftan 8. sınıfa kadar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi okutulmaktadır. Yenilenen öğretim programında öğrenme alanları kaldırılmış olup aşamalı ilerleyen üniteler getirilmiştir. İçerik yönüyle benzer olan üniteler aynı sıralamada verilmiş ve ünite başlıklarında görüleceği üzere benzer başlıklar kullanılmıştır. Eski öğretim programına nazaran daha sade ve anlaşılır başlıklar tercih edilmesinin yanında ardışıklık ve aşamalılık gerektiren bazı konularda değişikliğe gidilerek pratik dini bilgilerin verildiği üniteler 5. sınıftan 8. sınıfa kadar dağıtılmıştır. Bu bağlamda araştırmada 2018-2019 eğitim- öğretim yılında okutulan MEB İlköğretim

⁸ Kenan Çölgeçen, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007, s.124.

DKAB (5-8. sınıflar) ders kitaplarının yukarıda belirtilen üniteleri üzerinde inceleme yapılacaktır.

1. Araştırmanın Modeli

Araştırmalarda önceden belirlenen bir model üzerine çalışılma takibi yapılmaktadır. Bu araştırmada, model olarak genel tarama yöntemlerinden saha taraması tercih edilmiştir. Araştırma modelinde aynı zamanda nitelikli bir literatür taraması mevcut olup, araştırmanın teorik temelleri yapılan tarama sonucu elde edilen bulgular neticesinde oluşmaktadır.

1.1. Hipotezler

Bu araştırmada Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili konuların ve öğretim programında yer alan kazanımların birbiri ile uyumunun yeterli düzeyde olmadığı düşüncesi üzerine şu varsayımlar oluşturulmuştur:

- Din Eğitimi açısından Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatının ve ahlakının anlatılması önemli bir husustur.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerde etkinlik yapma, örnek olay verme, ayet ve hadis kullanma dersi etkili hale getiren hususlardır.
- Hz. Muhammed'in (s.a.s.) ahlakının anlatılması ve örnek olay olarak kullanılması değerler eğitimi açısından elverişlidir.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) üniteleri ile ilgili yapılan hazırlık çalışmaları, okuma metinleri, görsel öğeler, özlü sözler vb. unsurlar değerler eğitimi açısından bir araçtır.

2. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmacı tarafından oluşturulan mülakat soruları, aynı saha üzerinde çalışma yapılan tezler, makaleler,

önceki yıllara ait öğretim programları, ders kitaplarıdır. Çalışma süresince nitelikli bir literatür taraması yapılacak (kitap, tez, makale, bildiri vb.) ve araştırmının teorik alt yapısı oluşturulacaktır. Bu aşamada araştırmaya yöntem ve içerik açısından katkı sağlayacağını düşündüğümüz bazı tez ve makaleler temin edilmiştir:⁹

2.1. Mülakat

Mülakat sorularının hazırlanmasında araştırmacı ve bir DKAB öğretmeni tarafından sorular hazırlanmış ve ön deneme amacıyla sosyal ağlar üzerinden çeşitli il ve ilçelerde görev alan DKAB öğretmenlerine gönderilmiştir. Mülakat sorularına verilen cevaplar yazılı veyahut ses kaydı yöntemi ile kayıt altına alınmıştır. Soruların hazırlanmasında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatını konu edinen ünite içerikleri baz alınmıştır. Ön deneme amacıyla gönderilen soruların anlaşılabilirliği ve işlevselliği test edildikten sonra mülakat uygulamasına başlanmıştır.

Çalışmanın verilerini oluşturan bir diğer husus 2018/2019 eğitim-öğretim yılında ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatını konu edinen ünitelerdir. Çalışmanın içerisinde üniteler ayrı ayrı ele alınacak ve kazanımlarla birlikte değerlendirmesi yapılacaktır. Bunun yanı sıra içerikte yer alan hazırlık çalışmaları, etkinlikler, kullanılan görsel öğeler, okuma metinleri ve içeriği güçlü kılan ayet, hadis, özlü söz gibi unsurlar değerlendirmenin bir parçası olacaktır. Araştırmamızın yöntemleri arasında doküman taraması yapılacaktır. Ders kitaplarındaki Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünite içerikleri öğrenci seviyesine uygunluk açısından tahlil edilecek bu kapsamda görüş ve öneriler yazılacaktır.

3. Evren-Örnekleme

Araştırmamızda 5-8. sınıf kademelerinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine giren öğretmenler ile mülakat yapılacaktır. Öğretmenlerin mülakata katılımları "gönüllülük esasına" dayalı olacaktır. Araştırmamızın evreni Türkiye'de 2018-2019

⁹ İlgili tez ve makaleler şunlardır: Recai Doğan ve Nurullah Altaş; "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma", *Ankara Ü. İlahiyat F. Dergisi*, Ankara, 2002, C. 43 s.110-122; Fatma Çapçıoğlu; "Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar Çerçevesinde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

eğitim-öğretim yılında ortaokul kurumlarında görev alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleridir. Örnekleme ise tesadüfi yöntem ile belirlenmiş 25 kişilik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinden oluşturulmuş çalışma grubudur. DKAB öğretmenlerine uygulanan mülakat gönüllük esasına dayalıdır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 20'si kadın, 5'i erkektir. Çalışma grubundaki öğretmenlerden 4 kişi lisansüstü, 21 kişi ise lisans mezunudur.

4. Veri Analizi

Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde çalışma grubuna katılan DKAB öğretmenlerinin, cinsiyet, yaş aralığı gibi demografik özellikleri ile hizmet süresi, eğitim durumu, kurumdaki pozisyonu ve kurumun bağlı olduğu ilçe gibi bilgiler üzerine kodlamalar yapılmıştır. Yapılan analizlerin neticesinde mesleki kıdem, öğretim durumu ve cinsiyet gibi değişkenlerin verilen cevaplar üzerinde anlamlı farklılıklara sebep olup olmadığı durumu incelenmiştir. Bu incelemelerden yaptığımız çıkarımlar araştırmamızın 3.bölümünde yer almaktadır.¹⁰ Mülakat soruları ve verilen cevaplar tablolara dönüştürülmüş olup EK 1 'de yer almaktadır.¹¹

E. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

İlköğretim ve ortaöğretim ders kitapları ve öğretim programları eğitimin gereksinimleri doğrultusunda farklı tarihler içerisinde değiştirilebilmektedir. Bu değişiklikler çoğunlukla eğitimin yeni ve modern döneme uygun olabilmesi ve çağın gerektirdiklerini karşılayabilmesi içindir. Akademik anlamda Din Eğitimi alanında ders kitaplarına ve öğretim programlarına dayalı birçok çalışma yer almaktadır. Nitekim dönemselsel olarak okutulan ders kitapları ve öğretim programlarının değiştirilmesi ve güncellenmesi, yapılan ve yapılmakta olan akademik çalışmaları etkileyebilmektedir.

Araştırmamızın sınırlılıkları arasında eğitim programlarının güncellenerek değiştirilmesi ve dönemselsel bir çalışma olması gibi unsurlar sayılabilir. Ancak her yeni dönem öğretim programı ve güncellenen ders kitaplarının verimlilik boyutları için mukayese ihtiyacı hissedilmektedir. Bundan ötürü bu çalışmada konumuza benzer

¹⁰ Bkz, s.113.

¹¹ Ek 1, s. 121.

yapılan birçok araştırmadaki akademik veriler incelenmiş bu veriler arasında mukayese yoluna gidilmiştir. Öğretim programları ve ders kitaplarının zaman içerisinde birtakım ihtiyaçlardan dolayı değişmesi ve ünite başlıklarının değiştirilmesi her ne kadar bu araştırmanın sınırlılıkları arasında yer alsada araştırmanın, içerik geliştirme ve program düzenleme çalışmalarında yardımcı bir materyal olacağını temenni etmekteyiz.

F. LİTERATÜR DEğERLENDİRME

Çalışma yaptığımız Din Eğitimi disiplini başta olmak üzere bu disiplinle ilişkili diğer alanların da kaynaklarını tarayıp incelemelerde bulunduk. Araştırmamızda ele aldığımız konu başta Din Eğitimi olmak üzere, Din Psikolojisi, Siyer, Megazi, İşlam Tarihi, Hadis, Eğitim Bilimleri gibi pek çok alanda çalışılmış olup bu çalışmalardan konumuza katkı sağlayanlar şunlardır:

Abdulfettah Ebu Gudde'nin "Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Öğretim Metotları" eseri Hz. Muhammed'in (s.a.s.) eğitime verdiği önem, yöneticilik davranışları ve eğitim metotları bakımından önderliğine yer vermekte ve şahsiyet yetiştirmede ipuçları sunmaktadır. Yaşamı ile muazzam bir örnek olan Hz. Muhammed'in (s.a.s) kullandığı farklı ve etkili öğretim yöntemlerini konu almaktadır. Bu alışma, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatı ve ahlakının konu edildiği ünitelerin öğretiminin nasıl olacağına dair içerik oluşturmada araştırmamıza katkı sağlamıştır.

Daha önce din eğitimi alanında DKAB ders kitapları üzerine benzer çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda farklı konu başlığı altında ders kitabı içeriği ve öğretim programı incelemesi yapılan tez ve makalelere rastlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Eyüp şimşek'in, 2012 'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisinde yayınlanan "İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları "Ahlak" Öğrenme Alanlarının İncelenmesi" adlı makalesi DKAB ders kitabı içerik analizine yönelik hazırlanmıştır. Öğrenme alanları 2006 yılından itibaren eğitimde uygulanmaya başlanmıştır. Bu alanların uygulanması Din eğitimi alanındaki çalışmacıların dikkatini

çekmiş ve araştırmacılar öğrenme alanlarının üzerinde yoğunlaşıp tez ve makale şeklinde çalışmıştır. Şimşek'in bu çalışması o dönem MEB tarafından dağıtımı yapılan ders kitaplarının "Ahlak" bölümü üzerinde durularak hem ahlak eğitiminin hem de değerler eğitiminin DKAB derslerindeki yerinin tartışılması ve yöntemlerinin araştırılması bakımından din eğitimi alanına katkıda bulunmuştur.

- Mahmut Ulu 2010 yılında "İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatında Yer Alan Okuma Parçalarının Öğrenci Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tezinde ünite incelemesinden ziyade okuma metinlerini mercek altına almıştır. Bu çalışmada ders kitapları üzerinden hazırlanan tezlerden farklı olarak daha hususi bir inceleme yapılarak okuma metinlerinin çözümlenmesi, konu ile bağlantısı, yaş düzeyine uygunluğu ve metinlerin kaynakçası üzerinde durulmuştur. Sade ve düz bir anlatıma dinamiklik katmak için hazırlanan bu metinlerin DKAB ders kazanımlarına hangi ölçülerde hizmet ettiği tartışılmıştır. Daha sonra aynı alanda çalışılacak tezler için usul olarak örnek teşkil etmesi bakımından din eğitimi alanına katkısı bulunmaktadır.

- Fatma Betül AYBAR'ın 2008 yılında "İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan İçerik Ve Etkinliklerin İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşmesine Katkısı (Ders Kitaplarına Dayalı İçerik Analizi)" adlı yüksek lisans tezinde DKAB ders kitaplarında bulunan inanç öğrenme alanları üzerine inceleme yapılmıştır. İnanç eğitimi için gerekli eğitim metotları üzerinde de duran bu çalışmada aynı zamanda ünite içeriklerini betimleyici yaklaşımla ele alıp tespit ve değerlendirmeler mevcuttur.

- İlyas CENİKLİ "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Hz. Peygamber İmajı" adlı makale 2011 yılında hazırlanmıştır. Makale, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) ilköğretim seviyesinde, hayatının, kişiliğinin ve insanlara örnekliğinin bilimsel kriterler çerçevesinden öğrencilere okutulması ve onun eğitim metotlarından yararlanılması amacıyla hazırlanmış olup öğretim programlarındaki Hz. Peygamberin imajı üzerine tespitler içermektedir. Eğitim kurumlarında, Hz Muhammed (s.a.s.) ile ilgili hususların yetişmekte olan nesle faydalı olma durumu esas alınarak öğretim programları kritik edilmiştir.

I. BÖLÜM

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ
ÜNİTELERİN
GENEL DEĞERLENDİRMESİ
(1982-2018)

Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatının tüm boyutlarıyla Kur'an-ı Kerim'e uygun bir şekilde bilinmesi ve yetişmekte olan nesle ihtiyaçları doğrultusunda anlatılması önemli bir husustur. Onun hayatının doğru şekilde bilinmesi, araştırılması, yazılması ve anlatılması aynı zamanda onun yaşantısına bağlı değerlerin de anlaşılması ile bağlantılıdır. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in (s.a.s.) karakterinin, hayatının, örnek teşkil ettiği değerlerinin sağlam ve asıl kaynaklara dayalı olacak şekilde genç nesillere aktarılması iyi bir birey yetiştirme hedefi olan eğitim kurumları için mühim bir husustur. Hz. Peygamberin hayatının öğrenilmesi kişinin sadece kendi sorumluluğu altında olmayıp devletin gözetiminde ilkokul, ortaokul ve lisede zorunlu olan "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" ve seçmeli "Peygamberimizin Hayatı" ile İHO'larda zorunlu "Peygamberimizin Hayatı" dersi adı altında örgün eğitim kurumlarında okutulmaktadır. Bu derslerde ve kendilerine ait öğretim programlarında zaman içerisinde teknolojik gelişme, bilgi anlayışı, bilgiyi edinme yolları ve toplumsal ihtiyaçların değişimine binaen birtakım değişiklikler mevcuttur.

Teknolojik değişim ve dönüşümler bireyin bilgiyi edinme yollarını geliştirmiş ve eğitim metodu anlamında farklı imkânlar ortaya çıkarmıştır. Eğitim ve öğretim, bilgiye ulaşan ve onu üretmede yollar arayan, çözüm becerilerini geliştirip kullanabilen, iletişim becerilerine sahip, toplumsal ve kültürel değerleri benimseyen, bilgiyi hayatta işlevsel olarak kullanabilen ve problem çözme istidadına sahip, empati kurabilen bireyleri yetiştirmeyi hedefler. Eğitimin, çağın değişimi ile eş değer oranda kendini geliştirmesi ve pilot uygulamalar hazırlayıp ön denemeler yaparak hataların en aza indirilmesine yardımcı olması gerekir. Son iki programda hedefin bu şekilde olduğu tespit edilmekle birlikte önceki programların yapısının bu hedeflerden uzak kaldığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda 1982 den günümüze DKAB ders programlarının genel değerlendirilmesini yapmak gerekmektedir.

A. 1982-2010 DKAB DERS PROGRAMLARINDA HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ İÇERİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Din öğretimi programları, program anlayışları bakımından incelendiğinde 1980 yılı ve sonrası önemli değişikliklerin bulunduğu bir dönemdir. Milli Eğitim Bakanlığı 1982 sonrası program geliştirme amacıyla pek çok toplantı tertip etmiş ve bunun neticesinde yeni bir program modeli kabul edilerek 2142 sayılı tebliğler dergisinde yayımlanmıştır.

Zorunlu din dersinin açık bir şekilde akademik bir mecrada ortaya konduğu en önemli çalışmalardan biri 1980 yılında düzenlenen *I. Din Eğitimi Semineri*'dir. Din dersinin zorunluluğu ve laik bir ülkede din öğretiminin mümkün olup olmayacağı, din eğitiminin sorunları, yaygın din eğitimi gibi konular seminerde ele alınan konular arasındadır.¹² Bu çalışmada laiklik, din dersinin zorunluluğu, din eğitiminin sorunları gibi konular üzerinde durulmuştur. O yıllarda herhangi bir öğretim programı ile meşgul olunmayıp zorunlu din dersinin meşruiyeti üzerinden yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır. Bu sebeple o döneme ait uygulamalarda örgün ve yaygın eğitimin yanlış ve eksiklikleri azaltılmış ancak nitelik ve nicelik bakımından istenilen seviyede başarıya ulaşılmış değildir.¹³

Günümüzde de DKAB dersleri için halen program geliştirme çalışmaları devam etmektedir. Bu sürecin başlangıcı olan 1982 öğretim programından sonra sırasıyla 1988, 1992, 2000, 2005 (Ortaöğretim ders programı), 2006 (İlköğretim ders programı), 2010, 2018 yıllarında değişiklikler yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, ortaokul kademesine ait olan öğretim programlarının Hz. Muhammed'i (s.a.s.) konu edinen kısımlarının genel değerlendirmesi yapılacaktır.

1982 yılından itibaren DKAB ders programlarının gelişimi şu şekildedir;

¹²Yıldız Kızılabdullah, İlahiyat Fakültelerinin Kuruluşundan Bugüne Din Eğitimi Bilimi Alanında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2009, s. 310.

¹³Halis Ayhan, *Türkiye' de Din Eğitimi*, Dem, İstanbul, 2014, s.489.

1. 1982, 1988 ve 1992 DKAB Öğretim Programı

1.1. 1982 Din ve Ahlak Bilgisi Ders Programı

08.12.1981 tarihinde Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 213 sayılı kararıyla Din Bilgisi ve Ahlak Derslerinin aynı programda birleştirilmesi ve yeniden planlanması üzerine yapılan çalışmalarda “Din ve Ahlak Bilgisi Dersi” adı altında Milli Eğitim Bakanlığının onayına sunulmuştur. Yapılan müzakereler sonucu Talim Terbiye kurulunun önerisi, Temel Eğitim ve Ortaöğretimde “Din ve Ahlak Bilgisi” dersi olacak şekilde 18.02.1982 yılında 30 sayılı karar ile kabul edilmiştir.¹⁴ Yeni öğretim programında 5. sınıfta 10, 6. sınıfta 10, 7. sınıfta 9, 8. sınıfta 10 ünite bulunmaktadır. Programda ağırlıklı olarak amaçlar arasında milli birlik ve beraberliği kazandırıcı, kültür ve birikimin aktarıldığı ve pedagojik gelişimin göz önünde bulundurulduğu maddeler dikkat çekmektedir. Temel eğitimde ise Din ve Ahlak Bilgisi programının genel amaçlarına şu şekilde yer verilmektedir:

- 1.“Allah’ı ve Peygamberi tanımak ve sevmek.
2. İslâm Dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını bilmek.
3. Namazda okunan sure ve duaları ezberlemek ve bunların anlamlarını bilmek.
4. Kendi iç dünyasında, içinde yaşadığı aile ve toplumda, inanç ve ibadet yönünden dengeli ve uyumlu bir kişilik kazanmak
5. Temizlik, iyilik, doğruluk değerlerinin, insanları sevmenin, anaya, babaya, büyüklere saygı, küçüklere şefkat göstermenin, zayıflara, muhtaçlara yardım etmenin, çalışkanlığın İslâm dininin emir ve esaslarından olduğunu kavramak.
6. Her türlü ibadet ve dış temizlik gibi güzel ahlakın da insan için vazgeçilmez bir unsur olduğu gerçeğini benimsemek.

¹⁴MEB Tebliğler Dergisi, 29 Mart 1982, s. 155.

7. Vatan, millet ve Atatürk sevgisini pekiştirmek¹⁵

Bu programda 5. sınıfların “Peygamberlere İnanmak” adlı 4. ünitesinin yarısında Hz. Muhammed (s.a.s.) konu alınmıştır. 6. sınıflarda Hz. Peygambere dair konular mevcut olmayıp, 7. sınıfların 4. ünitesinde ise “Peygamberlere İman” başlığı altında konu edinilmiştir. 8. sınıf kademesine ait program incelendiğinde de “Kur’an ve Hz. Muhammed (s.a.s.)” başlıklı bir ünite dikkati çekmektedir. Bu ünitenin içeriğinde Hz. Peygamberle birlikte Âdem (a.s.), Nuh (a.s.), Salih (a.s.), Yakup (a.s.), Yusuf (a.s.), Davud (a.s.), Süleyman (a.s.), Musa (a.s.), İsa (a.s.) gibi peygamberlerden bahsedilmektedir. Bu ünitenin en son konusunda Hz. Muhammed’in (s.a.s.) ailesi, çocukluğu ve gençliği ele alınmaktadır.

1982 yılına ait programdaki Hz. Muhammed’i (s.a.s.) konu alan ünitelere bakıldığında bir peygamberin kronolojik olarak hayatının anlatımından yerine “Allah niçin peygamberler gönderdi?” sorusunun öğrenci nezdinde temellendirilmesi kaygısının olduğu söylenebilir. Ancak bu sorunun 5. sınıf yaş grubundan ziyade 8. sınıflara yönelik olduğunu ve 8. sınıf ders kitaplarında yer almasının daha yerinde ve elverişli olabileceğini düşünmekteyiz. Özellikle 5. sınıf ve 8. sınıf programlarında tek bir peygamber ele alınmaksızın genel olarak peygamberlerin özelliklerinin anlatıldığı üniteler dikkat çekmektedir. Bu ünitelerin son kısımlarında ise Hz. Muhammed (s.a.s) konu olarak ele alınmaktadır. 6. sınıfların programında Hz. Muhammed’e (s.a.s) dair ünite veyahut konu başlığı mevcut değildir.

7. sınıflara bakıldığında Hz. Muhammed’in (s.a.s.) şahıs olarak konu edinilmediği ancak resul ve nebi gibi kavramların aktarılıp, peygamberlerin güzel huylarının farklı başlıklar altında zikredildiği gözlemlenmiştir. 8. sınıfın programında pek çok peygambere kısa kısa değinilmekte olup Hz. Muhammed’in (s.a.s.) çocukluğu, gençliği ve ailesi ilk kez ele alınmıştır. İçerik olarak Hz. Peygamberin hem ahlakı hem de hayatının anlatımı ortaokul kısmı için yeterli düzeyde ele alınmamıştır. Konular daha çok peygamberlik müessesesi üzerine temellendirilerek anlatılmış olup bazı kademelerde ise yer verilmemiştir.

¹⁵MEB Tebliğler Dergisi, 2109 Sayılı Tebliğler Dergisi, 29 Mart 1982, s. 156.

Aşağıda 1982 yılına ait öğretim programında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatına dair ünite açıklamalarından bir örnek bulunmaktadır:

SINIF: 5

SÜRE: 2 Ders Saati

ÜNİTE: Peygamberlere İnanmak

KONULAR:

1. Peygamberlik ve Din
2. Peygamberler ve Allah niçin peygamber göndermiştir.
3. Kitabı olan Peygamberler
4. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)
5. Peygamberimize Karşı Görevlerimiz
 - 5.1. Peygamberimizi sevmek ve saymak
 - 5.2. Peygamberimizin Öğütlerini Tutmak Ve Davranış ve Hareketlerini Örnek Almak
 - 5.3. Peygamberimizin Ahlak ile İlgili Sözleri
 - 5.4. Ünite Süresince Fil Suresi ve Anlamı

1.2. 1988 yılı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Programı

1982 yılında Anayasa'nın 24. maddesi ile Din ve Ahlak Bilgisi dersi “ Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” adıyla zorunlu kılındıktan sonra 1988 yılında yürürlüğe koyulan yeni programda dersin adı “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” olarak değiştirilmiştir. Yapılan programda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda haftada 2 saatlik, ortaöğretim 1, 2, ve 3. sınıflarda 1'er saatlik ders planlanmıştır. Günümüzde DKAB dersleri İmam Hatip ortaokulları diğer ortaokullarda 2'şer saat okutulmaya başlanmıştır. İçerik olarak

1982 yılına ait programla benzer program anlayışı ile tasarlanmasından dolayı Hz. Muhammed'e (s.a.s.) dair ünitelerin de aynı şekilde aktarıldığını söyleyebiliriz. 1982 yılında temel eğitim ve ortaöğretim şeklinde ayrılan eğitim sistemi 1988 yılında ilkokul, ortaokul ve lise şeklinde taksim edilmiştir. Programda genel amaçlar başlığındaki temel eğitim yerine ilköğretim ibaresi kullanılmıştır.¹⁶

1.3. 1992 DKAB Öğretim Programı

1992 yılına gelindiğinde Talim Terbiye Kurulunun 28.02.1992 gün ve 47 sayılı kararı ile Milli Eğitim Bakanlığına yeni ders programı arz edilmiştir. Bakanlık 13.04.1992 gün ve 2356 kararı ile yeni öğretim programını kabul etmiştir. 1992 programının, ilke ve amaçlar doğrultusunda 1982 ve 1988 yıllarına ait programlar ile aynı doğrultuda olduğu söylenebilir. 1992 programında yer alan temel amaçları içeren maddeler daha önce 1982 ve 1988 yıllarında mevcut olup küçük farklılıklar içermektedir. 1982 İlkokul Din Bilgisi Dersi Programının, aralarındaki büyük benzerlik dolayısıyla 1988 ve 1992 programlarının da, 1980 ihtilalini yapan askeri hükümetin milli eğitim politikaları doğrultusunda yapıldığı göz önünde bulundurulmalıdır.¹⁷ Bu bağlamda ünite adları 1982 ve 1988 yılları ile aynı şekilde olup alt konu başlıkları da değiştirilmemiştir. Önceki programlarda olduğu gibi 6. sınıf kademesinde Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatı ve ahlakına dair bir ünite veya konu başlığına rastlanmamıştır. Sırası ile ünite adları şu şekilde yer almıştır: 5. sınıf "Peygamberlere İnanmak", 7. sınıf "Peygamberlere İman", 8. sınıf "Kur'an ve Hz. Muhammed".

Bu programda DKAB öğretiminin genel ilkeleri arasında 17. maddede: " Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatına dair konular işlenirken daima onun örnek ve üstün şahsiyeti esas alınacak bunu belgeleyen olaylardan örnek verilecektir."¹⁸ açıklaması bulunmaktadır. Bu bağlamda ünite içeriklerine bakıldığında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatına dair sadece 8. sınıf düzeyinde bir ünite içeriği oluşturulduğunu ve bu ünitenin de örnek olaylar ve şahsiyetini ele alacak şekilde planlanmadığını söyleyebiliriz. Genel

¹⁶ *İlkokul Programı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, s. 625.

¹⁷ Tuğrul Yürük, *Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Program Anlayışları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.148.

¹⁸ *MEB Tebliğler Dergisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara,1992, c.55, s. 2356.

ilkelerin planlanması ve hazırlanmasında gösterilen çabanın aynı şekilde öğretim programı içeriğinde de olması gerekmektedir. Bu kriterler çerçevesinde 1992 programının kendisinden önce hazırlana 1982 ve 1988 programları ile aynı doğrultuda olduğunu şekil ve kavramlar üzerinde birtakım değişiklikler yapıldığını gözlemlemekteyiz.

Aşağıda 1992 yılına ait öğretim programında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatına dair ünite açıklamalarından bir örnek bulunmaktadır:

SINIF: 8

SÜRE: 2 Ders Saati

ÜNİTE: Kur'an ve Hz. Muhammed (s.a.s.)

KONULAR:

1. Kutsal Kitabımızı Tanıyalım,
2. Kur'an'da Peygamberler,
3. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)
 - 3.1. Ailesi, çocukluğu ve gençliği
 - 3.2. Peygamber Oluşu
 - 3.3. Hicreti
 - 3.4. Savaşları
 - 3.5. Veda Haccı
 - 3.6. Vefatı

2. 2000 Yılı DKAB Öğretim Programı

2000 yılına gelindiğinde eğitim sistemlerindeki değişim ‘birey’ üzerinden devam etmiştir. Birey bilincinin geliştirilip, toplumsal bilinçliliğe bağlanması ve toplum içinde kendi özellikleriyle bireyin ön plana çıkmasına dayalı bu yeni düşünceler, Milli Eğitim sistemine yansımıştır. Aslında 2000 yılına ait programların değiştirilmesi 1990 yılında Dünya Bankası ve Türkiye arasında imzalanan bir protokole dayanmaktadır. Milli Eğitimi Geliştirme Projesi olarak bilinen bu proje ile ilk ve orta öğretimin niteliğinin artırılması, öğretmen eğitiminde kalitenin yükseltilmesi ve yeni yönetim stratejilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.¹⁹ 15. Milli Eğitim Şurası kararları arasında bulunan “ Yakın bir gelecekte 5-6 yaş okul öncesi eğitim, ilköğretim bünyesine alınmalı; ilköğretim kesintisiz 8 yıllık zorunlu eğitim olarak uygulanmalı; 8 yıl sonunda tek tip diploma verilmeli.” şeklindeki maddenin ardından 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dâhil olmak üzere tüm programlarda yeni bir düzenlemeyi zorunlu kılmıştır.²⁰

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yeni bir öğretim programı geliştirme amacıyla çeşitli üniversitelerin ilahiyat fakültelerinden öğretim üyelerinin katılımıyla kurulan komisyonun çalışmaları neticesinde, yeni bir program oluşturulması kararı 19.09.2000 gün ve 373 karar sayısı ile kabul edilmiştir.²¹ 1982 ve 1992 programlarında ünite bütünlüğü zedelenecek üniteler ilköğretim ve ortaokulda ayrı ayrı ele alınmakta olup 2000 yılında bu durum terk edilmiştir. 2000 programında bir sistem bütünlüğü sağlanarak tekrarlardan kaçınılmıştır.²² Bu programda komisyon üyelerinin dağılımına bakıldığında on sekiz kişinin beşi Din Eğitimi Bilimcisidir. Bunun dışında Mezhepler Tarihi, Kelam, İslam Hukuku alanında birer akademisyen mevcuttur. Üç kişi tefsir biliminden iki kişi İslam Tarihi biliminden, bir kişi Dinler Tarihi bilimindedir. Talim Terbiye Kurulundan ve öğretmenler arasından da görevliler mevcut olup toplamda on

¹⁹ Fatma Hazır Bıkmaz, “Yeni ilköğretim Programları ve Öğretmenler”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 1, 2006, s.102.

²⁰ 15. Millî Eğitim Şûrası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1996, s. 197.

²¹ *MEB Tebliğler Dergisi*, 2517 Sayılı *Tebliğler Dergisi*, Ekim 2000, s.911.

²² Fatih Kurt, “1982, 1992 ve 2000 İlköğretim Okulları Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatlarının Mukayesesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002, s.115.

sekiz kişilik bir komisyon oluşturulmuştur. Bilimsel bir alt yapı oluşturmak için İlahiyat fakültelerinin görüş ve istekleri alınmış, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir.²³

2000 yılına ait bu programda diğer programlara nazaran amaçlar kategorize edilmiştir. Bireysel, kültürel, toplumsal, ahlaki ve evrensel açıdan kategorize edilen amaçlar daha önceki programlara göre farklılık oluşturmaktadır. İlk defa 2000 programında diğer dinlerin esas amaçlarının iyi insan yetiştirmek olduğu vurgulanmış ve bazı dinlerin tarihi gelişimleri, temel özellikleri ve öğretilerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir.²⁴

Programda dinin, bireyin kendisiyle, Allah ile ve toplum ile ilişkilerini düzenleyen bir olgu olduğu ifade edilerek öncelikli olarak öğrencinin bireysel açıdan din ile ilişki kurmasını sağlamaya çalışıldığı gözlenmektedir.²⁵ Özellikle önceki programlara nazaran bu programda, ünitelerin sonunda ek olarak verilen örnek işleniş kapsamında öğretmene yardımcı olması için hazırlanan, öğrenciyi derse hazırlama, dersi sunma, dersi özetleme, değerlendirme, gelecek derse hazırlık ve ölçme ve değerlendirme bölümleriyle farklılık oluşturmakta olup çağın gerektirdiği bireysellik algısına binaen ders işleme modeli verilmiştir. Dersi sunma bölümünde yer verilen akışta, ders esnasında neler yapacağı yazılarak öğretmene bir rota oluşturulmuştur. 1992 yılının programında 4. ve 5. sınıfların amaçları birleşik halde verilirken, 2000 yılına ait programda her kademenin amaçları ayrı ayrı yazılmıştır. Dua ve surelerin ezberlenmesi ve yazılması noktasında zorlama olmayacağı da ilk defa 2000 programında ifade edilmiştir.²⁶ Diğer programlardan farklı olarak bu programda, kutsal gün ve gecelerin üzerinde durulmuş ve bugünlerin ilgi çekici hale getirilmesi için faaliyetler yapılması önerilmiştir. Her ünitenin başında o ünitenin dersin sonunda hedeflediği davranışlar belirtilmiştir. Önceki programlara göre farklı bir formatta hazırlanan bu programda temel ilkeler 3 grup altında sıralanmıştır: Birinci grupta yer alan ilkelere, laik, demokratik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye’de bireylerde bulunması gereken

²³ Recai Doğan, Cemal Tosun, *İlköğretim 4. ve 5. sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2003, s.35.

²⁴ *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (2000)*, s. 92.

²⁵ Tuğrul Yürük, “İlk ve Ortaöğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri”, Ed. Recai Doğan-Remziye Ege, *Din Eğitimi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, s.123.

²⁶ *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (2000)*, s. 95.

çağdaş eğitimsel özellikler yer almıştır. İkinci grupta yer alan ilkeler, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki DKAB derslerinin bilimsel hedefleri ve içeriğiyle ilgilidir. Üçüncü grupta yer alan ilkeler de ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarındaki DKAB derslerinin programlarının geliştirilmesi ve ders kitaplarının yazılması, eğitim ortamının sürece yönelik düzenlenmesi gibi esaslardır.²⁷

Programın genel ilkelerinin arasında Hz. Muhammed (s.a.s.) ile hayatı ile ilgili bol örnek verilmesi gerektiğine dair madde mevcuttur.²⁸ Programın özel amaçları arasında ele aldığımız üniteler ile ilgili bazı maddeler yer almaktadır: Bunlar: “Hz. Muhammed’in (s.a.s.) doğduğu çevrenin bazı dinî ve sosyal özelliklerini sayar, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) doğumu ile ilgili önemli olayları açıklar, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) aile büyüklerinden bazılarını tanıır, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) de diğer insanlar gibi bir yaşamı olduğunu fark eder, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) çocukluk ve gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarından örnekler verir.” Maddeler incelendiğinde Hz. Muhammed’in (s.a.s.) hayatının ve ahlakının anlatımının üzerinde planlı şekilde durulduğu ve tüm bunlar üzerinden değer eğitiminin yapılmasının istendiği gözlemlenmektedir.

2000 yılına ait program Hz. Peygamberi konu alan ünitelerin sıralamaları her kademedeki farklı planlanmıştır. Bu durum sınıflar arası geçişte ve konu anlatımında bir düzen oluşturmayı zedelemektedir. 5. sınıflarda “Hz. Muhammed (s.a.s.) Aile Hayatı”, 6. sınıflarda “Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)” üniteleri mevcut iken 7. sınıflarda herhangi bir ünite kapsamında Hz. Peygambere değinilmemiştir. Bu da 5. sınıftan itibaren akış halinde olan konunun bütünlüğünü bozabilmektedir. 8. sınıfta ise birinci ünite “Hz. Muhammed’in (s.a.s.) Örnek Ahlakı” ünitesi mevcuttur. Tüm bu bilgilerin neticesinde 2000 yılına ait programın bu ünitelerin sıralama ve ünite içerikleri hususlarında birtakım problemler mevcuttur. Örnek ders işleme ve dersi daha elverişli hale getirecek materyal sunma bakımından kayda değer gelişme gösteren 2000 yılı programı konu içeriği ve tertip hususunda eksiklikler barındırmaktadır. İlke amaç ve

²⁷Nurullah Altaş, Türkiye’de Zorunlu Din Eğitimi Yapılandırma Süreci, Hedefler ve Yeni Yöntem Arayışları (1980-2001), *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 12, Yıl: 2002, s. 165.

²⁸*İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (2000)*, s.7.

yöntemlerde zikredilen maddelerin gerçekleşmesi için aynı şekilde ünite içeriklerinin bu ilkeler doğrultusunda hazırlanması gerekir.

Aşağıda bu programa ait örnek ders işlenişi sunulmaktadır:

Örnek işleniş:

7. ÜNİTE

ÖZEL AMAÇ: Hz. Muhammed'in (s.a.s.) doğumu ile ilgili önemli olayları açıklar.

SÜRE: Bir ders saati

ARAÇ-GEREÇ: Video, televizyon, tepegöz, slâyt vb.

ÖĞRENCİYİ DERSE HAZIRLAMA: Konu Hz. Muhammed'in (s.a.s.) doğumu olduğu için böyle bir konuya öğrencilerin kendi tecrübe ve meraklarından hareketle girilebilir. Bunun için öğrencilere doğum tarihlerini hatırlayıp hatırlamadıkları, dersin işlendiği gün ya da hafta içerisinde doğum gününü kutlayan olup olmadığına dair sorular yöneltilir; örnekleme yöntemiyle cevaplar alınır. Öğrencilere, büyüklerimizin ne zaman dünyaya geldiklerini merak edip etmedikleri sorusu yöneltilir. Büyüklerimiz deyince kimleri anlayabileceğimiz üzerinde durulur. Bu bağlamda, aile büyüklerimiz, devlet büyüklerimiz ve din büyüklerimiz ifadeleri sıralanır. Din büyüklerimiz derken bunların başında Hz. Muhammed'in (s.a.s.) geldiği hatırlatılır ve bu büyüğümüzün doğumuyla ilgili temel bilgilerin öğrenileceği belirtilir.

DEĞERLENDİRME

1. Öğretmen, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) doğumu ile ilgili temel bilgileri öğrencilere ana hatlarıyla bir kez daha tekrar eder.
2. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) doğumu olayının ve Muhammed adının kültürümüzdeki yansımaları üzerinde konuyu özetler.
3. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) doğumunun ne şekilde kutlanması gerektiğini bir kez daha tekrarlar.

Sonra Şu sorularla öğrencileri değerlendirir:

1. Hz. Muhammed (s.a.s.) ne zaman ve nerede dünyaya geldi?
2. Hz. Muhammed (s.a.s.) doğduğunda bakımını kim üstlendi?
3. Hz. Muhammed (s.a.s.) için en çok kullanılan isimler hangileridir?
4. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) doğumunu nasıl kutlamalıyız?

3. 2006 Yılı DKAB ğretim Programı

2006 İlkretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) ğretim Programı, Din ğretimi Genel Müdürlüğünün 21.06.2006 tarih ve 1830 sayılı teklif yazısı ile kabul edilmiştir. İlkretim programlarının yenilenmesi çalıŐmalarıyla beraber Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ğretim programı yeniden geliştirilmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin içeriğinin belirlenmesinde “dinin temel bilgi kaynakları dikkate alınarak İslam'ın kök değerleri çerçevesinde “mezheplerüstü ve dinler açılımlı” anlayış olarak ifade edilebilecek bir yaklaşım benimsenmiŐtir.²⁹ 1982 yılından itibaren zorunlu olarak okutulan DKAB derslerinde amaç, mezheplerüstü bir yaklaşım sergilemektir. Diğer programların amaçlarıyla benzerlikler taşıyan bu programda ayrıca yaŐadıęımız toplumun kültür dokularının, alın terinin, ahlaki tutum ve davranışlarının, atasözlerinin yeni nesillere aktarılmasına da vurgu yapılmaktadır.

Sahip olduğumuz geçmiş kültür ile inşa etmekte olduğumuz bugünün arasında uyum olacak bir tutum oluşturma becerisini kazandırmak yeni programın önemli amaçları arasında yer almaktadır. Yine nceki programlardan farklı olarak amaçların açıklamaları örnekler ile verilmiştir. Öğrencilere kr krne uygulama yerine nedenlerini sorma yetisi amaçlanmış ve bununla ilgili programda Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatta olduğu dönemde arkadaşlarının kendisine sorular sorup önerilerde bulunmaları örnek olarak verilmiştir. 2006 yılına ait programda sık sık rastlanılan bir diğer husus her kademenin her ünitesine ait bir etkinlik hazırlanmış olmasıdır.

²⁹ İlkretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ğretim Programı (2006), s.2.

2000 yılına ait programın hazırlanmasında sadece ilahiyatçılar yer alırken, 2006 programında ise ilahiyat fakültesi öğretim üyesi üç kişi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni altı kişi, bir sınıf öğretmeni, bir program geliştirme uzmanı, bir ölçme ve değerlendirme uzmanı, bir Türkçe öğretmeni yer almaktadır. İçeriğin, öğrencinin pedagojik durumuna göre aktarılması, bu aktarma işleminde kullanılan dil ve programda yapılan ölçme ve değerlendirme yöntemleri açısından 2000 ve 2006 programları karşılaştırıldığında komisyonda yer alan ekibin sürece olumlu katkısı olduğu söylenebilir.

Programın en sonunda derste aktivite olarak uygulanabilecek olan hikâye, balık kılıcı, çalışma kâğıdı, kavram haritası gibi öğretim tekniklerine yer verilmiştir. Yine bunlara ek olarak alternatif öğretim yaklaşımı kapsamında değer öğretimi açıklamaları yapılmış olup Kholberg' in Ahlaki Gelişim Evreleri aktarılarak öğretmenlerin ahlaki ikilemlerin bulunduğu hikâyeler üzerinden sınıfta öğrencilerin kendi değer çıkmazlarına yardımcı olmalarına rehberlik edilmiştir. Genel anlamda 2006 programının hedef, içerik, ölçme ve değerlendirme ve kılavuzluk etme noktasında kendinden önceki programlardan farklı özelliklere sahip olduğu ve program geliştirmede olumlu olarak gelişme kaydedildiği gözlemlenmektedir. Aynı zamanda bu programın yapılandırmacılık yaklaşımını temel alarak düzenlendiği söylenebilir. Ancak programın temel aldığı yaklaşımı ne ölçüde karşıladığı tartışılmakla birlikte, önceden felsefi bir yaklaşımın belirlenerek bir program geliştirme planının olmasının olumlu bir etkiye vesile olduğu söylenebilir. Nesnel program anlayışında “öğretim ortamı” kavramı ön planda iken, yapılandırmacılıkta “öğrenme ortamı” kavramı daha öne çıkmaktadır.³⁰ Bu bağlamda programda “ne öğretelim?” vurgusu yerine “nasıl öğretelim?” vurgusu ön planda olmaktadır. “Dini bilgilerin ezberletilmesi mi, ilmihal öğretilmesi mi, soru sorulması mı, araştırma yapılması mı?” İşte tüm bu sorular 2006 öğretim programının DKAB dersine yaklaşımının temelini oluşturmuştur. Yeni geliştirilen programda konu edilen noktalar, din dersinde ele alınan bilginin hayat ile bütünleşmesi, öğrencinin problemlerini çözüme ona imkân vermesi sınıfın sadece dini bilgilerin aktarıldığı bir yer değil öğrencinin etkin katılımının sağlandığı sorgulama ve araştırma yapılan bir yer

³⁰ Mahmut Zengin, ‘Temele Alınan Yaklaşımlar Bağlamında Yeni İlköğretim DKAB Öğretim Programı’, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.8, S.19,2010, s.242.

olmasıdır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yapılandırmacı yaklaşım, çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme gibi yaklaşımlar dikkate alınmıştır.³¹

2000 yılına ait programda konu sıralamasının karmaşıklığı ve ünite yoğunluğu 2006 yılında düzenlenmiş, daha sistemli ve anlaşılır hale getirilmiştir. 2000 yılında özel amaçlar adı altında bahsedilen hedefler, 2006 yılında kazanımlar adı altında aktarılmıştır. Bu programda ilk kez gündeme gelen öğrenme alanları üniteleri 4.sınıftan 8. sınıfa kadar kategorize edilerek bir önceki sınıfta eğitimini tamamlayan öğrencinin yeni ders kitabında karşılaştığı ünitenin geçen seneye dayalı olarak ilerlediğini görmesi, konu devamlılığı ve ön hazırlık açısından olumlu görülmektedir.

Öğrenme alanı, aynı ünitelerin ardışık eğitim basamaklarında daha genişletilerek verilmesi, her seviyede farklılık gösterebilen benzer konuların birbirine dayalı olarak okutulmasını amaçlayan, aşamalılık gösteren yapının adıdır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi İnanç, İbadet, Hz. Muhammed (s.a.s.), Kur'an ve Yorumu, Ahlak, Din ve Kültürden oluşan altı öğrenme alanı üzerine yapılandırılmıştır. 2018 yılı öğretim programında öğrenme alanları kaldırılmış olup, konu başlığı olarak ünite içerikleri aynı sıralamada bırakılmıştır. Araştırmamızda mülakat aracılığı ile öğrenme alanlarının varlığının olumlu/olumsuz yönlerini içeren sorular neticesinde 10 öğretmenin olumsuz, 2 öğretmenin olumlu, 3 öğretmenin ise anlamlı farklılık oluşturmadığı görüşünde olduğu tespit edilmiştir.

2006 programında yer alan öğrenme alanlarının 3. sırasında Hz. Muhammed'i (s.a.s.) konu edinen ünitelere yer verilmiştir. Aşağıdaki tabloda ortaokul kademesinde yer alan Hz. Muhammed'le (s.a.s.) ilgili ünite adları yer almaktadır.

³¹ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı (2006), s.9.

Tablo 1: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 4, 5, 6, 7, 8. sınıflar Öğrenme Alanı “ Hz. Muhammed (s.a.s.)” ve Üniteleri (2006)

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER			
	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
HZ. MUHAMMED (S.A.S.)	HZ. MUHAMMED (s.a.s.) VE AİLE HAYATI	SON PEYGAMBER HZ. MUHAMMED (s.a.s.)	BİR İNSAN VE PEYGAMBER OLARAK HZ. MUHAMMED	HZ. MUHAMMED'İN (s.a.s.) HAYATINDAN ÖRNEK DAVRANIŞLAR

Program incelendiğinde 5. sınıflara ait ünite Hz. Peygamberin kendisinin ve ailesinin seçkin özelliklerinin temel alındığı görülmektedir. Hz. Peygamberin hem beşeri hem de Resullük yönlerine vurgu yapılan bu ünite aynı şekilde anlatılan zaman, mekan ve kronolojiyi doğru şekilde algılatma kaygısı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda ünite sistematik ve planlı hazırlanmıştır. 6. sınıflara hazırlanan ünite ilk vahyin inişinden itibaren vefatına kadar olan süreç, neden-sonuç ilişkisi üzerine temellendirilerek anlatılmıştır. Önceki programlara nazaran daha planlı ve hiyerarşik bir ünite seçimi yapıldığı söylenebilir. Kazanım cümleleri incelendiğinde “ açıklamak, değerlendirmek, belirtmek” gibi eylemler istendiğini ancak yaş düzeyine göre kazanımların üst seviyede istendiği gözlemlenmektedir.

Programın 7. sınıf düzeyindeki ünitesine bakıldığında siyer bilgisinden ziyade peygamberlik müessesesinin nasıllığı üzerinde durulduğu tespit edilmiştir. Bu konunun ortaokul kademelerinde okutulması önemlidir. Ancak konular yerleştirilirken önceki senelerden tamamen farklı şekilde plan yapmak ünite akışının kopmasına vesile olabilir. Bu bağlamda kronolojik hayatının, ahlakının ve peygamberliğinin ayrı ayrı kademelerde olması yerine aynı üniteye birleştirilerek anlatılması daha elverişli olacaktır. 8. sınıfların ünitesinde Hz. Peygamberin ahlakının anlatımı üzerine temellendirilmiştir. Aynı zamanda konu seçiminden değerler eğitimi yapılmasının arzu edildiğini söyleyebiliriz. Nitekim onun güzel ahlakının öğrenciler nezdinde değerlendirilmesini isteyen kazanımlar bu arzunun bir neticesidir. Aşağıda öğretim programında verilen örnek ders

anlatımlarından konumuz Hz. Muhammed' ile (s.a.s.) ilgili olan bir bölümü yer almaktadır:

Örnek işleniş

DERS: DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ

SINIF: 5

YAKLAŞIK SÜRE: Bir ders saati

ÖĞRENME ALANI: Hz. Muhammed (s.a.s.)

ÜNİTE: Hz. Muhammed'in Aile Hayatı

KAZANIMLAR: Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Hz. Hatice ile evliliği ve bu evlilikten dünyaya gelen çocukları hakkında bilgi sahibi olur.

TEMEL BECERİLER: Mekân, zaman ve kronolojiyi algılama, araştırma.

SÜREÇ: Öğrencilere daha önce verilen Hz. Muhammed (s.a.s.) ile Hz. Hatice'nin evliliği konusundaki araştırma ödevini sınıftan birkaç öğrencinin sunması sağlanır. Öğrencilerden arkadaşlarının sunumları sırasında aşağıdaki sorular çerçevesinde not almaları istenir: Hz. Muhammed (s.a.s.) ile Hz. Hatice nasıl tanışmış ve evlenmişlerdir? Hz. Muhammed (s.a.s.) ile Hz. Hatice evliliklerinde hangi değerleri ön planda tutmuşlardır? Bu evlilikten kaç tane çocuk dünyaya gelmiştir? Evlilikleri ne kadar devam etmiştir? Öğrencilerinizden Hz. Muhammed (s.a.s.) ile Hz. Hatice'nin evlilik sürecinin kronolojisini çıkarmalarını isteyiniz.³²

Örnek ders anlatımı incelendiğinde öğrencilerin dersi pasif şekilde dinlemelerinin önüne geçebilme amacıyla onlara sunum yaptırılmasının istendiği ve sorular ile rehberlik edilerek konu hakkında çıkarım yapmaları istenmiştir. Programın temel aldığı yaklaşımların örnek ders planlarında etkilerinin görüldüğünü söyleyebiliriz. Ünitenin kazanımlarının ders planı uygulamasıyla gerçekleştirilecek düzeyde olduğu gözlemlenmektedir. Genel anlamda 2006 öğretim programında Hz. Muhammed'e (s.a.s.)

³² İlköğretim DKAB Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara,2006, s.107.

dair anlatımların ve ilgili kazanımların birbiri ile uyumlu olduğu ve konu akışının daha sistemli oluşturulduğunu söyleyebiliriz.

4. 2010 Yılı DKAB Öğretim Programı

İlköğretim DKAB Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) 2010 Öğretim Programı Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 20.12.2010 tarih ve 2748 sayılı teklif yazısı üzerine Talim Terbiye Kurulunun 30.12.2010 tarih ve 328 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. 2006 programının üzerinde yapılan güncellemelerle birlikte şekillenen 2010 programı yapılanma olarak eski programların etkisini devam ettirmektedir. 2010 programı içerik, hedefler, ölçme ve değerlendirme ve felsefi alt temeller olarak 2006 yılındaki programının benzeri olarak güncellenmiştir. Genel olarak aynı yapıya sahip programlarda konumuzla bağlantılı olan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili üniteler 2006 ve 2010 programlarında “Hz. Muhammed (s.a.s.)” öğrenme alanı yapısı altında oluşturulmuştur. Her iki programda da bu öğrenme alanıyla ilgili “Öğrenciler bu öğrenme alanıyla, genel olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)’in doğduğu çevre, aile büyükleri, doğumu ve çocukluğu, gençlik hayatı, erdemli davranışları, aile büyüklerine karşı davranışları, haksızlıklara karşı çıkışı ve arkadaşlarıyla iyi geçinmesi hakkında bilgi edinir.” bilgisi verilmiştir.³³

Programın vizyonunda dünyanın ve insanın değişimiyle birlikte eski problemlere yenilerinin eklendiği ve artık nakilci ve ezberci bir tutumla öğretmen yerine bilgiyi elde etmenin yollarını öğrenmede rehberlik etmenin gerekliliği vurgulanmıştır. Geçmiş kültürel mirasın sadece bir bilgi yığını olarak yetişmekte olan nesle aktarılmasının çağın getirdikleri karşısında yetersiz kaldığı vurgusu yapılarak neslin iletişime açık problem çözmeye donanımlı, değerlendirme kabiliyetlerinin ön plana çıkarıldığı bir din öğreniminin altı çizilmiştir. Bununla birlikte sürecin kendi içinde birey tarafından oluşturulduğu ve öznel bilgilerin önemsendiği yapılandırmacı anlayış formatında hazırlanan 2006 ve 2010 programlarının önceden belirlemiş olduğu kazanım maddeleri ile amaçlar ve kazanımların tamamı önceden belirlenmiş ve öğrencilerin

³³ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı, 2006, s.15: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı, 2010, s.16.

programın öngördüğü amaç ve kazanımlara ulaşması beklenmektedir. Böylece İlköğretim DKAB programının amaç ve kazanım bakımından yapılandırmacı iddiasının oluşmasını zedelediğini söyleyebiliriz.³⁴ Öte yandan İslam dininin hakikatlerini benimseyen büyük çoğunluğun olduğu eğitim sistemlerinde kişinin bilgisinin hakikat olarak ele alınabileceğini ifade eden yapılandırmacılığın sisteme tam olarak örtüşmesinin soru işaretleri doğurabileceği söylenebilir.³⁵ 2010 yılına ait programda 2006'dan farklı olarak ünite ve kazanımları destekleme amacıyla okuma metinleri oluşturulmuştur. Ders aktivitesi olarak da kullanılabilir bu metinler konuya dikkat çekme ve döneme ait farklı bilgiler sunma bakımından faydalı görülmektedir.

Bu programda 5. sınıflarda ait 47 kazanımın 28 tanesi bilişsel, 14 tanesi duyuşsal 5 tanesi ise psikomotor davranışlara ait kazanımlardır. 6. sınıflardaki 47 kazanımın 34'ü bilişsel, 8 kazanım duyuşsal, 5 kazanım ise psikomotor davranışlara yöneliktir. 7. sınıflara ait 50 kazanımın 35'i bilişsel, 13 tanesi duyuşsal, 2 tanesi psikomotor davranışlara yöneliktir.³⁶

2010 yılına ait öğrenme alanı ve ünitelerin dağılımı tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 2: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 4, 5, 6, 7, 8. sınıflar Öğrenme Alanı “ Hz. Muhammed (s.a.s.)” ve Üniteleri (2010)

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTELER			
	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
HZ. MUHAMMED (S.A.S.)	HZ. MUHAMMED (s.a.s.) VE AİLE HAYATI	SON PEYGAMBER HZ. MUHAMMED (s.a.s.)	BİR İNSAN VE PEYGAMBER OLARAK HZ. MUHAMMED	HZ. MUHAMMED'İN (s.a.s.) HAYATINDAN ÖRNEK DAVRANIŞLAR

³⁴ Mustafa KÖYLÜ, *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*, DEM, 2014, s.116.

³⁵ Recep Kaymakcan, ‘Türkiye’de Din eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık: Yeni ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı Bağlamında bir Değerlendirme’, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, s.7, s. 177-210.

³⁶ Süleyman Gümüş, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programının Program Geliştirme İlkeleri Açısından Bir Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, dan. Fahri Kayadibi, İstanbul, 2013, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 88.

Tablo incelendiğinde 2006 yılına ait ünite başlıkları ile 2010 yılına ait ünite başlıklarının aynı şekilde yazıldığı görülmektedir. Bu bağlamda 2000 ve 2006 yıllarına ait programların yapı itibarıyla etkisinin devam ettiğini söyleyebiliriz. Süreç içerisinde ders kitaplarında ve öğretim programlarında birtakım değişiklikler yapılsa da temel yapı aynı şekilde devam ettirilmektedir. Bu durum ünitelerin de devamına sebep olmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerde aynı konuların her kademedeki tekrar okutulması birtakım problemlere yol açmaktadır. Bu hususla ilgili Zengin, konu tekrarına sık düştüğünü ve öğrencinin motivasyonunun bunun yüzünden azaldığını belirtmiştir.³⁷ Aynı şekilde seçilen ünite başlıklarının daha çok hazır olan bilgilerin öğretiminin yapılacağı imajını verdiğini söyleyebiliriz.

Kazanımlarda istenilen “neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirme, örneklendirme, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) vefatının tesirini bilme” gibi hedefler yer almaktadır. Bu tür hedeflerin hazır bilgilerin sunulduğu ünite anlatımları neticesinde gerçekleşmesini beklemek mümkün gözükmemektedir. Ünite içeriğinde yer alan, toplumsal huzur, barış, hoşgörü ve Veda Hutbesinden evrensel mesajların ders anlatımı esnasında değerler eğitimi için bir fırsat olduğunu söyleyebiliriz. Hz. Peygamber ile ilgili kronolojik bilgilerin sıralanmasından ziyade evrensel mesajların, toplumsal birliğin ve barışın ön plana çıkarılması, ders anlatımlarında değerler eğitimi açısından daha çok fırsat oluşmasına vesile olabilir. Özellikle program içeriğinde hicret ve savaş gibi konuların anlatımında “ Siz olsaydınız ne yapardınız?” sorularının yer alması öğrencilerde empati, tutum ve becerilerin gelişmesi yönünde katkı sağlayacaktır. Genel anlamda 2010 programında birtakım gelişmeler olduğunu ancak 2000 ve 2006 yıllarına ait programların genel çerçevesinin dışına çıkılmadan düzenlemelerinin yapıldığını söyleyebiliriz.

³⁷ Mahmut Zengin, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Yapılandırmacı Yaklaşım*, Dem, İstanbul, 2011, s.291,327.

B. GÜNCELLENEN YENİ DKAB DERS PROGRAMININ İNCELENMESİ (2018)

2011 yılından itibaren mevcut program uygulanmakta olup Talim Terbiye Kurulunun 19.01.2018 tarih ve 2 sayılı kararı ile 2018-2019 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere ilkokul 4. sınıf ortaokul (5-8. sınıflar) ve imam hatip ortaokulu (5- 8. sınıflar) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim programını tekrar güncellenmiştir.³⁸

1. Öğretim Programının Amacı

Güncellenen ders programı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmıştır. Günümüzde eğitim biliminin kabul ettiği temel görevleri iki aşamalı değerlendirmek mümkündür: Bunlardan ilki toplumda var olan değer ölçülerini ve hukuk düzenini yetiştirmekte olanlara tanıtıp benimsetmek, diğeri yeni yetişenleri benlik geliştirmeye ve topluma yeni seviyeler kazandırmaya çalışmak için yönlendirmektir.³⁹

Öğrencilerin bireysel gelişim süreci göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek ahlaki bütünlük öz güven ve öz disipline sahip, Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, ‘Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda temel beceri ve yetenekleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak.⁴⁰ Eğitim faaliyetlerinin işlevsel olması için toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi beklenmektedir. Programın amaçlar bölümünde bu durumla ilgili inanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki etkisinin farkına varmaları

³⁸ İlköğretim DKAB Öğretim Programı ve Kılavuzundan yararlanılmıştır (2018).

³⁹ Halis Ayhan vd., *Din ve Ahlak Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, s.20.

⁴⁰ İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8 Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB. Yay., Ankara, 2018, s.1.

şeklinde ibare bulunmaktadır. Dikkate alınması gereken bir diğer nokta ise programın hedeflerinin gerçekleşeceği ortamın sürece uygun hale getirilmesidir. Ancak programda daha çok hedefler üzerinde durulmaktadır. İslam dini ve diğer dinlerin temel öğretilerini betimleyici olarak öğretmek temel amaçlar arasına alınmıştır. Yine aynı şekilde programda İslam ve diğer dinlerin kavramlarının tanıtımının yapılması vurgulanmıştır. Kur'an ve sünnetten faydalanarak bilimsel metotlarla oluşturulan çerçevenin içinde bir içerik oluşturmak yine amaçlar arasında bulunmaktadır.

Araştırmamızın konusunu olan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili içeriklere dair hedefler tek maddede "Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatını ve örnek ahlakını tanımaları" şeklinde ifade edilmiştir. Betimleyici bir program amacı taşıyan bu öğretim programında Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili amaçların açıklamalarının tatmin edici bir şekilde aktarılması beklenmektedir. Zira İslam dininin tebliğcisi ve tüm insanlığa örnek olan Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in ahlakı ve hayatı yeni nesile temel kaynak olarak aktarılması önemli bir konudur. Onun doğumu, hayatının evreleri, sünneti, İslam' ı tebliğ etme metotları, sadece onun hayatına anlatan ünitelere endeksli olmayıp diğer ahlaka dair ünitelerde ara kazanım olarak verilebilir. Öğrencinin bilişsel ve duyuşsal geçmişi ile Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in ahlakı ile ilişki kurmaya çalışılması aynı şekilde amaçlar veyahut ilkeler arasına girebilir.

2. Öğretim Programının Temel Felsefesi

Bilim ve teknoloji çağında bilginin hızlı üretimi ve hızlı ulaşılması gibi durumlar "öğrenmeyi öğrenme" gibi huşuları geliştirmeyi zorunlu kılmıştır. Bu nedenle program geliştirme evreleri yeniden şekillenmiş ve başlangıç evresi olan temel felsefe belirleme işi bireye yönelik olarak seçilmiştir. Bu programda gelişim basamaklarına uygunluk, eleştiriye açıklık. Öze dönüklük, empati becerisi ve tutumu olan, becerilerinin öğrenme süreci içinde ortaya çıkarılmasına yönelik aktivitelerin bulunduğu, öğretmen rehberliğine imkan veren, esnek açık ve anlaşılır, bilimsel ve sistemli tercihlerin olduğu bir programın düşünüldüğü söylenmektedir.

Temel perspektifler arasında aklın dini sorumluluğu beraberinde getirdiği, dini kavramların akıl ile kavranabileceği, toplumdaki farklı din anlayışına ve yaşayışına sahip bireylere hoşgörü gösterilebileceğine dair maddeler yer almaktadır.

3. Ölçme Ve Değerlendirme Yaklaşımı

Öğretimden daha etkili bir etkinlik olan eğitim bireyin doğasında bulunan gizli kalmış becerileri ve yetenekleri ortaya çıkararak sistemli bir şekilde gerçekleştirerek yaşama hazırlama çalışmasıdır.⁴¹ Birey bu eğitimle topluma adapte olur ve sosyalleşir. Bu bakımdan her bireyin tabiatında bulunan ve ortaya çıkarılmayı bekleyen yeteneklerin sistemli şekilde geliştirilmesi her bireyde farklı metotlarda gerçekleşmektedir. Kimi bireylerde bu yetenekler okuma, gözlemlene gibi durumlarda ortaya çıkarken, kimi bireylerde gösterme yöntemiyle olabilmektedir. Bu sebepten ötürü eğitim sürecinin sonunda her birey aynı ölçme materyaliyle kendini ifade edemeyebilirler.

Öğretim programlarının ve buna bağlı olarak ölçme ve değerlendirme sürecinin “herkese uygun”, “herkes için geçerli ve standart olması” insanın doğasına terstir.⁴² Bu bağlamda programında hedef belirlediği çok odaklı ölçme ve değerlendirme çağına getirdiği olanaklar açısından uygun olacaktır. Bu bağlamda program incelenip bir karşılaştırma yapıldığında alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarından bahsedilmeyi sadece ölçme ve değerlendirmenin felsefesi üzerinde durulmaktadır. 2006 veyahut 2011 programlarına bakıldığında öğretmene rehberlik eden alternatif araçlar ve tanımları var iken bu programda bunlara yer verilmemektedir.

Her bireyin öğrenme üst sınırı kendine özeldir. Bunu ölçme için kullanılan araçların her birey için ayrı tasarlanması eğitim sürecinin zaman sınırlılığı ile ters kalmaktadır bu bakımdan aynı düzeye sahip öğrencilerin taksim edilip kendilerini ifade edebilecekleri ölçme araçlarının daha uygun olduğu söylenebilir.

⁴¹ Kenan Çölgeçen, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, s.79.

⁴² MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*, 2018, s. 5.

4. Öğretim Programının Uygulanması

Programın uygulanma aşamasında beceri temeli ön görülmüştür. İslam dinini temelleri arasında yer alan namaz, abdest, teyemmüm gibi ibadetlerin öğretmenin ihtiyaç doğrultusunda uygulama ile açıklayabileceği ve konu dahilinde kültürel gezi gözlem aktivitelerinin olabileceği uygulama öneriler verilmiştir. 2006 ve 2011 programlarına nazaran çok daha sade ve esnek olan bu program hacim olarak da diğer programlardan ayrılmaktadır. Nitekim programın uygulanma kısmı dâhil olmak üzere birçok bölümü sade şekilde aktarılmış bununla birlikte pek çok konu soru işaretleriyle bırakılmıştır. Programı uygulamadaki usul ve esasların net çizgide aktarılmaması dikkat çeken diğer özellikler arasındadır.

5. Öğretim Programının Perspektifi

Milli ve manevi kültür öğelerimizden damıtılarak elde edilen bilgiler ve dini tutum ve becerilerin birleşimi olan ufuk çizgisinde bir çerçeve belirlendiği ve öz mirasa sahip çıkabilecek bir tutumun izlendiği program perspektifinin oluşturulduğu ifade edilmiştir. Diğer programların aynı zamanda devam niteliğini taşıması bakımından önceki hedef ve baz alınan perspektiflerin programda da geçerli olması beklenmektedir.

Güncellenen en son programda üniteler sadeleştirilerek daha açık ve anlaşılır konu başlıkları oluşturulmuştur. Geçmiş programlarda yer alan öğrenme alanı ayrımları ise bu programda kaldırılarak üniteler, kazanımlar ve açıklamalar şeklinde üç sade bölüm olarak düzenlenmiştir. 2010 yılına ait programda değerler başlığı altında kavramlar listesi mevcutken 2018 de bu kavramlar listesine yer verilmemiştir. Aynı şekilde 2010 programında derslere ait kavram listeleri yer alırken 2018 de bunlar mevcut değildir. 2018 programının hacmi diğer programlara nazaran daha küçük olup daha sade şekilde hazırlanmıştır. Önceki programlarda kazanımlar, ders sürelerine dair analiz tabloları yer alırken bu programda sadece amaçlar, ünite açılımları ve ünite süreleri ile yetinilmektedir.

Tablo 3: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı (2018)

	5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf
ÜNİTELER	Hız. Muhammed (s.a.s.) ve Aile Hayatı	Hız. Muhammed'in (s.a.s.) ve Hayatı	Allah'ın Kulu ve Elçisi Hız. Muhammed (s.a.s.)	Hız. Muhammed'in (s.a.s.) Örneklığı

Tablo incelendiğinde öğrenme alanlarının kaldırılmasının ardından konu akışının aynı şekilde kademe olarak devam ettiği gözlemlenmektedir. 5, 6, 7 ve 8. sınıfların 4.sıradaki üniteleri Hız. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili olanlardır. Ünite başlıkları incelendiğinde sınıflar arası bir hiyerarşi olmadığını bazı kademelerde sadece ahlaki, bazı kademelerde ise sadece biyografik hayatının anlatılacağı ipuçlarını veren başlıklar dikkat çekmektedir. Bu bakımdan öğrenme alanlarının oluşturduğu düzen zedelenmekte ve içeriklerde düzen boşluğu olduğu gözlenmektedir. Önceki programlarda Hız. Muhammed'in (s.a.s.) hayatının ve örnek teşkil eden ahlakının anlatımı üzerine bir bilinç oluşturma hedefinin vurgusu yapılmakta iken 2018 öğretim programında ise “ Hız. Muhammed'in (s.a.s.) hayatını ve örnek ahlakını tanımaları” şeklinde bir hedef sunulmuştur. Bu bağlamda yeni öğretim programının hedef bazında daha az beklentiler oluşturmak istediğini söyleyebiliriz. Nitekim ders kitabı içerikleri de aynı şekilde azaltılmış ve sadeleştirilmiştir. Araştırmamızda ortaokul ders kitabı içeriklerinin kazanımlar ile uyumu 3. bölümde yer alacaktır.

II. BÖLÜM

HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ

ÜNİTE İÇERİKLERİNDE TEMEL ALINMASI

GEREKEN İLKELER

A. YENİ ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARINA GENEL BİR BAKIŞ

İnsanlığa son mesaj olarak gönderilen Kur'an- Kerim'in bir tatbik edicisi ve açıklayıcı olma vazifesi bulunan ve örnek şahsiyetiyle tüm insanlığı etkileyen Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatına dair bilgilerin ve söylemlerinin DKAB ders kitaplarında yer alması elzem konulardan biridir. Onun hayatını anlama ve örnek alma insanlık için mühim ihtiyaçlardandır. Onun hayatı tarih boyunca çeşitli başlıklar altında incelenmekte olup günümüzde hayatı en çok araştırma konusu yapılan peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) 'dir (s.a.s). İslam dininin yaşayan bir örneği olan Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatı siyer biliminin konusu olmaktadır. Bu bilimin en temel kaynağı ise tüm İslami ilimlerin baş kaynağı olan Kur'an- ı Kerim'dir. Bu bakımdan ders programı içeriklerinde Hz. Muhammed (s.a.s.)' e dair kısımların temel kaynak olarak Kur'an'ı alması gerekmektedir.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatının tüm boyutlarıyla din eğitiminde kullanılması onun İslam peygamberi olması nedeniyle ve onun yaşayışıyla İslam'ı bizzat tatbik etmesinden ve örnek şahsiyetinden faydalanmak içindir. Onun hayatına dair yazılan kaynaklar var olsa da en birincil kaynak Kur'an- ı Kerim'dir. Dolayısıyla hayatını anlatan metinlerde Kur'an-ı Kerim'den faydalanmak önemli bir meseledir. Bundan ötürü örgün eğitim sistemi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarında yer alan Hz. Peygamberle ilgili ünitelerin⁴³, sağlıklı bir Peygamber imajının oluşmasına sağladığı katkı göz ardı edilmeyecek kadar önemlidir.

Hazırlanan yeni ders programında her ne kadar öğrenim alanları kaldırılrsa da konu akışının 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda devam ettiği programın tablo sütunlarına bakıldığında görülmektedir. Aynı şekilde 5. sınıfta "Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Aile Hayatı", 6. sınıfta "Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Hayatı" 7. sınıfta "Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.s.) 8. sınıfta Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Örnekliliği" üniteleri

⁴³ İlyas Cenikli, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Hz. Peygamber İmajı, *E-Şarkiyatİlmi Araştırmalar Dergisi*, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Nisan, 2011, s.5, ss.53.

verilirken konu başlıkları bu ünitelerin bir önceki kademede işlendiğine dair hatırlatıcı ipuçları vermektedir.

Tablo 4: 5. Sınıf Hz. Muhammed (s.a.s.)’i Tanıyalım Ünitesi Kazanımları

5. sınıf Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Aile Hayatı Ünitesi Kazanımları	
Kazanımlar	Açıklamalar
1. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hz. Hatice (r.a.) ile evlilik sürecini özetler.	Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hz. Hatice’den (r.a.) olan çocuklarının adları belirtilir.
2. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in aile içi iletişimine örnekler verir.	Hz. Muhammed (s.a.s.)’in eş, baba ve dede olarak aile içerisinde ortaya koyduğu örnek davranışlarına yer verilir, onun eş, çocuk ve torunlarına olan sevgisi hadislerden örneklerle açıklanır. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in aile bireyelerine danışmasına ve onların görüşlerine değer vermesine de vurgu yapılır.
3. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in aile fertlerinin güzel davranışlarını değerlendirir.	
4. Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin’in (r.a.) ahlaki erdemlerini kendisine örnek alır.	Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin’in (r.a.) hayatı, sahih kaynaklarda yer alan rivayetler ışığında ayrıntıya girilmeden ele alınır. Kevser suresi ile ilgili kısa açıklamalara yer verilir. Bu kapsamda; “Kevser”in farklı anlamları olduğuna değinilir; ayrıca “Kevser”in; bolluk, bereket ve neslin çoğalması anlamlarını içerdiğine, Allah’ın (c.c.), Hz. Peygamber’e pek çok nimet verdiğine, bu nimetlerden birinin de Hz. Peygamber’in neslini devam ettiren Hz. Fâtıma (r.a.) olduğundan bahsedilir.
5. Kevser suresini okur, anlamını söyler.	

Kazanımlar tablosu incelendiğinde maddelerin eylemlerini iki gruba ayırabiliriz. Birincisinde öğrenci seviyesine mukabil olan “ özetler, örnekler verir, değerlendirir, anlamını söyler.” gibi eylemler 5. sınıf kademesi için ölçme ve değerlendirme bazında uygun kazanımlardır. Öğrencinin ders içinde dahi ölçülebilen durumlarına işaret etmektedir. Ancak ikinci olarak kategorize ettiğimiz “ örnek alır” kazanımı eğitimin uzun süreçler gerektiren bir davranış değişikliği boyutunu kapsamaktadır. Bireyde amaç olarak güdülen davranış değişikliği tek bir ünitenin tek bir kazanımıyla amaç olarak karşımıza çıktığında bu değişimi gerçekleştirmenin şartlar dâhilinde zor olduğu söylenebilir. Genel amaçlara uygun olarak kurulan bu cümlenin

ünite kazanımlarında olması öğretmen ve öğrenci için kapsayıcı olmakla birlikte uzun bir süreç gerektirir.

Tablo 5: 6. sınıf Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hayatı Ünitesi Kazanımları

6. sınıf Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hayatı Ünitesi Kazanımları	
Kazanımlar	Açıklamalar
1. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in davetinin Mekke Dönemini değerlendirir.	Hira günlerine, İlk nazil olan ayetlerin içeriğine, İlk Müslümanlar ve özelliklerine, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in davete, yakın çevresinden başlama sebeplerine, Davetin yaygınlaşma aşamasında İslam davetine karşı oluşan olumlu olumsuz tepkilere, Habeşistan hicretlerine, boykot yıllarına, Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Hamza’nın (r.a.) Müslüman olmalarına, Hz. Hatice (r.a.) ve Ebu Talib’in vefatlarına, İsrâ Miraç olayına ve Taif yolculuğuna kısaca yer verilir. Medine’den gelen heyetlerle yapılan görüşmelere, Hz. Ali (r.a.) ve Hz. Ebu Bekir’in (r.a.) Hicret’teki rolüne yer verilir. Mescid-i Nebi’nin toplumsal işlevine, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in sosyal barış sağlama ve eğitim öğretim konusundaki faaliyetlerine, Müşriklerle ilişkiler kapsamında Bedir, Uhud ve Hendek gazvelerine, Veda Haccı ve Veda Hutbesine, bu kapsamda Hz. Peygamber’in ümmetine bıraktığı “iki emanet”e (farklı rivayetleriyle birlikte), Hz. Muhammed (s.a.s.)’in vefatına, vefatın sahabe üzerinde bıraktığı tesire yer verilir. Nasr suresi ile ilgili kısa açıklamalara yer verilir.
2. Medine’ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeler.	
3. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in davetinin Medine Dönemini değerlendirir.	
4. Nasr suresini okur, anlamını söyler.	

Tablo incelendiğinde açıklama kısımlarında konuların çok detaylı şekilde aktarılma amacının olduğu görülmektedir. Ancak 6. sınıf kademesinde bulunan öğrencilerin yaş seviyeleri ve algı düzeyleri düşünüldüğünde konu detayının çok olması göze çarpan ilk durumdur. Müşriklerle ilişkiler, sosyal unsurlar, eğitim ve öğretim faaliyetleri ve İsrâ ve Miraç gibi konular hem anlatımı itibariyle zor hem de algı itibariyle diğer konulara nazaran daha güç anlaşılabilir konulardır. Bundan ötürü konunun detaylarının daha az olduğu bir programın neşredilmesi daha uygun olabilirdi.

Esnek olan programlar öğretmenler için daha kolay anlatılabilir durumdadır. Programın esnekliği öğretmen için aynı zamanda süreci sıkışmaktan kurtarıp, etkinliğe bol zaman ayırma imkanı sağlamaktadır. Özellikle yaş seviyesi küçüldükçe “az bilgi çok sevgi”yi bir ilke olarak benimsemek daha doğru olacaktır.

Tablo 6: 7. sınıf Allah’ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.s.) Ünitesi Kazanımları

7. sınıf. Allah’ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.s.) Ünitesi Kazanımları	
Kazanımlar	Açıklamalar
<ol style="list-style-type: none"> 1. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in insani yönünü ayetlerden hareketle yorumlar. 2. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in peygamberlik yönüyle ilgili özelliklerini ayırt eder. 3. Kâfirun suresini okur, anlamını söyler. 	<p>Hz. Muhammed (s.a.s.)’i insani yönü ele alınırken onu diğer insanlardan ayıran en önemli özelliğin, “Allah’tan vahiy alması” olduğuna vurgu yapılır.</p> <p>Hz. Muhammed (s.a.s.)’in; son peygamber olmasına, rahmet peygamberi olmasına, Kur’an-ı Kerim’i açıklamasına, bütün insanlar için uyarıcı ve müjdeci olmasına, güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderilmesine ayetler ve hadisler eşliğinde yer verilir. Kâfirun suresi ile ilgili kısa açıklamalara yer verilir; surede verilen mesajlar belirlenir.</p>

7.sınıf ünitesinde dikkat çeken bir unsur 4, 5 ve 6. sınıflarda işlenen konulardan ziyade soyut kavramlar üzerine yoğunlaşmış olmasıdır. Bunlardan en yoğun işlenen kavramların vahiy, risalet, nübüvvet olduğunu söyleyebiliriz. Bu kavramların tanımlarının ağırlıklı olarak anlatıldığı bir ders işlenişi karşımıza çıkmaktadır. Bu ünite kronolojik olarak siyer anlatımından ziyade hususi konuların tercih edilmesinden oluşmaktadır. Ünitenin detaylı açılımı 3. bölümde 4.başlık altında verilecektir.

Tablo 7: 8. sınıf Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.s.) Ünitesi Kazanımları

8. sınıf. Allah'ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.s.) Ünitesi Kazanımları	
Kazanımlar	Açıklamalar
<p>1. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile peygamberlerin özellikleri arasında ilişki kurar.</p> <p>2. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in merhametli ve affedici oluşunu davranışlarında yansıtmaya özen gösterir. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in istişareye verdiği önemi ortaya koyan örnek olaylardan hareketle gündelik hayatla ilgili çıkarımlarda bulunur.</p> <p>3. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in cesaret ve kararlılığını örnek olaylarla açıklar. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hakkı gözetmedeki hassasiyetine örnekler verir. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in insanlara verdiği değeri örneklerle açıklar.</p> <p>4. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini değerlendirir.</p> <p>5. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hikmetli söz ve davranışlarıyla insanları iyiye ve güzele yönlendirdiğini fark eder.</p> <p>6. Kureyş suresini okur, anlamını söyler.</p>	<p>Kureyş suresi ile ilgili kısa açıklamalara yer verilir; surede verilen mesajlar belirlenir.</p>

8. sınıf kazanımları programda açıklamalar kısmı olmaksızın hazırlanmıştır. Ancak kazanımların kısa açık ve detaysız olması hem öğretmenin ölçme ve değerlendirmede işini kolaylaştıracak hem de öğrenci sorumluluğunu daha doğru ifade edecektir. 4, 5, 6, ve 7. sınıf kazanımlarıyla mukayese edildiğinde bu programın davranış boyutunda kazanımın 5. sınıftan sonra ikinci defa istendiğini söyleyebiliriz. Ayrıca sure seçimlerinin konular ile bir bağlantısının olmaması dikkatleri çekmektedir. Bu durumla ilgili detaylı bilgi 3. bölümde verilecektir.

B. HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARDA OLMASI GEREKEN TEMEL İLKELER

Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in beşeri olma ve peygamberlik yönlerinin olmasına bağlı olarak onun anlaşılması toplum nezdinde önemli bir ihtiyaç olmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in peygamberliğinin yanında aile babası, eş, komutan, işçi, yetim, zorluk çeken, merhametli, cömert, öfkeli, adaletli, hâkim, öğretmen, çoban, tüccar, yardımsever, cana yakın vs. gibi vasıflara sahip biri olarak her kesimden her yaştan her duyguya ve yaşantıya sahip bireylerin hayatına dokunabilecek bir noktası bulunmaktadır.

Vefatından bu yana Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatına duyulan ilginin sonucu birçok yazılı eser ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan İlköğretim DKAB derslerinin Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in sadece biyografik yaşantısı ile sınırlanmayıp onun örnek yaşantısının birer aktarma, anlatma, hissettirme ve bununla birlikte bir davranış geliştirme vazifesinin olması gerekir. Bundan dolayı hazırlanan ünitelerde yanlış anlaşılma, algı sorunu oluşturma, yanlış kaynak ile hazırlanma, konu dışına çıkılması, öğretim ilke ve yöntemlerinin göz ardı edilmiş bir şekilde sunulması gibi durumların olması DKAB derslerinin bu vazifesini karşılayamaması anlamına gelmektedir. Bu durum dersin amaç ve kazanımlarına ters düşebilmektedir. Hz. Muhammed (s.a.s.) 'e dair bilgilerin ahlak eğitiminde kullanılması son derece önemlidir. Ahlaki eğitimin gayesi öğretmek değil istetmektir.⁴⁴

A. Pedagojik Yönden Temel İlkeler

Russell, (Ö. 1970) temel eğitimin neliği sorusuna cevap olarak “Herkesin bilmesi lazım gelen şeyler” demektedir.⁴⁵ Temel eğitimde öğrencilerin ruhi ve bedeni ihtiyaçları noktasında bir eğitimin şart olduğu içtimai bir karardır. Çocukluk döneminde gelişim hem bedensel hem de ruhsal yönden ilerlemektedir. İhtiyaçların sadece fiziksel olarak düşünülmeyp ruhsal yönünde olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. İslam

⁴⁴ Mahmut Çamdibi, *Din Eğitiminin Temel Meseleleri*, İfav. Yayınları, İstanbul, 1994, s.168.

⁴⁵ Bertrand Russell, *Terbiyeye Dair*, çev. Hamit Dereli, Maarif Matbaası, Ankara, 1954, s.236-237.

dünyasında İbn Sahnun (Ö. 854), Farabi(Ö. 950) , İbn Sina (Ö. 1037), İmam Şafi (Ö. 820), Gazali (Ö. 1111) ve Mevlana (Ö.1273) gibi düşünürler din duygusunun çocuklarda erken dönemlerde ortaya çıktığını savunmuşlardır.⁴⁶ E.D. Starbuck (Ö. 1947) “The Psychology of Religion” adlı eserinin “ Çocuklukta Din” bölümünde dinin en belirgin özelliğinin saflık ve kolay inanırlık olduğunu söylemektedir.⁴⁷ Nasıl ki çocuğun çevresinde konuşulan dili, kelime ve kavramları alma yeteneği belli bir dönemde hız kazanıyorsa çevresindeki dini algılama ve uygulama yeteneği de belli bir dönemde güçlüdür.⁴⁸ Öğrencinin ihtiyacı en az eğitim politikaları kadar önemli olmalıdır. Öğrenciye yaşamı için bir anlam taşımayan unsurların öğretilmesi bazı sıkıntılar doğurmaktadır.⁴⁹ Bireyde sağlıklı tutumlar oluşturabilmek için zihin, duyu ve davranışların doğru şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir.

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin icrasında birinci derecede önemli olan husus öğrencilere nasıl yaklaşılacağına onlara nelerin ne kadar ve ne zaman verilebileceğinin bilinmesidir.⁵⁰ Bundan dolayı öğretmenin eğitimi, ders kitabı ve ünite işlenişinden daha önemlidir. Öğretmenin eğitim sürecinde genel kültür, alan bilgisi ve pedagojik formasyon alması öncelikli unsurlardan biridir. Nitekim formasyon yetersizliği olan öğretmenin her açıdan son derece titiz hazırlanan bir öğretim programını uygulamaya koyması arzulanan hedeflere götürmede sıkıntılar doğuracaktır. Aynı şekilde öğretim programının kazanımları hazırlanırken ve dersin ünitesinin yapım aşamasında öğrencinin pedagojik durumu göz önüne alınmalıdır. İlköğretim çağında bulunan bireyin inanmaya temayülü olduğu bu dönemde Hz. Muhammed (s.a.s.) ve onun hayatına dair bilgilerin bireyin anlam dünyasında karşılık bulduğu kadarıyla olması gerekmektedir.

Bireyin tutum ve davranışları birbirine bağlıdır. Davranışlar bireyin psikolojik yaşantısının birer dışavurumudur. Davranışların doğru veya yanlış olduğuna, inanç ve

⁴⁶ Mustafa Tavukçuoğlu, *Okulöncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, 2002, S. 14, s. 52.

⁴⁷ Bedii Ziya Egemen, *Din Psikolojisi*, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayını, Ankara, 1952, s.10.

⁴⁸ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990, s.102.

⁴⁹ Recai Doğan, Cemal Tosun, *İlköğretim 4. Ve 5. sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, s.47.

⁵⁰ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990, s.47.

değerler dünyası karar verir.⁵¹ Duyguların ise tam karşılığını verecek bir tanı yapabilmek mümkün değildir. Ancak bazı psikologlara göre: “ İnsanın içinde türlü eğilimlere ait durumların doğrudan doğruya farkına varılması”⁵² da bir duygu tanımı olabilmektedir. Öğretimde ele alınan konular bireyin değer, tutum, duygu ve davranışlarına etki etmeli ve onların üzerinde anlamlı kavrayışlar oluşturmalıdır. Bundan dolayı eğitimcilerin öğrenci tutumlarında hem zihinsel hem duygusal hem de davranışsal öğelerinin bulunduğunu bilmeleri dolayısıyla eğittikleri kimselerin sadece kafalarına değil davranışlarına ve gönüllerine de yönelmeleri eğitimi daha verimli kılarak kalkındıracaktır.⁵³ Ayrıca her din kendisine mensup olan bireyi sadece düşünce bazında değil anlam dünyası olarak da zarif ve ince yetiştirmeyi hedefler. Bu yetiştirmedeki en kritik zaman dilimlerinden biri bireyin çocukluk çağları olmaktadır. Bireylerin duygu tutum ve davranışlarının gelişmeye başladığı bu dönem aynı zamanda Din Eğitimi için de önemli kabul edilmektedir. Çalışmamızda hedef aldığımız kitapların hitap ettiği öğrencilerin yaş grubu yaklaşık olarak 9-14 arasındadır. Bu yaş grubuna sahip bireylerin tam da çocukluk zamanında oldukları ve onlara verilmesi gerek Din Eğitiminin sadece teorik ve pratik dini ritüellerin bilgisi olmasından ziyade akla, düşünceye ve duyguya da hitap eden bilgi türünden olması daha önemlidir. Zira çocukları ruh ve beden olarak ayırmak ya da bir yönünün diğer yönlerinden bağımsız olarak geliştiğini söylemek mümkün değildir.⁵⁴

Hiz. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatı her yönüyle çok kapsamlı bir alandır. Bundan dolayı yaş grubu ve kademelere göre sınırlandırılarak eğitim yapılmalıdır. Her yaşın öğrenmesi gereken konular farklılık arz etmektedir. Zira 4.sınıf bireylerine Hiz. Muhammed (s.a.s.) 'in Necran Hristiyanları ile ilgili münasebetlerini aktarmak yaş seviyesi ve pedagojik durum için doğru olmayabilir. Aynı şekilde eğitim öğretimde Hiz. Muhammed (s.a.s.)'in hareket noktası olarak belirlediği metotlarından yararlanılması gerekmektedir. Temel eğitim sırasında Hiz. Muhammed (s.a.s.)'in terbiyesi altında yetiştirilen sahabenin ve onun ruhi, manevi ve bedeni eğitim yöntemlerinin konu olarak

⁵¹ Habil Şentürk, Dini İncanın Psikolojisi, *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta, 1997, sayı:4, s.89.

⁵² Kerim Yavuz, *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s.31

⁵³ Yaşar Fersahoğlu, Mehmet Akif Demir, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Duygu Eğitimi*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2012, s.14

⁵⁴ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, s.25.

anlatılmasa bile usul olarak yer edinmesini mühim görmekteyiz. Eğitimciler umumi olarak karakter terbiyesinin temel eğitimle şekilleneceğini bundan sonraki eğitimin ise mesleki biçimlenme olabileceğini söylerler. Russell (Ö. 1970) “ Doğru şekilde sevk ve idare edilirse karakter terbiyesinin 6 yaşında hemen hemen bitmiş olması gerektiğini söyler. Dini bir eğitim telakkisinin unsuru olan ders kitaplarında Hz. Muhammed (s.a.s.)’e dair pek çok anlatımda onun sadece şahsiyetine yer verilmiştir. Hâlbuki onun terbiye metotlarından faydalanmak bu durumda şart gözükmektedir. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in bazı şahsiyet yetiştirme usulleri şöyledir:

1. Tekrar

Öğrenme ile hafızada tutmanın arasında kuvvetli bir bağ olduğu bilinmektedir. Hafızayı dinamik tutmanın başarılı yollarından biri ise öğrenilen konuyu tekrar etmektir. Yapılan araştırmalarda hafıza zayıflığının pek çok nedenleri arasında öğrenilenlerin kullanılmaması veyahut tekrar edilmemesinden kaynaklanan unutkanlıklardan bahsedilmiştir. Öğrenilenlerin yaşama aktarılması için öncelikli olarak unutulmaması ve gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Hz. Peygamber’in kendisine talebe olanlara konunun ehemmiyetini gösterme amacıyla söylediği pek çok hadisinde üç kez tekrarlama yaptığı bilinmektedir.⁵⁵ Bu durum kendisinin ashabına öğretisinin unutulmaması ve dikkat çekilmesi amacıyla yapılmaktadır. Böylece pek çok şahıs ile muhatap olan Hz. Peygamber vahyin açıklanmasında muhatabın dikkatini çekmeyi başarmış ve vurgusunu önemli gördüğü noktalarda tekrar ederek yapmıştır.

2. Muhatabı Tanımak

Hz. Muhammed (s.a.s.)’in “ Herkese derecesine göre davranın”⁵⁶sözünden hareketle her muhatabın ruh hali ve yaşam şekline göre eğitimin de şekillenmesi gerektiğini anlıyoruz. Muhatabın dikkatini çekmek anlatılan konunun kalıcılığı için önemli bir husustur. Muhatabı tanımak ise onun dikkatini çekmek için elverişli bir yoldur. Hz. Muhammed’in (s.a.s.) hayatının anlatımında muhatabın yaş seviyesi, algı durumu ve öğrenme ihtiyaçlarını tespit etmek onu tanımaya ve anlatılanların hedefe

⁵⁵ Örnek hadisler için bkz: Buhari, Edeb, 370; İbn Hacer, Feth’ul- Bari, 189,266.

⁵⁶ Ebu Davud, Edeb, 22.

ulaştırmasında yardımcı olmasına vesile olabilmektedir. Bu tür yöntemler hem ders anlatımı hem de ders kitabı hazırlanışında başvurulması gereken mühim hususlardır.

3. Hatayı Yüze Vurmamak

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in umumi olarak gelen nakillere göre menfi bir davranışa şahit olduğunda ismen toplum içerisinde teşhir ettiğine rastlanmamıştır. Pek çok rivayetten ulaşılan bilgilere göre uyarılarını muhataplarının anlayacağı şekilde ve hususi olarak gerçekleştirmiştir. Eğitmcilerin pek çok yönden örnek alması gereken mümtaz tutumlardan bir tanesi de rencide etmemek ve hatayı hususi yollarla düzeltme yoluna gitmektir. Bu bağlamda öğretim programlarının genel amaçları kategorize edilmeli ve özellikle Hz. Muhammed'i (s.a.s.) konu alan içeriklerde bu yöntemlerden faydalanılması madde olarak eklenmelidir.

4. Teşbih ve Temsil

Temsil metodunun eğitim ve öğretimde kullanılmasının, anlatılan konunun kapalı yönlerini açıklaması, zihinlerde kalıcı bir etki bırakması, soyut konuları somutlaştırması gibi yararları bulunmaktadır.⁵⁷

5. Uygulayarak Göstermek

Gösterip yaptırma, yaparak yaşayarak öğretme şeklinde de kullanımları mevcut olan "Uygulayarak Gösterme" muhatapta kalıcı bir iz bırakmanın en başarılı yollarından biridir. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ahlakına dair bir soru sorulması üzerine Hz. Aişe'nin " Onun ahlakı Kur'an ahlakıydı."⁵⁸ diye cevaplaması onun bizatihi anlattıklarını yaşayarak uyguladığının bir neticesidir.

6. Yazıyı Araç Olarak Kullanmak

Hz. Peygamber başta tebliğ olmak üzere pek çok işte yazıyı kullandığı gibi eğitim ve öğretimde de yazıyı kullanmıştır. Onun vahyi kaydettirdiği pek çok kâtibinin olmasının yanı sıra başka işler için de istihdam ettiği kâtipleri bulunmaktaydı. Eğitim ve öğretim için yazdırma metodunu kullandığı ve konu esnasında yere çizerek anlattığına dair rivayetler bulunmaktadır. Günümüzde de iletişim araçlarının sık kullanılması ve

⁵⁷ Yusuf Şen, Hz. Peygamberin Merhamet Eğitim Metodu, *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı I-II, 2011, s.20.

⁵⁸ Müslim, *Salatü'l-Musafirin*, 139.

internet ile pek çok görsel öge kolay ulaşılabilir hale gelmiştir. Bu çağda yaşayan bireylerin çağın gerektirdiği gibi öğretime tabi tutulması olması gereken bir durumdur. Her çağın gerektirdiğini uygulayarak öğretim yapmak kazanımların gerçekleşmesi olarak geri dönüt sağlayacaktır. Günümüzde başta Din Eğitimi olmak üzere bütün disiplinlerin görsel unsurlardan faydalanması önemli bir husustur. Hz. Peygamber de yaşadığı o devrin imkânları ölçüsünde bu tür materyalleri kullanmıştır.

7. Tedric (Azar azar ilerlemek)

Değişim ve şahsiyet şümülü zaman isteyen durumlardandır. Bu durumda bireyi istenilen davranışa alıştırmada derece derece ilerlemek lazımdır. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.s.)'e inen ayetler 23 yılda tamamlanmış aynı zamanda kendisi de bu dönemde Yüce Yaratıcının tedrisatından geçmiştir.⁵⁹

2000, 2006 ve 2010 yılına ait öğretim programlarında öğretmene rehberlik edecek örnek ders işlenişlerine yer verilmiştir. Bu örneklerde öğretmenin öğrenciyi yönlendirme ve konu akışını yönetmesinde birtakım metotlar tavsiye edilmektedir. 2018 yılında ise bu tür uygulamalara yer verilmemiştir. Ancak öğretmenin bu tür metotlara, öğretim programları vesilesi ile yönlendirilmesi önemli bir husustur. Özellikle Hz. Muhammed'i (s.a.s.) anlatan üniteler bağlamında bu tür metotların kullanımı daha çok gereklidir. Örnek ahlakın teşekkülünü amaçlayan bu ünitelerde muhatabı tanımak ve ihtiyaca binaen ders içeriği oluşturmak daha elverişli ders anlatılmasına vesile olacaktır.

B. Eğitim Yönünden Temel İlkeler

İnsan dünyaya geldiğinde yaşama adapte olabilmek ve toplumda yaşamını idame ettirebilmek için pek çok şeyi öğrenmek durumundadır. Bundan ötürü eğitimcilerin en önemli vasıflarından birisi çocukların, bireylerin yaşama adapte olması ve aynı zamanda duygularının eğitilmesidir. Eğitimde her başlığın altında yer alan muhteva ve müfredat şüphesiz her milletin kendi bağlı olduğu akide ulaştığı olduğu kültürel, medeni ve teknik seviyeye göre hatta hayat telakkisine göre değişir.⁶⁰ Bu

⁵⁹ Bu bölümün oluşturulmasında şu kaynaktan faydalanılmıştır: Abdu'l-Fettah Ebu Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Öğretim Metodu*, Çev. Enbiya Yıldırım, Yasin Yayınları, İstanbul, 2001, s. 93-163.

⁶⁰ İbrahim Canan, *Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, Akademi Yayınları, İstanbul, 1977, s.149.

durumda karşımıza çıkan temel problem muhtevayı neyi ne kadar ve nasıl öğretebileceğimiz olmalıdır. Dolayısıyla Din eğitiminin de en önemli problemlerinden biri bu olmaktadır. Başta Kur'an- ı Kerim' de geçen metodlar olmak üzere Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatındaki pek çok uygulama biçimleri az önce söylediğimiz ne kadar, nasıl ve ne sorularının yanıtlarında kullanmasında en mühim materyaller olmaktadır. Fersahoğlu Kur'an- ı Kerim'de bilgi edinme metodlarını şu şekilde sıralamaktadır: “ Okuma, Dinleme, Gezi Gözlem, Düşünme, Tartışma, Kıyas ve Mukayese, Soru Cevap, Örnek Alma, Tekrar, Problem Çözme”.⁶¹ Bu bağlamda öğrenme metotları bakımından bu verilerden faydalanılarak muhteva geliştirilmelidir.

Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili hususların bireyin ihtiyacını karşılama bakımından yeteri kadar ve algı seviyesine göre aktarılması temel ilkelerden biri olmaktadır. Ders kitaplarında sunulan bilgilerin öğrenci seviyesine uygun şekilde aktarımı yapılmalı, dilin seviyeye göre seçimi yapılmalı ve dersi anlatan ünitenin kaynaklarının da aynı şekilde aktarımı yapılmalıdır. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin farklı bir çalışma ve plan ile bu ünitelerin eğitimine tabi tutulmalıdır. Bireysel farklılıkları göz önüne alarak ünite anlatımında mutlaka kronolojik veyahut hiyerarşik bir yapıda anlatım söz konusu olmalıdır. Öğretim ilkelerinden olan “ Yakından uzağa, Görecelilik, Hayatilik, Bilinenden bilinmeye, Ekonomiklik, Kolaydan zora...” gibi maddelerden yararlanmalıdır. Örneğin 5. sınıflardaki ünitelerde nesi uygulamasının anlatılması öğrenci için hem kolay olmamakla birlikte yakından uzağa, hayatilik ve ekonomiklik ilkeleri zedelenmiş olacaktır. Bu ilkelerin sadece ünite anlatımlarıyla sınırlı kalmayıp arzulanan kazanımlarda kullanılması gerekmektedir.

Bireyin ihtiyaç ve önbilgilerinin elverdiği ölçülerde ünite anlatımlarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. 4. ve 5. sınıflarda ders kitabı içeriklerinde kullanılan görsel öğelerin fotoğraftan ziyade renkli çizimler olması tercih edilirken kademe arttıkça seçilen görsellerin gerçeğe uygunluğunun artması beklenmektedir. Renk ve şema uyumlarının dikkat çekici hazırlanması öğrencinin konuya olan motivasyonunu arttıracaktır.

⁶¹ Yaşar Fersahoğlu, *Kur'an'da Zihin Eğitimi*, Doktora Tezi, İstanbul, 1993, s. 251-352.

DKAB dersi öğretim yöntemleri bakımından zengin sayılan dersler arasında bulunmaktadır. Dersin işlenişi esnasında bireyin duygusal ve bilişsel hazırlığı harekete geçirilmelidir. Öğretmenin konuyu aktarmada profesyonel olmasının yanında konuyu içselleştirme açısından da kendini geliştirmesi gerekir. Bununla birlikte din eğitimi ve öğretiminde kullanılabilecek başlıca yöntemlerden bazıları aynı zamanda Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatı ve ahlakının öğretiminde de kullanılabilir. Bu yöntemlerden bazıları şunlardır:

1. Takrir Yöntemi

Öğretmenin sorumluluklarını arttırarak öğrenci aktivitesini azaltan bu yöntem anlatma ve sunuma bağlı olarak düzenlenebilir. Çeşitli aktivitelerin kısıtlı olması bakımından fazla tekrara ve tek düzeliğe indirgenen takrir, bilinen en klasik yöntemlerden biridir. Ancak gösterip yaptırmaya, dramatizasyon yönteminin uygulanmasına veya gezi gözleme imkânı olmayan bazı konulara açıklık getirmesi bakımından faydaları mevcuttur. Ancak yöntembilimde genel kabul olarak sadece takririn çok verimli olmayacağı fikri vardır. Dewey (Ö. 1952) gibi eğitimcilerin birçoğu tecrübe ve yaşantının eğitimde sunumdan daha önemli olduğunu okulların hayata hazırlık olmasından ziyade hayatın bizatihi içinde olmasını umdukları bilinmektedir. Yaparak ve yaşayarak öğrenmenin Kur'an'da da önemli olduğu bilinen bir husustur. İslam'da nazari ve ameli olmak üzere iki ayrı eğitim yaklaşımından ziyade her konuda bu iki yaklaşımın mezcedilmesi esas alınmaktadır.⁶²

Teori ve pratiğin aynı anda dengede tutulduğu bir eğitim anlayışı İslam eğitiminin yöntembiliminde daha ağır basmaktadır. İnsanlara öğretilmek istenen bir düşüncenin muhatap tarafından kabulünü sağlamak için sık başvurulan yöntemlerden biri tekrardır. Tekrar peygamberlerde ümmetlerini Allah yoluna davet ederken faydalandıkları bir usuldür. Rivayete göre Muaz b. Cebel' e Hz. Muhammed (s.a.s.) yolculuk esnasında iken tekrara örnek olacak şu durum gerçekleşir: Bir gün Muaz b. Cebel devenin üstünde Resulullah' ın terkindeydi. Resulullah ona “ Ya Muaz” diye seslendi. “Buyur Ya Resulallah” dedi. Bu şekilde Hz. Peygamber ona üç kere ismiyle seslendi. Sonra “ Hiç kimse yoktur ki Kalbinden tasdik ederek Allah'tan başka ilah

⁶² Yaşar Fersahoğlu, *Kur'an'da Zihni Eğitim*, s. 42.

olmadığına Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet etsin de Allah onu ateşine haram etmesin" buyurdu.⁶³

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatının ve ahlakının öğretiminde başlıca yöntem olarak takrir kullanılabilir. Aynı şekilde Hz. Peygamber de tebliğ vazifesini yürütürken takrir yöntemini sıklıkla kullanmıştır. Ancak dikkat edilmesi gereken bir ilke DKAB ders kitaplarında takrir yönteminin tek başına kullanılıp, başka yöntemlere fırsat verilmemesidir. Bu durum o dersin tek düze ve sıkıcı olmasına sebep oluşturabilir.

2. Soru- Cevap Tekniği

Soru hem bir tartışma metodu, hem de bilgi edinme metodudur.⁶⁴ Herhangi bir konuda kendisine soru yöneltilen zihin faaliyete geçer, hafızanın derinliklerinde bulunan anılar uyandırılır, dikkatin soru sorulan konular üzerine yoğunlaştığı görülür.⁶⁵ Diğer adı ile İsticvab metodu da denilmektedir. Tarihte bu yöntemin kayıtlara geçen ilk kullananları arasında Yunan Filozofu Sokrates (M.Ö. 469-399) bulunmaktadır. Başta felsefe alanında kullanılan bu yöntem zamanla eğitim bilimlerine yeni bir öğretim metodu olarak eklenmiştir. Ayrıca soru cevap yöntemi İslam tarihinde de başta Hz. Muhammed (s.a.s.) olmak üzere pek çok din büyüğünün kullandığı bir usul olmaktadır. Örneğin Klasik İslam Eğitimcilerinden İbn Cemaa'nın (Ö. 1333) öğretmenin olabildiğince öğrenciyi konuşturarak soru sormaya teşvik ederek bilgilerini kullanmak suretiyle problem çözmesini isteyerek öğrenme ve öğretme sürecinde öğrencilerini aktif katılımını sağlamaktadır.⁶⁶

Öğrenmenin kalıcılığı ferдин kendi yaşantısıyla işin içine girmesini gerektirir.⁶⁷ Allah bizzat terbiye ettiği peygamberlerine sorulara nasıl cevap vereceğini Kur'an-ı Kerim'deki ayetler ile göstermiştir: “ Kullarım benden sana sorduklarında muhakkak ben çok yakınım; bana dua edince dua edenin duasını kabul ederim. O halde onlarda

⁶³ Buhari, İlim, 44.

⁶⁴ Yusuf Şevki Yavuz, *Kur'an-ı Kerim'de Tefekkür ve Tartışma Metodu*, İlim ve Kültür Yayınları, Bursa, 1983, s.176.

⁶⁵ Yaşar Fersahoğlu, *Kur'an'da Zihni Eğitim*, s. 329.

⁶⁶ M. Şevki Aydın, “İbn Cemaa”, *Klasik İslam Eğitimcileri*, Ed. Mustafa Köylü, Ahmet Koç, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2016, s.459.

⁶⁷ Nurullah Altaş, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2001, s.94.

benim davetime koşsunlar ve bana hakkıyla iman etsinler ki doğru yola ulaşmış olsunlar.’⁶⁸

Eğitimde Din eğitimi başta olmak üzere tüm alanlarda kullanılmaya müsait olan soru-cevap metodu dikkat gerektiren ve ön hazırlık icap eden bir metottur. Soru-cevap metodunun kullanılmasında ki en önemli hususlar arasında işlenen konu hakkında olması, anlaşılır bir ifade kullanılması ve öğrencinin kendini ifade edecek biçimde onun yönlendirilmesidir. Bu metodun diğer metotlara nazaran aktüelliğini yitirmemesinin sebebi olarak insanın sürekli bilgi arayışı içinde olması ve merak ettiklerini öğrenme yolu olarak en kestirme biçimde soru sormayı tercih etmesidir. Bundan ötürü eğitimin tarihsel süreci içerisinde usul bakımından değişikliklere sık rastlansa da soru-cevap metodu süreç içerisinde yerini korumuştur. DKAB ders kitaplarının Hz. Muhammed (s.a.s.)’e dair üniteleri, genellikle konu işlenişine soru sormak ile başlamıştır. Böylelikle hem Hz. Peygamberin metodu uygulanmış hem de öğrenci konuya hazır hale getirilmiştir.

3. Eğitici Drama

Öğrencinin değerlendirme sürecinin ne gibi davranışlara etki ettiğini anlayabilmek için drama etkinlikleri uygulanabilir. Drama etkinlikleri diğer yöntemler gibi dersin hedefine ulaşmada yardımcı bir unsur olup davranışa etkisini gözleme bakımından öğretmene faydaları olmaktadır. Bu kazanımın üst düzey bir hedefe yöneldiğini gözlemlediğimizde bunu pekiştirme adına drama örneklerinden faydalanılabilir. Eğitici drama yöntemi ile işlenmiş bir konu test, sınav, sözlü sınav gibi klasik yöntemlerle değerlendirilebilir.⁶⁹ Özellikle değerler eğitimi çalışmalarında kullanılacak önemli yöntemler arasındadır. Bu yöntem aynı şekilde konu edindiğimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)’e dair ünitelerde davranış değişikliği gerektiren kazanımların gerçekleşmesine bir vasıta olabilir. İyinin, doğrunun ve güzelin anlatıldığı drama örnekleri sınıfta canlandırıldığı öğrencilerin kendilerini ifade etme alanları oluşacak böylelikle konu yaşantıya dönüştürülecektir.

⁶⁸ Bayraktar Bayraklı, *İslam’da Eğitim*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2012, s.220.

⁶⁹ Mustafa İsmail Bağdatlı, *İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Eğitici Dramanın Kullanımı*, Doktora Tezi, Dan. Mustafa Usta, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2010.

4. Örnek Olay Verme

Örnek olay yöntemi psikolojik araştırmalarda bir deney yöntemi olarak kullanıldığı gibi eğitim bilimlerinde konuyu açığa kavuşturup çözüm becerilerini geliştirme amacıyla başvurulan bir yöntemdir. Umumiyetle örnek olaydan anlaşılan durumun tarihteki geçmiş olaylar ve kahramanlık hikayelerinin olduğunu söylemek bir bakımdan doğrudur. Ancak bu durum hakkında Bilgin ve Selçuk şunları söylemektedir: Ahlak eğitimi denince peygamberlerin ve din büyüklerinin yaşantılarının aktarılması durumu akla gelmektedir. Mutlak olarak çocukların bu anlatımdan etkilenmesi ve değişimi söz konusu olmaktadır. Öğrenciler kendilerine verilen örneklerle kendi yaşantısının farkını kavramaya başladığında örnek olaya karşı tavır almaya başlarlar. Ancak ocukların örnekteki espriyi din büyüğünün hayatında değil kendi hayatlarında görebilmelerine imkân tanınmalıdır.⁷⁰

Örnek olay anlatımı öğrenci nezdinde kalıcı öğrenmeler sağlamaktadır. Olayların derinine inilmesi ve onlardan kendi yaşantıları için pay çıkarılması aynı zamanda gerçek hayatta çözüm becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Öğrencilerin kişisel yaşantıları ile hikaye arasında bir bağ kurulmasını sağlayarak kendilerini değerlendirmelerine fırsat tanımaktadır. Ancak örnek olay yönteminin bu gibi faydalarının yanında bir takım sınırlılıkları mevcut bulunmaktadır. Her ahlaki konunun ve her ünitenin işlenişine özel örnek olay bulmak ve oluşturmak zor olabilir. Özellikle sosyal bilimlere dayanan derslerde daha rahat bulunsa da fen bilimleri açısından sınırlılıklar taşıyan bir yöntemdir. Çalışma alanımız olan DKAB dersleri açısından ise örnek olay dersin kalıcılığını ve aktüelliğini arttıran ve duyuşsal basamaklara hitap eden bir yöntemdir. Özellikle Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatının anlatımının yapıldığı ünitelerde örnek olay işlenmesine daha sık rastlanmaktadır. Bu durum öğrencilerde benzer olaylar karşısında kararlı tutum gösterme becerilerini aktif kılacaktır. Ahlak eğitimi sadece nasihat ve telkinlerde bulunarak yapılabilecek bir eğitim değildir. Örnek olay çözümleme gibi yöntemler öğrenciye verilen nasihatlerden çok daha verimli etkiye sahip olup empati duygularını geliştirmektedir. Dikkat edilmesi gereken bir husus ise bu yöntemin ders esnasında değil önceden planlanarak

⁷⁰ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, Akid Yayıncılık, Ankara, 1991, s.137-138.

uygulanmasıdır. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatına baktığımızda pek çok örnek olay ve ikilemin yer aldığını görüyoruz. DKAB ders kitaplarını hazırlayan komisyon üyelerinin, bu örnek olayları tespit edip öğretmene rehberlik edecek şekilde ders işlenişi esnasında kullanmaları için hazırlamaları, konuyu sadece takrir ile anlatmaktan daha faydalı olacaktır.

5. Münazara/ Tartışma Grupları Oluşturma

Tartışma öğrencilerin büyük veya küçük gruplar oluşturarak birbirleri ile belirli bir konu üzerinde mütalaa yapmalarına denilmektedir. Bu yöntem bazen öğretmen ve öğrenci arasında da kullanılmaktadır. Büyük Grup Tartışması, Küçük Grup Tartışması, Panel, Zıt Panel, Açık Oturum, Münazara, Forum, Çember ve Beyin Fırtınası gibi farklı yöntem ve çeşitleri vardır. Bu gibi yöntem ve teknikler öğrenmeyi daha aktif ve kalıcı hale getirecektir.⁷¹ Hz. Peygamberin ders halkası oluşturup konuyu tartışmaya açtığı pek çok durum siyer biliminin araştırmaları arasında mevcuttur. Hz. Peygamberin bu yönteminin günümüzde onun hayatını içeren üniteler kapsamında kullanılması daha doğru olacaktır. Ders kitabındaki pek çok değer anlatımı kapsamında tartışma gruplarının oluşturulması tüm eğitim kurumlarının da genel hedefi olan kendini ifade edebilen bir nesil yetiştirme arzusu için önemli bir fırsattır.

Öğretilmek istenen düşünceler Hz. Muhammed (s.a.s.) ve onun bize tebliğ ettiği vahiy doğrultusunda olunca onun kullandığı yöntemlerden faydalanarak içerik öğretmek doğru olacaktır.

C. Sosyo- Kültürel Yönden Temel İlkeler

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatı, davranışları, fiziki özellikleri, soy seçeresi ve söylemleri ile ilgili farklı çalışmalar onun vefatından bugüne kadar yapılagelmiş ve hayatının her unsuru bir araştırma konusundan da öte bir disiplinin çalışma mecrası olarak gündemde kalmıştır. Geçmişten günümüze kadar onun hayatının biyografik olarak ele alındığı önemli disiplinlerden biri de “Siyer” dir. Siyer: Hz. Peygamber'in

⁷¹ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, s.240-272.

hayatını ve şahsiyetini, tebliğ faaliyetlerini, siyasi ve askeri mücadelelerini konu alan bilim dalıdır.⁷² İslam dünyasında onun hayatının öğrenilmesine verilen ehemmiyet aslında onun şahsiyetiyle vahyi yaşaması ve yaşatmasının bir neticesi olmaktadır. Onun hayatının biyografik öğretisi içerisinde dahi pek çok birey için hikmet unsurları barınmaktadır. Ayrıca İslam dininde ve dinin dayandığı Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed (s.a.s.)'e pek çok atıf yapılması ve sık sık onun şahsiyetinden faydalanmanın önem arz ettiğinin belirtilmesi Müslümanların dikkatini çekmekte ve onun hayatına önem vermelerini bir kez daha kuvvetlendirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in başlıca konularının arasında iman esasları bulunmaktadır. İman esasları arasında Peygamberlere de inanmanın ve itaat etmenin vurgusunun epeyce olması başta Müslümanlar olmak üzere farklı dinlerin mensuplarının da ilgisini çekmektedir. Bundan dolayı Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatına dair bilgilerin toplanıp hızla kayda geçirilmesi onun vefatından sonra tabii döneminden başlayarak günümüze kadar devam etmiştir. Siyer ve Meğazi ilimlerinin teşekkülü sahabe döneminde onun mümtaz şahsiyetinin ve hayatının bazı şahıslar tarafından kayda geçirilmesi ile başlamıştır. Meğazi ilmi öncelikli olarak Hz. Peygamberin savaş telakkilerinin anlatımına verilen bir isim olsa da zamanla Siyer ile birbirlerinin yerlerine kullanılmaya başlanmışlardır. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatının biyografik ve kronolojik anlatımının rastladığı ilk çalışmalar İbn İshak, Vakıdi, İbn Sad, Taberi, Zehebi gibi müellefler tarafından kaleme alınmıştır. Zamanla Siyer ve Meğazi ilimlerinin araştırma alanları genişleyerek, soy şeceresi, Hz. Peygamberin fiziki özellikleri, mucize ve kehanetler, kültürel unsurlar ve İslam'ın zuhurundan önceki yaşam telakkisi gibi konularda dâhil olmuştur.

Her birey içinde yaşadığı toplum tarafından şartlar dâhilinde şekillenmekte ve bir kimliğe bürünmektedir. Toplumdan topluma değişen bu kimlikler kimi zaman aileden aileye de farklılıklar oluşturmaktadır. Çocukta oluşmakta olan istidat ve otonom şahsiyetin içtimai hayata adapta olabilecek düzeylerde seyretmesi gerekmektedir. Çocuk nasıl içtimaileşir yani değerler ona nasıl aktarılır? Şüphesiz bunun birinci şartı toplumda

⁷²Detaylı anlatım için bkz: Mustafa Fayda, *Siyer ve Megazi, Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 2009, c.37, s. 319-324.

bunu görmesi, duyması, hissetmesi ile tecrübe eder ve öğrenir.⁷³ Peygamber anlayışları aynı şekilde aileden aileye toplumdan topluma değişkenlik göstermektedir. Mesaj ve tebliğlerin kabulü büyük ölçüde uygulanan yöntemlerin insan psikolojisine, onun ihtiyaç özellik ve kabiliyetlerine, toplumun şartlarına uygun metotlarla sunulmasına bağlıdır.⁷⁴ Farklı anlayışların olduğu ortamlarda eğitim kurumları bilimsel bilgi ile desteklenmiş üniteler hazırlayarak hurafe oluşturacak algılardan kaçınmalı ve toplumdaki yanlış algıları eğitim yoluyla düzenlemelidir. Şahsiyetin teşekkülü esnasında bireye herhangi bir müdahalede bulunulmazsa bireyin kişiliği istenilen düzeyde oluşmayıp toplumla arasında uyumsuzluklar oluşturabilir.⁷⁵ Ferdin topluma intibakını sağlayarak bütün bu rahatsızlıkların önüne geçen sosyal kurum eğitim ve öğretimdir.⁷⁶

Her devrin genci kendi çağının gerektirdiği gibi yaşamakta ve gelişmektedir. Hz. Peygamberin eğitim metodolojisinden faydalanılarak çağın gerektirdikleri ile beslenerek yeni bir sitem kurma içtimai hayatta özellikle eğitimcilerin önemli bir misyonu olmalıdır. Kuran, din eğitimi ve siyer başta olmak üzere birçok din biliminin rehber kitabı olmaktadır. Kur'an'dan bağımsız olarak sadece eğitim bilimleri çerçevesinde din eğitimi yapmak bu konuda arzulanan hedeflere ulaşmayı imkânsız kılacaktır.⁷⁷

4. sınıftan başlayarak 12.sınıfa kadar devam eden DKAB derslerinin anlatımı azınlık dinlere mensup öğrenciler hariç tüm vatandaşlara yapılmaktadır. Bu büyük kitlenin eğitim hedefleri içerisinde her toplumda olduğu gibi vatandaşlık ve kültürel miras aktarımının da olması beklenmektedir. Bundan ötürü DKAB dersi öğretim programlarına bakıldığında tasavvur edilen vatandaşlık modelinin devletin çizdiği sınırların içerisinde kalan⁷⁸ ve kültürel mirasa sahip çıkan bireyler olduğunu

⁷³ İbrahim Canan, *Hiz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, s.181.

⁷⁴ Ayşe Özüdoğru, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberlerin Davet Metodu*, (Y. Lisans Tezi), İstanbul, 2002, s.74.

⁷⁵ Muhsin Demirci, *Kur'an'a Göre Temel Hak ve Özgürlükler*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2005, sayı.16 s.65.

⁷⁶ Abdurrahman Dodurgalı, *Aile' de Çocuğun Din Eğitimi*, M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s.19-20.

⁷⁷ Abdurrahman Dodurgalı, *Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler*, İfav. Yayınları, İstanbul, 1999, s.29.

⁷⁸ Bayramalı Naziroğlu, *Vatandaşlık ve Din Eğitimi, Açılım Kitap*, 2013, Rize, s.242.

görmekteyiz. Dinin insanlar ve toplumlar üzerindeki tasarruf gücü din eğitiminin üzerinde de etkili olmaktadır. Bunu bir yansıması olarak DKAB derslerinin konuları arasına vatandaşlık ve sosyo-kültürel unsurlar girmektedir. Kültürel tarihte önemli olan pek çok öge ders anlatımında işlenmekte ve böylece DKAB dersleri diğer dersler gibi kültürel mirasın aktarılabildiği bir mecra olmaktadır.

Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatına dair süslü olarak anlatılan mecazi ve beşer üstü olayların ağırlıkta olduğu hikayeleri duyarak yetişen bireyin doğru bilgileri eğitim kurumlarından alması gerekmektedir. Kültürel hayatta olan her bilginin doğruluğu araştırılmalı ve bilginin kaynağından alınan kısmı anlatılmalıdır. Hz. Muhammed (s.a.s.) ' e dair bilgilerin üretimi ve kullanımında bilimsel bir yaklaşımla ve alanın terminolojisiyle oluşturulması içeriğin kapsam ve geçerliliği bakımından elzemdir. Bu bakımdan Kur'an ve Sünneti anlama bağlamında bilimsel araştırmaların sonuçlarından yararlanırken ilgili bilimlerde felsefe daima göz önünde bulundurulmalıdır.⁷⁹ Muhteva hazırlanırken bilimsel bir tutum izlenmesi Kur'an ve Sünnet ve bunlardan kaynaklanan İslam geleneğinin göz ardı edilmesi anlamına gelmemektedir. Bilakis eğitim faaliyetlerinin bilimsel yönlerini düzenleme bakımından faydası olmaktadır. Muhteva oluşturulurken kendine ait bir terminoloji kurulmalı bunun yanı sıra İslam geleneğinin getirdiği ön kabuller göz ardı edilmemelidir.

Hz. Peygamberin beşeri hayatta uymamız gereken ilkeleri anlattığı Veda Hutbesinin özellikle okullardaki her kademedede işlenmesi Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatının öğretiminin özellikle sosyal ve kültürel anlamda önemini göstermektedir. Aynı şekilde Hz. Peygamberin tarihi seyir içerisinde Cahiliyye adı verilen dönemde yaşayan toplumdaki örnek şahsiyetlerin teşekkül ettiği bir topluma dönüşmede başlıca rol aldığını anlatmak günümüzde yaşayan toplumlar için de örnek teşkil edecektir.

⁷⁹ Muhammet Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi*, Kimlik Yayınları, Kayseri, 2017, s.287.

III. BÖLÜM

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA BULUNAN

HZ. MUHAMMED (S.A.S.) İLE İLGİLİ ÜNİTE İÇERİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. 5. Sınıf “ Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Aile Hayatı” Ünitesinin Kazanımları Gerçekleştirmesine Katkısının İncelenmesi

Bu üniteye şu konulara yer verilmiştir: “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Evliliği ve Çocukları”, “Bir Eş Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ”, “Bir Baba Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ”, “Bir Dede Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ”, “Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Ailesinin Örnek Davranışları”, “Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin (r.a.)”, “Bir Sure Tanıyorum: Kevser Suresi ve Anlamı”

Ünite kazanımları şunlardır:

1. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hz. Hatice (r.a.) ile evlilik sürecini özetler.
2. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in aile içi iletişimine örnekler verir.
3. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in aile fertlerinin güzel davranışlarını değerlendirir.
4. Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin’in (r.a.) ahlaki erdemlerini kendisine örnek alır.
5. Kevser suresini okur, anlamını söyler.

“ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 5”, Bu ders kitabı Talim ve Terbiye Kurulu’nun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.⁸⁰ Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından birinci defa yapılan basımları 2018- 2019 Eğitim- Öğretim Yılında kullanılmaya başlanmıştır. Kitabın editörlüğünü Mustafa YILMAZ yapmıştır. Kitabın yazarları şunlardır: Hulusi Yiğit, Abdullah Açık, Emine Öğülmüş Doğan, Elif Emine Dirlik ve Ayşe Macit. Bu bölümde bahsedilen ders kitabının “Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Aile Hayatı” ünitesi üzerine değerlendirme yapılacaktır. 5. sınıf kademesinde Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in nübüvvetine dair az bilgiye yer verilirken onun aile fertleri ile olan ilişkilerindeki örnek davranışlarına çok daha fazla yer verilmiştir. Dolayısıyla ünite başlığı ile konu arasında

⁸⁰ Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5 Ders Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.1

uyum olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim alt konu başlıkları da aynı şekilde paragraflarda anlatılanlarla uyuşmaktadır.

Daha önce 3. bölümde kazanımların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu ünite “ Hz. Muhammed (s.a.s.)’in gençlik dönemindeki ahlaki özellikleri hakkında neler biliyorsunuz?” sorusu ile başlamaktadır. Tabii olarak anlatıma soru ile başlayıp öğrencinin hazırbulunuşluğunu ölçecek bir giriş cümlesi seçmek uygun olmuştur. Daha sonra Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili üç paragraf boyunca doğumu, altı yaşında annesini ve dedesini kaybedişi, amcasının yanında kalma süreci, gençliği, ticaretle uğraşması Hz. Hatice ile tanışması ve onun kervanı ile elde ettiği karlı ticaretinden bahsedilmektedir. Bu sürece kadar “ di’li geçmiş zaman” kullanılmakta olup Hz. Muhammed (s.a.s.)’in kronolojik olarak hayatı anlatılmaktadır. Buraya kadar aktarılan bilgiler arasında onun şahsiyetine dair bir ipucuna yer verilmeyip bilgiler biyografik açıdan ele alınmıştır. Sayfa sonunda konuşalım köşesinde şu hadise yer verilmiştir:

“Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ‘Kendi döneminin en hayırlı kadını Meryem’dir. Hatice de kendi döneminin en hayırlı kadınıdır.’” (Buhari, Menakıbu’l – Ensar, 20.) Bu hadise yer verilerek öğrencilerden Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in Hz. Hatice ile ilgili düşünceleri konusunda düşünmeye teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Paragraflardan sonra soru ile konunun pekiştirilmesi öğretim sürecinde öğrenciyi aktif hale getirirse de kanaatimize göre soru, anlatılan bölümler ile alakalı olmamaktadır. Hadiste Hz. Meryem’den bahsedilmesi öğrencilerin ona dair ilgisini çekmekte bir fırsat olarak görülebilir. Ancak konu bütünlüğü açısından bu hadis farklı bir başlık altında verilebilirdi. Hz. Meryem dünyaya geldiği andan itibaren pek çok sıkıntılar çekmiş, Kur’an- Kerim’de özel bir şekilde zikredilmiş bir şahsiyettir.⁸¹ Hz. Meryem’in hayatında din eğitimine dair pek çok ipucu yer almaktadır.⁸² Nitekim anlatılan ilk sayfada Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in Hz. Hatice ile evliliğinden bahsedilmemiştir. Konuyu bilme noktasında hiçbir hazırlığı olmayan öğrenciler, Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in bu hadisi-i şerifini anlamayabilirler. Öte yandan bu hadis, Hz. Meryem’in hayatına

⁸¹ Ali İmran, 3/41-46.

⁸²Geniş bilgi için bkz: Betül Turpcu, *Din Eğitimi Açısından Kur’an-ı Kerim’de Hz. Meryem’in Terbiyesi*, Dan. Bayraktar Bayraklı, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, 2012, s.55-67.

dair herhangi bir bilgiye sahip olmayan yaş grubu için derse elverişli bir seçim olamamıştır. Daha sonra Hz. Hatice ile Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in evliliği anlatılmaktadır. Bu evlilikten olan çocuklardan bahsedilirken paragrafta geçen isimlerden oluşan bir bulmacaya yer verilmiştir. Bulmaca özellikle 5. sınıf seviyesinde olan öğrenciler için dersi eğlenceli ve dikkat çekici kılan materyallerden biridir.

Konu akışı Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in nasıl bir eş olduğunu anlatma ile devam etmektedir. “Biliyor musunuz?” köşesinde bu defa Hz. Muhammed (s.a.s.) ile Hz. Hatice arasındaki sevgiyi anlatan bir cümle aktarılarak konu pekiştirilmektedir. “ Bir Baba Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ” başlığı altında sorulan “ Sizce iyi bir babada bulunması gereken temel özellikler nelerdir?” sorusu yakından uzağa öğretim ilkesi ile örtüşmektedir. Bu konu başlığı altında ise Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in baba olarak özelliklerine değinilmektedir. Konu akışı esnasında öğrenciler ve veliler ile düzenlenecek küçük bir etkinlik, örnek davranışları pekiştirme açısından verimli olabilir. Örneğin: çocuk ile anne-baba arasında kitapta verilen birbirimizi ne kadar iyi tanıyoruz soruları hem aile içi etkinlik olarak hem de kalıcı bir kazanım olarak sunulabilirdi. “Bir Dede Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) “ başlığında torunları ile ilgili münasebetlerinden bahsedilmektedir. Sayfa kenarlarında olan “Biliyor musunuz?” köşeleri ise sayfayı görsel olarak çekici hale getirmektedir. Ancak dikkat çeken noktalardan biri bu sürece kadar Hz. Muhammed (s.a.s.)'in sadece beşeri olarak kimliğinin tanıtılmasıdır. Onun aile içi iletişimde ne denli etkin bir insan olduğuna dair ipuçlarını tespit etme öğrenciye bırakılmakta olup konuya dair herhangi bir ayet, hadis veya özlü söze yer verilmemiştir. Konuyu açıklama noktasında bizzat Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in sözlerine yer verilmesi hedefe ulaşmayı daha hızlandıracaktır.

Torunlar ve çocuklarla olan ilişkileri noktasında onlara asla yalan söylememek gerektiği vurgusu yapılarak onların bir birey olduğu muhataba hissettirilmektedir. Yazalım köşesinde “ Dedem ve Ben” adlı şiir verilerek sorular sorulmakta, Peygamberimizin torunlarıyla ilişkisinde onların hatalarına göz yummadığı ve onları uyardığına dair bilgiler örnek verilerek anlatılmaktadır.⁸³

⁸³ Örnek için bkz: s.86.

Bir başka konu başlığında“ Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Ailesinin Örnek Davranışları” bölümü “ Sizce mutlu bir ailede hangi davranışlar ortaya çıkar? sorusu öğretmen tarafından değerlendirilerek beyin fırtınası etkinliği yapılabilir. Bu başlık altında şu maddeler verilerek mutlu ailede var olması gereken kurallar belirtilmiştir: “ Mutluluklar ve Üzüntüler Paylaşıldı.”, “Akrabalık ve Komşuluk İlişkilerine Özen Gösterilirdi.”, “ Yetimler ve Yoksullar Gözetilirdi.”, “ Misafirler En Güzel Şekilde Ağırlandı.”, “ İraftan Kaçınılırdı”. Mutlu aile anlatımında bilgi kutucuğunda şu söylenmiştir: “Aile mutluluğu Kur’an-ı Kerim’de “göz aydınlığı” deyiimiyle anılmaktadır.” Bu etkinlik hem konuyla ilgili öğrencilerin ilgisini arttırmakta hem de konu dışına biraz çıkarak dersi daha eğlenceli hale getirmektedir.⁸⁴

6. konuda “Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin (r.a.)” başlığı kullanılmıştır. Hz. Peygamber tarafından insanlığa sunulmuş olan İslâm mesajının en karakteristik özelliklerinden birisi çocuk, yetim, kadın, köle, fakir gibi toplumun en zayıf, savunmasız, ezilmiş ve eziyet görmüş mensuplarının haklarına sahip çıkarak, onları insanca bir ortamda ve güven içerisinde yaşatmak projesidir.⁸⁵ Bu kısımda Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in nübüvvetinden ziyade onun örnek bir dede olarak davranışları ile Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin ’in bir torun olarak dedelerinin davranışlarını kendilerine nasıl örnek aldıklarından bahsedilmiştir. Konu akışı iyi durumda olan paragraflar çok sade ve basit bir dille oluşturulmuştur. Değerler eğitimi direkt olarak yapılmayıp satır aralarında nakledilerek aktarılmıştır. Bu kısımda “sıla-i rahim, erdem, misafire ikram” gibi hususların üzerinde durulmuştur.

7. konuda “ Bir Sure Tanıyorum: Kevser Suresi ve Anlamı” başlığı bulunmaktadır. Başlıkta kullanılan “ Tanıyorum” fiilinin iyelik ekiyle gelmesi ve ben dilinin kullanılması öğrencinin konuya sahiplenici bir tutum izlemesine yardımcı olabilmektedir. Aynı zamanda ünite de bulunan tüm konu başlıklarında ben dilinin kullanılması birey için aidiyet duygusu oluşturabilmektedir. Bu kısımda Kevser kelimesinin tanımı yapılmaktadır. Paragraflarda sade ve akıcı bir anlatım yolu tutulmuş

⁸⁴ Örnek ders işlenişi için bkz: Recai Doğan, Cemal Tosun, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, s.331.

⁸⁵ Adem Apak, Hz. Peygamber’in Çocuklarla İlişkileri Üzerine Tespit ve Değerlendirmeler, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 19, Sayı: 1, 2010,S.50

olmasına rağmen konu akışı için “Kevser” suresinin anlatımında Hz. Peygambere verilen bol hayrın içerisinde aile bireylerinin de olduğundan bahsedilmemesi eksiklik olmuştur.

Ünite sonunda değerlendirme çalışmaları olarak 3 açık uçlu soru, 10 çoktan seçmeli soru, 5 doğru/ yanlış sorusu verilmektedir. Soru düzeyleri örnek isteme, özetleme gibi hatırlama ve kavrama basamaklarının yanında çoktan seçmeli sorular aracılığıyla sentez ve değerlendirme basamaklarına dair ölçümlere fırsat vermektedir.

1.1. Ünite Etkinlik Kullanımı:

Bu ünite de toplam altı adet etkinlik verilmiştir. Bunlar şöyle analiz edilmiştir:

1. Etkinlik: Bulmaca

5. sınıf yaş seviyesine göre uygun olup dersi daha dikkat çekici kılabilir. İstenen kelimeler yaş seviyesine uygun olarak verilmiştir.

2. Etkinlik: Tamamlama

Boşluk olarak verilen kutucuklara Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in nasıl bir baba olduğuna dair örnekler istenmiştir. Bu etkinlik ders sonunda iyi bir ölçme aracı olarak kullanılabilir.

3. Etkinlik: Soru – Cevap

Bir şiir verilerek bunun üzerine düşündüren üç sorulu bir etkinliktir. Derse mola amaçlı olarak kullanılabilir. Soru cevap etkinliği eğitim ortamında bilgi düzeyini sözlü olarak başkalarıyla paylaşma fırsatı oluşturmasından dolayı önemli bir etkinliktir. İfade etme becerilerini geliştirmeye katkısı son derece önemlidir. Aynı zamanda soru cevaplayan bireyin öğretmene soru sorması da kendini ifade etmesi için bir fırsat oluşturmaktadır. Öğretmenin tam bu esnada öğrenciye ismi ile hitap ederek soru sorması, bir etkinlikle birden fazla geri dönüş almaya fayda sağlayacaktır.

4. Etkinlik: Tamamlama

Dört tane durum verilerek bunların öğrenci nezdinde tamamlanması istenmiştir. Kendini ifade etme açısından iyi bir etkinlik olan bu örnek istasyon tekniğine uygun düşmektedir.

5. Etkinlik: Örnek Verme

Öğrenilen bilgileri, en kalıcı hale getirilen yöntemlerden birisi, bireyin kendi yaşantısı ile öğrendikleri arasında ilişki kurmasıdır. Bundan dolayı verilen etkinlikte öğrenciden kendi hayatından örnekler vererek konuları bağdaştırması istenmiştir. Dersin sonunda yapılacak güzel bir aktivite olarak görülmektedir.

6. Etkinlik: Tamamlama

Etkinlikte sekiz görsel öge verilerek bunların cümle içerisinde tamamlanması istenmiştir. Konu dışında tasarlanan bu etkinliğin öğrenciyi dinlendirme ve güdüleme amaçlı olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenler ile gerçekleştirdiğimiz mülakat neticesinde 1 öğretmen 5. sınıf ders kitaplarında görsel öğelerin yetersiz olduğunu ve dikkat çekici olmadığını belirtmiştir.

1.2. Üniteye Ayet Kullanımı:

Ders kitabında konu işlenişi sürecinde birçok ayet kullanılmakta olup bu ayet çevirileri Diyanet İşleri Başkanlığı mealinin birebir aynısı olmaktadır. Bu üniteye toplam 6 ayet kullanılmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ders kitabı hazırlama komisyonunu Diyanet mealini kullanmakta zorunlu tutmaktadır. Bunun sebebinin, farklı bir anlam çıkmasına yönelik kaygılar olduğu söylenebilir. Genel olarak ders kitaplarında lafzi meal uygulanmakta olup orijinal dilin birebir kelime tercümesi yapılmaktadır. Bu durum kastedilen manayı anlatmada eksik kalmaktadır.⁸⁶

Alternatif bir yöntem olarak lafzi meali verilen ayet tercümelerinin alt kısmına ayetin iniş sebepleri ve açıklamalarına dair bilgilerin verilmesi öğrenci tarafından ayetin mesajının daha sahiplenici bir tutumla dinlemesi anlamına gelmektedir. Bir diğer husus ise üniteye verilen ayetlerin orijinal metinlerinin kullanılmamasıdır. Orijinal dili Arapça olarak indirilen Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinin kendi diliyle verilmesi öğrenci tarafından verilen kısmın Kur'an'a dair bir parça olduğunu anlamada kolaylık sağlayacaktır. Kur'an okumayı bilen veyahut Arapça bilen öğrenciler için de kendilerini ifade etme bakımından fırsat olacaktır. Bunun yanı sıra ünite sonunda Kevser suresi Türkçe ve Arapça metin olarak beraber verilmiştir. Surenin mealinin yanında açıklaması

⁸⁶ Burhan Sümertaş, İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan Ayet Çevirilerinin Anlaşılabilirlik Sorunu, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2011, c.11, s.3, ss. 203-204.

yapılmıştır. Kevser kavramının tanıtımı yapılarak ayetlerin neden indiği bilgisi verilmiştir. Surenin anlaşılması bakımından nüzul sebebinin anlatılması büyük önem arz eder.

1.3. Ünite Hadis Kullanımı:

Bu ünite toplam 47 hadis-i şerif kullanılmıştır. Kullanılan hadis-i şeriflerin kaynaklarında sabit kalınmayıp çeşitli eserlere başvurulmuştur. Eserlerin müellifleri şunlardır: Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesai, İbn Hanbel, Taberani, İbn Sad, Ebu Davud, İzzettin İbnû'l Esir, İbn Mace, Ahmed b. Hanbel. Çeşitli hadis kaynaklarına başvurulması ve Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatı anlatılırken bizzat kendi söylemiş olduğu sözlerden yararlanılması bilimsel açıdan uygun olup öğrencinin bu konuya dair daha tatmin edici bilgilere sahip olmasını da sağlamaktadır. Hadis dipnotlarında kitap adı verilmeksizin sadece müellif, kitap bölümü ve sayfa numarasının verilmesi öğrencilerin dipnotlardaki bilgiler ışığında verilen hadise ulaşımlarında problem yaşamasına sebebiyet verebilir. Hz. Muhammed (s.a.s.) Kur'an'a göre müjdeleyici⁸⁷, son peygamber⁸⁸, tebliğ eden ve itaat edilmesi gereken⁸⁹, bir şahıs olarak takdim edilmektedir. Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in seçkin şahsiyetini örnekler vererek anlatma ve bunu kaynağıyla beraber aktarma öğrenci için daha işlevsel olacaktır. Hz. Muhammed (s.a.s.) 'e ait hadislerin kaynakları ile birlikte kullanımı ve ayetlerin meallerinin kaynakları ders kitaplarında belirtilmelidir. Herhangi bir kavram tanımı veyahut şahsa ait biyografik bilgilerin kaynakları ile birlikte aktarılması ders kitabını daha işlevsel ve değerli kılacaktır.

1.4. Ünite kavram kullanımı:

Ünite başında hazırlık çalışması için “merhamet, kevser, erdem” kavramları verilmiştir. Bunun dışında aile mutluluk ve israf kavramları ünite ön plana çıkarılmıştır. Bu kavramlar maddeler halinde aktarılmayıp parçalar içerisinde konu akışına uygun şekilde yerleştirilmiştir. Anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşmesi için eğitim bilimlerinin ortaya koyduğu yöntemlerden kavram haritası hem görsel öge

⁸⁷ Sebe, 34/28.

⁸⁸ Ahzab, 33/40; Yasin, 36/1-4.

⁸⁹ Nur, 24/54.

kullanımı hem de analize imkân veren yapısından dolayı özellikle soyut kavram öğretimine yardımcı bir unsurdur. Ancak kavram haritasına bu üniteye yer verilmemektedir. Merhamet, kevser ve erdem kavramları çoğu zaman son derece dikkat gerektirecek şekilde parça anlatımı içerisinde öğrenciler tarafından fark edilmeye bırakılmıştır.

Kavram haritaları daha çok soyut kavramlardan oluşan bir içeriğe sahip olan DKAB dersi öğretiminde işe koşulabilir önemli bir materyaldir.⁹⁰ Somutlaştırma, öğrenenin zihninde canlandırabileceği şemalar oluşturması bakımından önemlidir. Bu amaçla kavram öğretiminde kullanılabilir çeşitli grafik materyaller geliştirilmiştir. Anlam çözümü tabloları (AÇT), kavram ağları (KA) ve kavram haritaları (KH) bu materyallerdendir.⁹¹ Bu açıdan kavram haritası kullanımı soyut nitelikteki bir kavramı algılamayı kolay bir hale getirecek ve aynı zamanda boşlukları olan bir kavram haritası da ölçme-değerlendirme için fırsat tanıyacaktır.

1.5. Üniteye Değer Kullanımı:

Son dönemlerde değerler eğitimi anlayışı üzerine yapılan çalışmaların artması onun bir ihtiyaç olduğu düşüncesinin bir neticesi olmaktadır. Uzun zamandır modern eğitim anlayışının yerine “birlik” ve “birbirine bağımlılık” ile tanımlanabilecek farklı bir eğitim anlayışı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu eğitim şekillerinden biri de değerler eğitimidir.⁹²

Üniteye paragraf içlerinde ve bilgi kutucuklarında Merhamet, sıla-i rahim, erdem, sorumluluk gibi değerlerden bahsedilmektedir. Ancak bu değerler ünitenin ana amacı olmadığından yan bilgiler olarak sunulmuş, bazen bir etkinlik ile anlatılmaya çalışılmıştır. Bu değerlerin ortak noktalarından biri, evrensel olarak dinlerin ortak kısımlarını yansıtmalarıdır. Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: “Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik,

⁹⁰ Süleyman Gümüş, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programının Program Geliştirme İlkeleri Açısından Bir Değerlendirilmesi, (Y. Lisans Tezi), İstanbul, 2013, s.72.

⁹¹ R. Doğan, C. Tosun, İlköğretim 6-8. Sınıflar İçin DKAB Öğretiminde Kavram Haritaları, Pegem, Ankara, 2005 s 4.

⁹² Mustafa Köylü, “Değerler Eğitimi: İnsan Onuru ve Sorumlulukları”, Hz. Peygamber ve İnsan Onuru, DİB Yayınları, Ankara 2013, ss.140-141.

yardımseverlik”.⁹³ Ancak bu değerler aktarılırken programda hangi hedef ve yaklaşım doğrultusunda değerlerin belirlendiğine dair bir bilgi mevcut değildir. Genel doğru kabul edilen değerler ünite ile bağdaşık olarak seçilerek paragraflara yerleştirilmiştir. Herhangi bir kriter taşımayan bu değerlerin öğrencilere aktarılması onların algı düzeyine ve öğretmenin bu değerleri tamamı ile kendi açısından yorumlayarak anlatmasına bırakılmıştır. Var olan değerlerin sadece açıklaması yeterli görülmüştür. Değerlendirme ve analize dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Değerlerin ünite ile ilişkilendirilmesi kısmı istenilen düzeyde açıklanmamıştır.

1.6. Kazanımlara Uygunluk:

1. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hz. Hatice (r.a.) ile evlilik sürecini özetler.

Bu ünite Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in toplumsal ilişkilerini yansıtmaktadır. Ünite 1. bölümde “Bir eş olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)” konusu işlenmektedir. Evliliğe dair bir süreç kitapta anlatılmamaktadır. Bu sürecin sonunda öğrencilerden konuyu özetlemelerinin istenmesi için konunun kitapta detay olarak işlenmesi gerekmektedir. Nitekim ders kitabında genel olarak Hz. Peygamber ve aile bireylerinin birbirleri ile olan doğru iletişimlerinden bahsedilmektedir. Ünitenin bu şekilde anlatımından dolayı 1. kazanımların gerçekleşmesi hayli güç görünmektedir. Ancak dersi işleyen öğretmenin anlatımı ve planlaması ile durum değişebilmektedir. Yapısı itibarıyla esnek olan bu kazanım, program geliştirme temellerine uygun düzeyde olmaktadır. Peygamberimizin evlilik sürecini özetleyen öğrenci zaman, mekân ve kronoloji açısından özgür bir yanıt verme durumundadır. Farklı disiplinler ile ilişkilendirmesi olmayan kazanımın sadece ders anlatımıyla karşılanabilmesi mümkündür. Özetlemek öğrencinin kendi cümleleri ile işe koşulacak bir ölçme türüdür. Bunun için öğrencinin bütünüyle kendi ifadelerinin yer alacağı ölçme araçları kullanılmalıdır. Örnek olarak “rol yapma, açık uçlu sorular gibi uygulamalarla, öz değerlendirme formu gibi materyaller ölçme aracı olarak tercih edilebilir.

2. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)’in aile içi iletişiminde örnekler verir.

⁹³ DKAB Öğretim Programı (2018), s.2.

Bu kazanımın gerçekleşmesine katkı sağlayacak unsurlar ünite içerisinde göze çarpmaktadır. Bunlardan bir kısmı maddeler halinde verilen Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in eş, baba, dede ve akraba olarak hal ve davranışlarını içeren konu başlıklarıdır. Ders esnasında örnek anlatımlara bolca yer verilerek işlenen bir ders neticesinde 2. kazanıma gerçekleştirmek mümkün olacaktır. Öğretmenin bu arzuya ulaşmadaki çabası ve dersi sunumu ise göz ardı edilemeyecek noktalardan biridir. Bu kazanımın gerçekleşmesi ünite içeriklerine uygun olarak görülmektedir. Ünite bu konuyu sade bir dille ve çokça örnekle anlatımı tercih etmiştir. 2010 yılına ait programda aynı kazanım şu şekilde aktarılmıştır “ Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ailesiyle ilgili örnek davranışlar hakkında bilgi sahibi olur.” Bu kazanım hakkında Zengin, “ Öğrencilerin düşüncelerini açıklama ve öğretmenin öğrencilerinin farklı düşüncelerini alabilme imkanına sahip olması bu kazanımın esnek olduğunu göstermektedir.” demektedir.⁹⁴ Çoktan seçmeli sorular, doğru yanlış soruları, kavram haritaları ve örnek verme amaçlı hazırlatılan çalışma kağıtları, sözlü ve yazılı anlatım gibi tercihler ile ölçme ve değerlendirmeye tabi tutulabilir.

3. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in aile fertlerinin güzel davranışlarını değerlendirir.

Örnek olay incelemesi öğrencilere olayları başkalarının bakış açısı ile görebilme, başkalarının duyularını görebilme ve başkalarını anlamada gerçeğe yakın olabilme imkânı verir.⁹⁵ Bireyin bir bilgiyi kalıcı hale getirmesi onu önce en iyi şekilde algılaması ve iradesi ile kabul etmesiyle başlar. Değerlendirme tabiri tamamı ile şuurun çalıştırılması üzerine olan ileri seviye bir zihin etkinliğidir. Değerlendirme basamağında birey aktif olarak iradesini kullanır. İrade ise nefsin bir amacı gerçekleştirmeyi istemesi, ona yönelmesi veya kendisinden değişik mahiyetteki durumların doğmasını sağlayacak bir fayda elde etme inancının ardından doğan eğilim şeklinde tanımlanmıştır.⁹⁶ Değerlendirme işlemi her kademe için kendi seviyesine uygun durumlarda yapılabilir. Ancak bunun için öğretim programının ve ünite

⁹⁴ Mahmut Zengin, *Yapılandırmacılık ve Din Eğitimi İlköğretim DKAB Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi ve Öğretmen Görüşleri Açısından Etkililiği*, Doktora Tezi, Dan. Mahmut Çamdibi, İstanbul, 2010, s.222.

⁹⁵ Nurullah Altaş, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, s.78.

⁹⁶ Mustafa Çağrı, Hayati Hökelekli, “ İrade”, *Diyabet İslam Ansiklopedisi*, c.22, İstanbul, 2000, s.380.

içeriklerinin bu düzeyde hazırlanması gerekmektedir. Bu ünite yapı itibariyle Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatının seçilen kısmının ayet ve hadis kullanılarak bolca örnek ile anlatıldığı bir üslupta geliştirilmiştir. Kavrama, hatırlama, analiz gibi basamakların gerçekleşmesine olanak tanıyan bu üslup, değerlendirme ve uygulama için geliştirilebilir düzeyde kalmaktadır. Bu kazanımın ölçülmesi için açık uçlu sorular, proje ödevi, akran değerlendirme gibi alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden faydalanabilir.

4. Kazanım: Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'in (r.a.) ahlaki erdemlerini kendisine örnek alır.

Örnek alma uygulama basamağında yer alan bir kazanımdır. Doğrudan bir davranış değişikliğini ifade eden bu kazanım hedef itibariyle diğer kazanımlardan ayrılmaktadır. Mahiyeti bakımından bu kazanım din eğitiminin insan hayatını değiştirme ve dönüştürme fonksiyonunun bir yansıması olarak yer almaktadır. Nitekim örnek alma, direkt olarak bir davranış değiştirme ve dönüştürmeyi kapsamaktadır. Din eğitiminin de ana amaçlarından birisi insanın aklını, kalbini hakikatin dönüştürücü gücüne bırakmaktır. Bu bakımdan örnek alma kazanımı ihtiyaç duyulan bir kazanımdır. Bu hedefe ulaşma noktasındaki çabalar sadece öğretmene ait olmayıp bizzat öğrenci motivasyonuna dayanmaktadır. Ölçme ve değerlendirme kapsamında rol yapma, öz değerlendirme formu, akran değerlendirme ve gözlem gibi alternatif ölçme tekniklerinden yararlanılabilir.

5. Kevser suresini okur, anlamını söyler.

Ünite içeriğinde 7. konu başlığında yer alan “Kevser Suresi” nin anlatımı kazanımın gerçekleşmesine uygun düzenlenmiştir. Özellikle surenin nüzul sebeplerinin aktarılması öğrencinin sureyi anlama sürecini kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır. Surenin öğrencilere ezberletilmesi konusunda Türkçe/Arapça gibi herhangi bir tercih belirtilmediğinden öğrencinin hazırbulunuşluğunu göz önüne alınarak Türkçe veya Arapça şeklinde tercih yapılabilir. Bu açıdan kazanım esnek düzeyde seyretmektedir. Ancak bu esneklik ölçme ve değerlendirme esnasında birtakım problemler çıkarabilmektedir. Nitekim öğrencilerin sureyi “Okuması mı ezberlemesi mi?”, “Türkçe mealini bilmesi mi yoksa bunu sadece anlatması mı?” şeklinde sorular kazanımın

esnekliğinden doğan birtakım problemleri ortaya çıkarmaktadır. Öğretmenin sınıf düzenini iyi bilmesi ve ortamı kaliteli bir şekilde düzenlemesi kazanımın gerçekleşmesini mümkün kılmaktadır. Bu bakımdan öğrencilerin ölçme ve değerlendirmesinin gerçekleşmesi, kazanımın getirdiği esneklikten yararlanarak tercihen açık uçlu sorular, doğru yanlış soruları, sözlü anlatım, yazılı anlatım yoluyla sağlanabilmektedir.

Genel bakış itibarıyla 1, 2, 4 ve 5. kazanımların gerçekleşmesine daha uygun şekilde hazırlanan ünite 3. kazanımın gerçekleşmesi bakımından geliştirilme ihtiyacı duymaktadır. Ünite özel kazanımları karşılama bakımından iyi bir ilerleme kaydetmiştir. Ancak değerlerin anlatımı ve işlenmesi, genel başlıklar altında hedeflenen kazanımların gerçekleşmesi açısından üniteye anlatım yetersiz kalmıştır.

Öğretmenler ile gerçekleştirdiğimiz mülakat neticesinde 5. sınıflar için bir öğretmen şu görüşü bildirmiştir: “Ders kitaplarındaki bu yetersiz anlatım neticesinde kazanımlara gelince çok şey beklemektedir. Sunum yoluyla anlatılan konunun sonunda öğrenciden davranış değişikliği gerektiren kazanımların beklenmesi mümkün olmamaktadır. Ancak bol materyalli ve düşündürme üzerine tasarlanmış dersler bu amacı gerçekleştirir.” Bu bağlamda 5. sınıf ders kitabı etkinlik ve materyal açısından geliştirilmesi gereken bir durumdadır. Mülakat yaptığımız öğretmenler arasında genel olarak, ders kitabının örnek olay hikaye, görsel, şiir, hadis vb. öğeler ile donatılmasını talep eden çoğunluğun olduğunu söyleyebiliriz.

2. 6. Sınıf “ Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hayatı” Ünitesinin Kazanımları Gerçekleştirmesine Katkısının İncelenmesi

Bu üniteye şu konulara yer verilmiştir; “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Daveti: Mekke Dönemi”, “Hicret”, “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Daveti: Medine Dönemi”, “Bir Sure Tanıyorum: Nasr Suresi ve Anlamı” konularına yer verilir.

Ünite kazanımları şunlardır:

1. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in davetinin Mekke Dönemini değerlendirir.

2. Medine’ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeler.
3. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in davetinin Medine Dönemini değerlendirir.
4. Nasr suresini okur, anlamını söyler.

“ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 6” Milli Eğitim

Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Editörlüğünü Mustafa YILMAZ yapmıştır. Yazarları, Sümeyye KIRMAN, Dilek Mengüç, Tuğba Kevser UYSAL, Hatice Büşra PAKSOY’ dur. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hayatı ünitesi 4. ünite kısmında yer almaktadır.

Konu başlığında, “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Daveti: Mekke Dönemi” yer almaktadır. Bu anlatımda sadeleştirilmiş olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in Mekke’de nasıl bir insan olarak tanındığından ve o dönemin sosyo-kültürel durumundan bahsedilmektedir. Kısa bir anlatımla geçilen bu konu Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in (s.a.s) nasıl bir çevrede yetiştiğine dair ipuçları konusunda yetersiz olabilmektedir. Nitekim biyografik bir anlatım tercih edilmesine rağmen konu geçişleri arasında bağlantı zayıf kalmaktadır. Konu akışı içinde öğrencilerin kavrama düzeylerini arttırma amacı taşıyan Hicaz Bölgesi haritası yer almıştır. Bu paragrafta Cahiliye döneminden ve o döneme ait bilgi düzeyinin azlığı ve yanlışlardan bahsedilirken bu hataların, sadece o dönemde Hicaz bölgesinde olduğu fikri oluşabilmektedir. Nitekim Hicaz Bölgesinden başlamasına binaen günümüzde de bütün insanlık için aynı problemlerin var olduğu ve bu problemlerin çözülmesine duyulan ihtiyaca binaen Allah’u -Teala’nın rehber olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ’i gönderdiği bilgisi not düşülebilirdi. Aynı şekilde Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in vahye hazırlık süreci, hazır bulunuşluk düzeyi az olan öğrenciler açısından yeterli derecede anlatılmamakta, ‘ di’li geçmiş zaman’ kullanılmakta ve Alak suresinin ilk beş ayetinin mealı verilmektedir. Vahiy aldıktan sonra Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in yaşadığı endişe ve gerçekleşen olaylar sade ve yaş seviyesine uygun bir şekilde anlatılmaktadır.

Alt konu başlıklarında Yakın Çevreye Çağrı başlığı kullanılmaktadır. Davet veya tebliğ gibi kelimelerin yanında daha sade şekli ile “çağrı” kavramı tercih edilmektedir. Başlığın çağrı kavramı ile oluşturulması öğrenciler için konunun algılanmasını kolaylaştırmakta öte yandan bu kullanım zihinleri dini terminolojiden

uzaklaştırmaktadır. Bundan ötürü daha dengeli bir yol tercih edilerek hem dini terminolojiden kelimelere başvurulması hem de Türkçe karşılıklarının kullanılması gerekmektedir. Gelen 2. vahyin detayları ile ilgili bilgilerin aktarılmasında aynı yol tercih edilirken miş’li geçmiş zaman kipi kullanılmakta ve bu çağrının o döneme ait bir olgu olduğu, düşüncesinin çıkabilme olasılığını arttırmaktadır. Aynı zamanda kullanılan üslup oluşturulmakta olan Peygamber imajı için farklı tutumlara sebebiyet verebilir. Ezeli ve ebedi hakikatin anlatıldığı vahyin o dönemdeki ihtiyaçlara binaen geldiği fikri sadece metni okuyarak öğrenen öğrenci için yanlış bir kavrayış olabilir. Özellikle modern zaman olarak da adlandırılan çağımızda, bilgiyi oluşturmakta olan özne, onu aktaran değil onu alan bireyin kendisi olarak düşünölmeye başlanmıştır. Bu bakımdan bilgiyi oluşturma işlevinin olduğunu düşündüğümüz birey/öğrenci metni okuduğunda algıladıkları onun kendi doğruları olacaktır. Bu durum, metni hazırlayan ve programı belirleyenlerin sorumluluklarını daha da arttırmaktadır.

Çağrının Yaygınlaştırılması başlığı altında üslup korunarak hikâye tertibinde geçmiş zaman diliyle Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in yaşadıkları anlatılmaktadır. Ayrıca konu başlıklarında ‘ben dili’ nin kullanılmaması öğrenen birey tarafından sahiplenici bir tutum oluşmasında yetersiz kalabilmektedir. Paragrafın sağ kenarında Safa tepesinden bir kesit içeren fotoğraf paylaşılmaktadır. Gerçeğe en yakın görüntülerin verilmesi anlatılanların hafızada canlandırılmasını kolaylaştırabilmekte, anlatılanların bölge haritaları ve fotoğraflarıyla güçlendirilmesi öğretimin kalıcılığını arttırma görevi görmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin muhtevasını oluşturan konular soyut kavramlar ve nitel anlatımlardan meydana gelmektedir. Bu bakımdan konu anlatımının mümkün oldukça resimlerle desteklenmesi gerekir. Haritalar, anlatılan bölgelerden fotoğraf kesitleri, kavram haritaları, sunumlar, anlam çözümleme tabloları gibi unsurlardan yararlanmak soyut nitelikteki konuları öğrenci zihninde somutlaştırmaya yarayacaktır.

Paragraflarda dikkati çeken bir diğer husus İsrâ ve Miraç konularının anlatımının kısa tutulmasıdır. Sınıf düzeyine uygunluk ve yoruma açıklık durumlarının dikkate alınması kaygısıyla oluşturulan bu anlatımda son derece sade bir şekilde İsrâ ve Miraç olaylarından bahsetmektedir. Bu noktada destekleyici ve pekiştirici olarak İsrâ

Suresinin ilk ayeti kullanılmaktadır. Yaptığımız mülakatlardan elde ettiğimiz bulgular neticesinde lisansüstü eğitim durumu olan 2 katılımcının, özellikle İsrâ ve Mirâç konularına ders kitabında daha çok değinilmesinin faydalı olacağı görüşünü belirtmişlerdir. Hicret konu başlığı altında ise İslam'ın hızlı yayılış süreci, Akabe Biatları, Habeşistan'a Hicret, Yesrib'e Hicret gibi konular aktarılmaktadır. Konu anlatımında sade ve geçmiş zaman dili kullanılmış olup anlatım görsel öğelerle desteklenmiştir.

Bir sonraki başlıkta “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Daveti: Medine Dönemi” konusu ele alınmaktadır. Konunun alt başlıklarında “Peygamber Mescidi ve Sosyal İşlevi, Eğitim ve Öğretim Etkinlikleri, Toplumsal Barışın Kurulması, Mekkeli Müşriklerle Mücadele: Bedir, Uhud ve Hendek savaşları, Hudeybiye Antlaşması ve Mekke’nin Fethi, Veda Hutbesi, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Vefatı” gibi konulara yer verilmiştir. Konuya şu soru ile başlanılmıştır: “Yalnızca hiçbir şey almadan göç etmek zorunda kaldığımız bir şehirde, o şehir halkının size nasıl davranmasını beklerdiniz?”. Bu soru öğrenciler ile sınıfta tartışma/ münazara/ örnek olay gibi yöntemlerle aktifleştirilebilir. Nitekim ilgili soru, öğretim ilkeleri arasında bulunan “güncellik ilkesi” ile bağdaştırılarak mülteci öğrencilerden bahsedilebilir ve tek bir soruyla pek çok alana değinerek öğretimde ekonomiklik ilkesi hayata geçirilebilir. Aynı şekilde bu soruyu karşılayabilecek nitelikte bir örnek olay incelemesi de o dönemin şartlarını algılama yeterlilikleri doğurabilir.

Son konu başlığında Bir Sure Tanıyorum: Nasr Suresi ve Anlamı konusu ele alınmaktadır. Kullanılan başlık “ben dili” ni ifade etmekte ve böylece öğrencinin konu başlığı ile özdeşleşmesi sağlanmaktadır. Nasr suresi hakkında nüzul sıralaması, Nasr kelimesinin anlamı, surenin iniş sebebi ve ana konusu gibi hususlar hakkında kısa anlatımlarda bulunulmuştur. Surenin hem Arapçası hem de Türkçesi birlikte verilmiştir. Öğretim programında genel amaçlar arasında 7.madde de “Ünite sonlarında yer alan sure ve dualar işlenirken öğrencilerin sure ve duaların içeriğini ve verdiği mesajı kavramaları esas alınır; bu bağlamda sure ve dualarla ilgili kısa açıklamalara ve bunların içeriğini tanıtan metinlere yer verilir.”⁹⁷ ibaresi bulunmaktadır. Bu bakımdan

⁹⁷ MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*, 2018, s.9.

genel amaç ve esaslara uygun niteliklerde bir konu tasarımı yapıldığı gözlemlenmektedir.

2.1. Ünite Etkinlik Kullanımı:

1. Etkinlik: Akrostiş

Ünite öğrencilerden Muhammed'ul-Emin isminin baş harflerinden bir akrostiş şiir yazmaları istenmiştir. Eğitimde özlü söz ve şiir kullanımı anlatımı güzelleştirmede ve işitsel zekânın harekete geçirilmesinde önemli bir unsurdur. Çalışma grubumuzda yer alan 3 öğretmen ders kitaplarında şiir/naat ve gazellere yer verilmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır. 2 öğretmen ise materyal/ etkinlik adı altında sadece şiir/naat kullanımının yapılmasının doğru olmadığı görüşündedir. Genel anlamda materyal olarak hazırlanan öğelerin öğrenci seviyesinden daha düşük olduğu söylenmiştir. Bu bağlamda çalışma grubuna katılan öğretmenlerin ders kitaplarında şiir/naat kullanımı hakkında ortak bir görüşte olmadıkları gözlemlenmiştir.

2. Etkinlik: Tamamlama

Ünite daha önce aktarılmış olan ilk Müslüman şahsiyetlerin isimlerinin kutucuklarda boş bırakılan yerlere yazılması istenmiştir.

3. Etkinlik: Balık Kılıcı

Bu etkinlik hicret konusunun pekiştirilmesi ve neden-sonuç analizinin yapılması için tasarlanmıştır. Şeklin üst kısmına hicretin nedenleri, alt kısmına ise sonuçlarının yazılması istenmiştir. Neden-sonuç analizi yaptırmakta olan bu etkinlik konunun pekiştirilmesi bakımından uygun görülmektedir.

4. Etkinlik: Tamamlama

Mescid-i Nebi'nin toplumsal işlevlerinin düşünülüp yazıldığı bu etkinlik araştırma, okuma ve dersi tekrarlama gibi amaçlara uygun şekilde hazırlanmıştır. Derste son tekrar üzerine yapılabilecek doğru bir etkinlik olarak görülmektedir.

5. Etkinlik: Sıralama/ Numaralandırma

Sıralama veyahut numaralandırma etkinliği tamamıyla öğrenilen konuları kronolojik pekiştirme gayesi güden bir etkinlik olarak hazırlanmıştır. Tamamen bilgiye dayalı bu etkinlik öğretim programında genel ve özel amaçların herhangi bir kısmına hizmet etmemektedir. Öğrencilerin dikkatlerini ölçme ve konuya dair genel kültür bilgilerini arttırma amacıyla kullanılabilir.

6. Etkinlik: Çıkarım Yapma

Hız. Muhammed (s.a.s.) 'in insanlığa yaptığı son konuşması Veda Hutbesi 'den çıkarılabilecek evrensel öğütlerin neler olduğu istenmektedir. Veda hutbesi içeriği ile tüm insanlığa hitap eden, genel kanun ve kurallardan bahseden, insanın hak ve özgürlüklerini tanımlayan bir konuşmadır. Bu hutbenin ilköğretim seviyesindeki öğrencilere insanlık için neler ifade ettiğini belirtmek din eğitimi ve öğretiminin ahlaki boyutuyla yakından ilgilidir. Kişiyeye özel karakterin teşekkül etmesinde toplumsal uyumun fevkalade önemi vardır. Bireyin/ öğrencinin bu hutbeden çıkarım yapmasını sağlayacak etkinlikler bu bakımdan önemlidir.

2.2. Ünite de Ayet Kullanımı:

Ünite de Alak suresinin ilk 5 ayeti, Müddessir Suresinin ilk ayetleri, Hicr suresinin 94. ayeti, Şuara suresinin 214. ayeti, İsra suresinin ilk ayeti, Yasin Suresinin 9. ayeti, Tevbe suresinin 40. ayeti, Ali İmran suresinin 144. ayeti kullanılmıştır. Ayetler Hız. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatının anlatımında kimi zaman nüzul sırası ile kimi zaman konu ile bağlantısına göre işlenmiştir. Ayetlerin meallerini vermede Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mealini kullanma temayülü burada da devam etmektedir. Genel olarak konu içindeki ayetlerin sadece mealini vermekle yetinilmektedir. Konu sonunda verilen Nasr Suresinin ise hem Arapça hem de Türkçe metni verilmiştir. Konuyla bağlantılı olarak verilen Yasin suresinin 9. ayeti ve Tevbe Suresinin 40. ayeti sadece konu ile bağdaştırılma ihtimali olan ayetler olarak görülmektedir. Bu gibi durumlar Kur'an'ı-Kerim'in tarihsel bir mesaj olduğu imajını doğurabilmektedir. Çünkü Hız. peygamberin kronolojik olarak hayatına yer verilen bir ünite de sadece sureyi vererek açıklamasının yapıp günümüz ile irtibatının kurulmaması tarihsel mesaj algısının

oluşmasında bir sebeptir. Nitekim ayet kullanımında evrensel ve tüm zamanlara olan hitabın geçerli olduğunun vurgusu üniteye eksik kalmaktadır.

2.3. Üniteye Hadis Kullanımı:

Bu Üniteye toplam 11 hadise yer verilmiştir. Bunların müellifleri sırası ile şöyledir: Buhari, Müslim, Beyhaki. Bu hadislerin birçoğu hüküm içermekten ziyade Mekke'den Medine'ye geçiş döneminde Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in çevresindeki şahıslarla muhataplığını anlatan hadislerdir. Dönemin anlatımı bizzat onun söyledikleri ile desteklenmektedir. Vurgu yapılan hadislere dipnot düşülerek hadislerin kaynakları sayfanın en alt sağ tarafında verilmektedir. Bu tarz bir yaklaşım öğrenciye bilginin kaynağına ulaşma konusunda ipuçları vermekte ve onların bu konuda hazırbulunuşlukları arttırmaktadır. Bu üniteye hadis ilmi açısından önemli bir yere sahip olan Veda Hutbesinin tam metni verilmiştir.

2.4. Üniteye Kavram Kullanımı:

Ünitenin ana kavramları arasında: Davet, tebliğ, hicret, sahabe, ensar, muhacir, mescit gibi kavramlar yer almaktadır. Bu üniteye bahsedilmekte olan konu başlıkları düşünüldüğünde seçilen kavramların yerinde olduğunu söylemek mümkündür. Üniteye kavramların tanımları konu anlatımı içerisinde olmaktan ziyade ek bilgi olarak kutucukların içine yazılmıştır. Daha dikkat çekici hale getirilen kelimelerin anlatımı sade şekilde hazırlanmıştır.

Kaynak olarak MEB Dini Terimler Sözlüğü kullanılmaktadır. Üniteye dikkat çeken bir özellik de döneme ait birçok kavram ve dini terminoloji kullanılmasına rağmen soyut boyuttan somut boyuta ulaştırma vasfına sahip kavram haritalarının kullanılmamasıdır. Bazı kavramların fotoğrafları veyahut çizimleri kullanılırken bazı kavramların sadece anlamının verilmesi ile yetinilmiştir.

2.5. Üniteye Değer Kullanımı:

Doğuştan değerli olan insanoğlunun hayat boyu değer görme isteği devam eder. Değerler eğitimi de insanoğlunun değer görme isteğini, kişiliğini geliştirmeyi

amaçlar.⁹⁸ Bu ünite Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in ilk vahyi alış sürecinden Medine antlaşması bölümüne kadar tarihsel bir süreçten bahsedilmektedir. Nitekim ders kitabında buraya kadar herhangi bir değer vurgusuna rastlanmamıştır. Medine hayatının gerektirdiklerinden biri olan Medine Antlaşması vasıtasıyla bazı antlaşma maddeleriyle değer anlatımı yapılmaktadır. Örneğin: “Medine’de bir barış ortamı kurulacaktır” maddesi sağlıklı yaşam şartlarının oluşması için barış ortamının kurulmasını anlatmaktadır. “Değerlendirelim” köşesinde “ Medine Sözleşmesi’ni tarafların karşılıklı hak ve sorumlulukları açısından değerlendiriniz.” etkinliği bu antlaşmanın maddelerini daha iyi anlamlandırma bakımından faydalı olacaktır. Bu konu anlatımında Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in diğer din mensuplarına gösterdiği tavırlardan bahsedilmekte ve onun hoşgörüsüne örnek verilmektedir. Ancak konunun sunumunun sadece sözlü anlatıma bırakılması öğrencinin kendi yaşantısına pay biçmesinin verimliliğini azaltabilmektedir. Bu bakımdan ders kitabında hoşgörü veya barış gibi değerlere dair örnek olay anlatımı, skeç veya öz değerlendirme tablosu gibi etkinliklere yer verilmelidir. Bunlar dışında öğretmene fikir oluşturması için değerlendirme basamağında bu bilgiler ders kitabına not edilerek öğrencilere hatırlatılmalıdır. Veda hutbesinin tam metninin verilmesi ve değerlendirilmesinin istenmesi değerler eğitiminde bir temel oluşturmaktadır. Nitekim Veda Hutbesinde “ Hayat Hakkına Saygı, Nesli Koruma, Mülkiyet Hakkına Saygı, İffet, Eşitlik, Hem Kendi Onurunu Hem de Başkalarının Onurunu Koruma, Suçun Bireyselliği, Ticarete Dürüstlük” gibi değerlerin vurgusu bulunmakta ve sadece İslam dinine özel hükümlerin olmasından ziyade tüm insanlığa mesaj verilmektedir.⁹⁹

2.6. Kazanımlara Uygunluk:

1. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in davetinin Mekke Dönemini değerlendirir.

Yukarıdaki kazanımın ve açıklamaların ışığında üniteye bakıldığında bu kazanımın üniteye anlatılanlar bağlamında gerçekleştirilebilmesi mümkündür. Ancak

⁹⁸ Ertuğrul Yaman, Değerler Eğitimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2012, s.10

⁹⁹ Hasan Dam, Meryem Karataş, Değerler Eğitimi Açısından Veda Hutbesinde İnsan Onuru, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,2014, Y. 1, S. 2, s.55-62.

burada dikkat edilmesi gereken husus sadece ders kitabı anlatımı değildir. Eğitim ve öğretimin sunulduğu tüm olanaklar değerlendirildiği takdirde arzu edilen kazanıma daha kolay ve kalıcı niteliklerde ulaşılabilir. Bu kazanım, değerlendirme içeren üst düzey kazanımlar arasındadır. Değerlendirmek için dönemin ekonomik, sosyo kültürel, dini durum gibi unsurlarından bahsedilmesi gerekmektedir. Nitekim değerlendirme yapabilmek için öncelikle vahiyden önceki sürecin sadece sürekli kullanımda olan cümleler ve kelimeler ile 4.sınıftan 8. sınıfa kadar anlatılması, öğrenci/ birey nezdinde karanlık kalan bir toplumun özelliklerini normalleştirebilmesine ve tekrara düşmesine sebep vermektedir. Nitekim 6. sınıf ders kitabında aynı şekilde cahiliye döneminden bahsedilirken aynı cümlelere yer verilmekte ve farklı ufuklara yol açacak sosyo kültürel hususlardan bahsedilmemektedir. Bundan ötürü öğrencinin vahiyden sonra ilk davetin gelişim sürecini irdelemesi ve değerlendirmesi aynı kalıp cümleler ile seyredebilmektedir. Bu kazanımın gerçekleşmesini öğrenmek ve ölçek için uygun olan araçlar şunlardır: Açık uçlu soru, sözlü anlatım (sunum), proje ödevi...

2. Kazanım: Medine'ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeler.

Bu kazanım ve açıklamalar dâhilinde öğrencilerden konuyu irdelemeleri ve soru sormaları beklenmektedir. Nitekim soru sordurmak için bireyde merak duygularının güdülenmesi gerekir. Ders kitabında merak duygularını harekete geçirecek pek çok unsur, kutucuklar içerisinde soru yoluyla verilmiştir. Bu kazanım öğrencide bilişsel ve duyuşsal bir takım unsurları araştırma üzerinedir. Bilişsel alanda analiz, sentez ve değerlendirme; duyuşsal alanda ise alma olgusu, değerlendirme, organizasyon gibi basamaklara hitap etmektedir. Bundan ötürü öğrencide meydana gelen davranış ve bilişsel farkındalığı ölçebilmek için şu ölçme araçlarından faydalanılabilir: Açık uçlu sorular, araştırma ödevi, değerlendirme formu.

3. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in davetinin Medine Dönemini değerlendirir.

Mescid-i Nebi'nin toplumsal işlevine, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in sosyal barış sağlama ve eğitim öğretim konusundaki faaliyetlerine, Müşriklerle ilişkiler kapsamında Bedir, Uhud ve Hendek gazvelerine, Hudeybiye antlaşmasına ve Mekke'nin fethine,

diğer din mensupları ile ilişkiler konusunda Medine'deki Yahudilere, Necran Hıristiyanlarına, İslam'a davet mektuplarına ve bazı bölgelere gönderilen elçilere, Veda Haccı ve Veda Hutbesine, bu kapsamda Hz. Peygamber'in ümmetine bıraktığı "iki emanete (farklı rivayetleriyle birlikte), Hz. Muhammed (s.a.s.)'in vefatına, vefatın sahabe üzerinde bıraktığı tesire yer verilir.

Diğer kazanımlar gibi bu ünite de kazanımlar durum değerlendirmesine yönelik tasarlanmıştır. Veda Hutbesinin toplumsal bir karakter oluşturmak için yapıldığını ve bunu dinleyenlerin dinlemeyenler için anlatma vazifesi taşıdığı bilinmektedir. Nitekim değerlendirme basamağında olması beklenen bireye veda hutbesinin sadece metnin verilmesi konu anlatımının kazanım karşısında yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Veda hutbesi anlatımı itibariyle müşahhas, bilgi seviyesini dikkate alan, muhatabın dikkatini çekebilen, soru- cevap metodu içeren, söze ara vererek dikkat çeken, mübalağ içeren, cemaate görevler veren bir konuşmadır.¹⁰⁰ Ayrıca anlatılanlardan çıkarım yapılmasını bekleyen bu tür kazanımlar birbirlerine çok benzemekte ve aynı amaca hizmet etmektedir. Bilişsel ve duyuşsal alana hizmet etmekte olan bu kazanım kendinden önceki kazanımlardan farklı bir amaç taşımamakta ve tekrara düşürmektedir. Bu tür kazanımları en iyi değerlendirme yollarından biri, açık uçlu sorular sormaktır.

Çalışma grubumuzda yer alan bir katılımcılar arasında belirtilen bir görüşe göre öğrencilere Hz. Peygamberin yaptığı antlaşmaların maddelerini aktarmak yerine toplumda ortaya çıkabilecek birtakım problemler karşısında çözüm üretme becerilerini geliştirecek şekilde konunun aktarılmasının daha faydalı olacağını belirtmişlerdir. İncelemelerimiz neticesinde konuların günlük hayata aktarılmasında ders kitabının geliştirilmesi gereken bir durumda olduğunu düşünmekteyiz. Bu bağlamda DKAB öğretmenlerinin de vazifeleri arasında konuyu aktüel hale getirmek olduğunu söyleyebiliriz.

4. Kazanım: Nasr suresini okur, anlamını söyler.

¹⁰⁰Yunus Macit, Veda Hutbesinin Günümüzü İrşad Faaliyetlerinin Verimliliği Açısından Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2005, sayı,16, s. 109-114.

Bu kazanım diğer kazanımlara göre farklılık arz etmektedir. Nitekim şu sürece kadar değerlendirme üzerine tasarlanan hedeflerden farklı olarak bilişsel taksonomide bilgi, kavrama, uygulama gibi basamaklara göre tasarlanmıştır. Bu süreçte öğretmenin sınıf ortamında öğrencilere Nasr suresini okuması, anlatması, sunum yapması ve doğru telaffuz oluşturması için Arapça metnini dinletmesi beklenmektedir. Kanaatimizce birçok dikkat unsuru ile harmanlanarak elde edilen bu kazanım sözlü yolla ölçülerek sorunun cevaplarıyla daha iyi sonuç alınmasına vesile olabilmektedir.

3. 7. Sınıf “ Allah’ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.s.)” Ünitesinin Kazanımları Gerçekleştirmesine Katkısının İncelenmesi

Bu üniteye sırasıyla; “Allah’ın (c.c.) Kulu Hz. Muhammed (s.a.s.)”, “Allah’ın (c.c.) Elçisi Hz. Muhammed (s.a.s.)”, “Bir Sure Tanıyorum: Kâfirun Suresi ve Anlamı” konularına yer verilir.

Ünite Kazanımları Şunlardır:

1. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in insani yönünü ayetlerden hareketle yorumlar.
2. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in peygamberlik yönüyle ilgili özelliklerini ayır eder.
3. Kâfirun suresini okur, anlamını söyler.

“ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 7” Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 25.06.2018 gün ve 12254648 sayılı yazısı ile 2018-2019 Eğitim Öğretim yılında ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Editörlüğünü Veli KARATAŞ yapmıştır. Kitabın yazarları: Ayşe MACİT, Dilek MENKÜÇ, Dilek TÜRK SOYDAŞ, Nezih Mustafa PESEN, Sümeyye KIRMAN’ dır. Bu kademedeki 7. sınıflara Hz. Muhammed (s.a.s.)’in beşeri ve peygamberlik yönlerinin ayırt edilmesi ve özelliklerinin tanıtılması üzerine tasarlanmaktadır.

Hazırlık çalışmalarında öğrencilerden Hz. Muhammed (s.a.s.)’in fiziksel ve kişilik özelliklerinin araştırmaları beklenmektedir. Ancak ders anlatımında sadece kişilik analizlerine yer verilmiştir. Bu hazırlık öğrencide beklenti oluşturabilir. Bunun

için konu sırasında Hz. Muhammed (s.a.s.)’in fiziksel özelliklerden bahsedilebilir. Nitekim ünite başlığı altında Peygamberimizin fiziksel özelliklerine dair bilgilerin olması uygun olurdu. İlk konu başlığı “Allah’ın (c.c.) Kulu Hz. Muhammed (s.a.s.) ” şeklindedir. Bu konu başlığı Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in insani olarak yaşamı boyunca üstlendiği birtakım rollerden bahsetmektedir. Konu anlatımı esnasında her insanın belirli rolleri olduğundan Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in de hayatında belirli rollere sahip olduğu bilgisi verilmekte çocukluk, gençlik, aile babası gibi sorumlulukları olduğu belirtilmektedir. Nitekim bir ayette Allah-u Teala Peygambere kendisini şöyle anlatmasını tavsiye eder: “De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım...”.¹⁰¹ Bu anlatım sadece onun üstlendiği roller ile sınırlı kalıp bilgilendirme amacı taşımaktadır. Ancak bireyde öğrenildiği zaman kalıcı bir iz bırakacak bir anlatım söz konusu olmamaktadır. Bilgi kutusunda ise ek olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in şemailini anlatan Hilye-i Şerif’in ne olduğundan bahsedilmektedir. Buraya kadar anlatımlarda öğrencinin kendi yaşantısı ile bağdaştırma yapabileceği bir ipucu veyahut unsura rastlanmamaktadır. Nitekim bu durum ders kitabının işlevselliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Hz. Muhammed (s.a.s.) genç iken yanında kaldığı akrabalarına olan sorumlulukları, eş iken hanımına karşı sorumlulukları, evlat sahibi olduğunda çocuklarına karşı sorumlulukları gibi konulardan bahsedilmektedir. Konu anlatımında “di’li geçmiş zaman” kullanılmaktadır. Buraya kadar anlatımda herhangi bir aktiviteye yer verilmemekte ve sayfa kenarlarında ek bilgi olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ’in beşeri yönünden bahsetmekte olan ayetler kullanılmaktadır. Bu anlatım Hz. Muhammed (s.a.s.)’in (s.a.s) örnek şahsiyetinden yola çıkarak öğrencide örnek davranış oluşturmayı hedefleyen öğretim programına uygun görülmektedir. Onun risaletten dolayı örnek şahsiyet oluşturduğu fikrinden ziyade risaletten önce de örnek bir şahsiyet olduğunu vurgusunun yapılması beşeri hayatta bu davranışları herkesin yapabileceği manasının çıkmasına vesile olur. Bu açıdan Hz. Peygamberin bazı özellikleri ile kendisini tanıttığı şu ayetin kullanımı yerinde olmuştur: “De ki: Ben size, ‘Allah’ın hazineleri benim yanımdadır.’ demiyorum. ‘Ben gaybı da bilmem.’ Size, ‘Ben bir meleğim.’ de demiyorum. Ben sadece bana gönderilen vahye uyuyorum...”¹⁰² Bu esnada öğrencinin

¹⁰¹ Kehf, 18/110; Fussilet, 41/6.

¹⁰² Enam 6/50; benzeri ifadeler Hz. Nuh (a.s.) tarafından da dillendirilmiştir; bkz. Hud, 11/31.

kendi hayatında hangi sorumlulukları üstlendiğini ifade ettiren bir etkinlik kullanılabilir.

Konuyu daha somut ifade etmek için bilgi kutucuklarının yanında görsel öğelere de yer verilebilirdi. Nitekim konu anlatımı aynı düzeyde ilerlerken yorumlamak için sözlü öge kullanımı bu sıradanlığı devam ettirebilmektedir. Bunun için araya bir etkinlik ilave edilebilirdi. Özellikle peygamberlerin neden insanlar arasından seçildiğinin anlatımının sadece o dönemdeki insanların verdikleri tepkiler üzerinden yapılması da olayın tarihsel bir olgu olduğu çıkarımına öğrencileri götürebilir. Burada öğrencilere “ Neden peygamberler insanlar arasından seçilmiştir?” sorusunun sorulması bu bağlantının kurulmasına vesile olabilirdi.

2. konu başlığında: Allah’ın (c.c.) Elçisi Hz. Muhammed (s.a.s.) yer almaktadır. Bu başlık altında ek bilgi olarak nübüvvet ve risalet’in tanımı yapılmaktadır. Ancak bu tanımlar birbirine çok benzemekte ve birbirinin yerine kullanılıp kullanılmayacağı ise müphem kalmaktadır. Bu konuya açıklık getirilmesi iki kavramın ayırım için mühimdir. Nitekim risalet kavramı nübüvvetle eş anlamlı kabul edilmekle birlikte dini literatürde daha çok nübüvvet tercih edilmiştir.¹⁰³

Hatırlayalım köşesinde tebliğ kavramının açıklaması verilmektedir. Bu açıklama tebliğ vazifesinin anlamını tam karşılayamamaktadır. Daha önce anlamı verilen risalet ve nübüvvet kavramlarının anlamları ile birebir örtüşen bu açıklama kavramların arasındaki farka dair ipucu barındırmamaktadır. Cemaatle namazda imamın getirdiği tekbiri duyurma işine de tebliğ, bunu yapana ise mübelliğ denir. Yani tebliğ, bir haberi, bir şeyi ulaştırma anlamındadır. Bu kavram Fıkıh ilminde “ İmamın tekbir ve zikirlerinin cemaate duyurulması” anlamında ilen Kelam ilminde ise “ Peygamberlerin vahiy yoluyla aldıkları bilgiyi insanlara ulaştırması” anlamındadır.¹⁰⁴ Kelime anlamı olarak mübelliğ kavramında sadece peygamberin bir şeyi duyurması anlamı yoktur. Başka kişilerin bir şeyleri duyurması da bu kelimenin anlam dağarcığı içerisinde. Ancak “haber getirmek” anlamına gelen n-b-e kökünden türeyen nübüvvet kelimesi ise peygamberlik vasfı içerir. Hâlbuki ders kitabı bu üç kavramın tanımını birbirine benzer

¹⁰³ Yusuf Şevki Yavuz, “Nübüvvet”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, c.33, s.279.

¹⁰⁴ Mehmet Boynukalın, “Tebliğ”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Ankara, c.40, s.218.

kelimelerin farklı sıralaması ile vererek kavrayışların aynı olmasını sağlamıştır. Risalet kavramı nübüvvete göre amaç bakımından çok daha geniştir. Buna karşılık nübüvvet sıklıkla peygamberlikle bağlantılı olarak kullanılan bir kavramdır. Bu suretle resullüğün nebilikten niyet itibarı ile daha geniş olduğunu söyleyebiliriz.¹⁰⁵ Kavramların farkının öğrenilmesi, ölçme ve değerlendirme için daha sıhhatli olacaktır. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in son peygamber oluşuna dair “Hatemu’l- Enbiya” tamlamasının anlamı verilmiştir. Anlam kavramı karşılayabilecek şekilde anlatılmıştır. Bu konu anlatımında kullanılan ayetlerin anlam kavramı karşılayabilecek şekilde ortaya konmuştur. Konunun akışı içerisinde ortaya koyulan ayetler açık, kısa ve dikkat çekici olarak verilmiştir. Bu da konunun daha iyi anlaşılması için olumlu bir tercih olmuştur. Bu konunun sonunda Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Taif halkından gördüğü kötü muamele yer verilmiş ve onun bu muamele karşısında vakur duruşundan bahsedilip yaptığı dua aktarılmıştır. Altta ise öğrencilerden bu durum karşısında neler yapabilecekleri sözlü olarak istenmiştir. Öğretim programının genel hedefleri arasında empati, tutum ve becerilerinin geliştirilmesi olduğundan bu etkinliğin faydasının olması mümkündür. Bu konuda Hz. Muhammed (s.a.s.)’in mazlumlara sahip çıkması, hastalara yardımcı olması, hata yapanları affetmesi gibi özellikler anlatılmıştır. Anlatım esnasında dikkat çeken hususlardan biri çok az örnek kullanılmış olmasıdır. Örneksiz anlatım öğrencinin konuyu tam olarak anlamamasına yol açabilir.

“Hz. Muhammed (s.a.s.) Kur’an-ı Açıklayıcıdır”, konu başlığı altında “Çünkü Kur’an’da açık ve ayrıntılı bir şekilde anlatılmayan bazı konuların açıklanması gerekmektedir.” şeklinde bir anlatım vardır. Bunun yerine Kur’an-ı Kerim’de konunun özünden sapmamak için detaya inilmeden anlatılan bazı konuların açıklanması gerekmektedir.” cümlesi kurulabilirdi. Aksi takdirde birinci cümleden Kur’an’da eksik bir anlatım vardır fikrinin oluşma ihtimali doğabilir.

Konuda kullanılan “... Sabahın beyaz ipliği, siyah ipliğinden ayırt edilinceye kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun...” ayetinden ne anlaşılması gerektiğini Hz. Muhammed (s.a.s.)’e (s.a.s) soran sahabenin durumu anlatılmıştır. Kur’an-ı açıklama misyonu olan Hz. Muhammed (s.a.s.)’in açıklamalarına yukarıdaki

¹⁰⁵Toshihiko IZUTSU, İslam Düşüncesinde İman Kavramı, Çev. Selahaddin Ayaz, Pınar Yayınları, İstanbul, 1965 s. 78.

bağlamda yer verilmiştir. Daha sonra öğrencilerden bu durumu yorumlamaları istenmiştir. Böylece hem anlatım örneklerle desteklenmiş hem de öğrenciye yorum yaptırılarak konunun anlaşılmasındaki gidişatın kontrolü yapılmış olmaktadır.

Diğer konu başlığında Hz. Muhammed (s.a.s.)'in müjdeleyici tüm insanlara uyarıcı gönderildiğine dair bilgiler aktarılmaktadır. “Hz. Muhammed (s.a.s.) Güzel Ahlakı Tamamlamak Üzere Gönderilmiştir”, konu başlığında ise daha öncede belirttiğimiz gibi teşvik edici bir üslup görülmemiştir. Bilgi kutusunda bazı sahabilerin Hz. Muhammed (s.a.s.) hakkında söylediği sözlere yer verilmiştir.

Son konu başlığında: Bir Sure Tanıyorum: Kâfirun Suresi ve Anlamı yer almaktadır. Bu sure 8. sınıf ders kitabında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Cesaret ve Kararlılığı konu başlığı altında kullanılsaydı konuyla bağlantı açısından daha sıhhatli olurdu. Seçilen surelere bakıldığında nüzul sıralaması ya da mushaf sıralaması gibi kriterler göz önüne alınmamıştır. Araştırmamız esnasında sure seçimlerinin hangi kritere bağlı olduğuna dair bir ipucu gözlemlenmemiştir.

3.1. Ünite Etkinlik Kullanımı:

1. Etkinlik: Yorumlama

Öğrencilerden verilen hadisin yorumlanması istenmiştir. Öğrenciyi derse katma amaçlı olarak düşünülmektedir. Ancak sadece sözel bir katılım içerir. Her öğrencinin aktif olmasından ziyade sadece söz hakkı isteyen öğrencinin aktivitesini arttırmaya yaramaktadır. Ünite de pek çok yerde “ Yorumlayalım, paylaşalım, hatırlayalım” türevinden etkinliklere yer verilmiştir.¹⁰⁶

2. Etkinlik: Bulmaca

Dersi eğlenceli ve dikkat çekici hale getirme amacıyla hazırlanmış bulmaca iyi bir ders arası dinlenme etkinliği olarak kullanılabilir.

3. Etkinlik: Akrostiş

Kavram eğitiminin önemli materyallerinden biri olan akrostiş öğrencideki estetik kaygılarını geliştirmeye yarar. Aynı zamanda kelime ile ilgili kavrayışı güçlendirir. Burada “Rahmet” kelimesinin akrostişi istenerek kelimenin tarifini ortaya

¹⁰⁶ Bkz. s. 103, 104, 105, 107, 108, 111, 113, 115.

çıkarcak şiir metni istenmiştir. Bu da şiir yazmaya temayülü olan öğrenciler için iyi bir fırsat oluşturmuştur.

4. Etkinlik: Bulmaca

Bu etkinlik önce sıralama yapma becerisini geliştirmekte sonra bu sıralama neticesinde çıkan ayet numarasını mealden araştırma sorumluluğunu taşıtmaktadır. Analitik becerileri geliştiren iyi bir ders aktivitesi olarak tasarlanmıştır.

5. Etkinlik: Eşleştirme

Bu etkinlik diğer etkinliklere nazaran çok daha dikkat çekici ve teşvik edici unsurlarla hazırlanmıştır. Eğitimde konu anlatımında anlatımın güzelliğinin yanında onun sunulduğu öğelerde çok önemlidir. Bu etkinlik Hz. Peygamberin özellikleri ile verilen ayetlerin eşleştirilmesine yöneliktir. Kur'an-ı Kerimi, Hz. Muhammed (s.a.s.)'i bir araya getirerek oluşturulan bu etkinlik derse verimli bir hava katabilir.

3.2.Ünitede Ayet Kullanımı

Ünitede toplam 29 ayet kullanılmıştır. Tercih edilen meal ise Diyanet İşleri Başkanlığının mealidir. Genel tavır olarak ayet verildikten sonra açıklayıcı cümleler kurulmuş, konunun pekiştirilmesi sağlanmıştır. Gözlemlerimiz neticesinde ayetlerin seçinin konuya uygun olduğu tespit edilmiştir. Ancak meal kullanımında lafzi meal tavrı devam etmektedir. Örneğin, şu ayetin anlam bütünlüğünü incelemek yerine birebir kelime manasından hareketle meal verme yolu tercih edilmiştir: “De ki! : Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Ne var ki bana, ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor.”¹⁰⁷ Bu durum 7. sınıf öğrencisi bazında düşünüldüğünde birebir kelime ile tercüme edilerek açıklama yapılmaksızın ayet aktarımının olması bir eksikliklerdir. Ayet seçiminde ve anlatımında sınıf düzeyini düşünmek önemli bir husustur. Bu tercümede özellikle ilah kelimesinin ve vahyolmak yüklemine birebir çevrildiği gözlemlenmektedir. Bu durum orijinal metne sadık kalma amacıyla yapılsa da bazen verilmek istenen mesajın ve anlam bütünlüğünün kapalı kalmasına sebep olabilir.

¹⁰⁷ Kehf, 18/110.

3.3. Ünitelerde Hadis Kullanımı

Bu ünitelerde 30 hadis kullanılmış olup bu hadisler bazen “ Hatırlayalım, Değerlendirelim, Not Edelim” gibi başlıklar altında kullanılmış bazen de ilgili hadislere konu anlatımı içerisinde yer verilmiştir. Dikkat çeken noktalardan birisi hadis kullanımında form ve şekil eksikliğidir. Özellikle sayfa 104’ teki değerlendirme kısmında bulunan hadislerin birçoğu sahabe sözü olmasına rağmen senetsiz paylaşılmıştır. Aşağıda ders kitabından alıntılanan bu değerlendirmenin fotoğrafı yer almaktadır.

DEĞERLENDİRELİM

Hz. Aişe'nin (r.a.) ifadesiyle sahabilerden herhangi bir aile reisi evinde ne yapıyorsa Hz. Muhammed de (s.a.v.) aynıını yapardı.

(bk. Buhârî, el-Edebü'l-müfred, 190.)

O, herkes gibi bir insandı. Elbisesini temizler, koyununu sağır ve kendi ihtiyaçlarını kendisi görürdü.

(bk. Ahmed b. Hanbel, VI, 256.)

Hastalandığında dönemin geçerli olan tedavi yöntemlerini uygulardı.

(bk. Buhârî, Tıb, 15.)

Mescid-i Nebî inşa edilirken ya da savaş için hendekler kazılırken herkesle beraber çalışmış ve herkes gibi o da yorulmuştu.

(bk. Buhârî, Menâkıbü'l-ensâr, 45; bk. Buhârî, Rikâk, 1.)

Hz. Peygamberi torunlarını gezdirirken, gençlerle dertleşirken, alışveriş yaparken görmek mümkündü.

(bk. İbn Ebû Şeybe, Musannef, Fedâil, 23.)

Yukarıdaki örneği Hz. Peygamberin günlük yaşamdaki davranışları açısından değerlendiriniz.

Bu değerlendirme köşesinde ilk hadis-i şerifte Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadis hariç diğerlerinde kaynak gösterilmesine rağmen sözü aktaranın kim olduğu verilmemiştir. Bu da öğrencilerde, yukarıdaki hadisleri Hz. Muhammed (s.a.s.)'in kendisinin söylediğine dair yanlış bir anlayış oluşturabilir. Verilen bu ifadelerin sahipleri de belirtilmeli ve onun hakkında söylenen rivayetlerin mutlaka kimler aracılığıyla duyurulduğunun bilgisi de verilmelidir. Kuran ve sünnetin arz etmesi ile ortaya çıkan Hz. Muhammed (s.a.s.)'in model kişiliğinin konu ile bağlantısının kurulması gerekmektedir. Sadece ayet ve hadislerin kaynak gösteriminin yanında bunların bağlantılarını kuracak metinlerin de düzenlenmesi gerekmektedir. Nitekim ayet

ve hadislerin kullanımına önem veren ünite anlatımları ele aldığı konuları bağdaştırma konusunda yetersiz kalmıştır.

3.4. Ünite de Kavram Kullanımı

Ünite de bahsi geçen kavramlar şunlardır: Risalet, nübüvvet, elçilik, cehalet, Cahiliyye, tevhit, rahmet... Bu kavramların detayına inildiğinde anlatımda zengin bir terminolojiden yararlandığı görülür. İslami ilimler terimlerin ağırlıklı olduğu ilimlerdir. Çünkü her sahada bir dil ve düşünce birliği oluşmaktadır.¹⁰⁸ Din eğitimi dâhil olmak üzere pek çok disiplinin kavramsallaşma süreci olması bu kavramların ilgili alanda kullanılmasıyla devam edecektir. Bir geleneğin imar edilmesi adına dini terminolojiden daha fazla yararlanması hem anlatımı besleyecek hem de kavrayışı arttıracaktır. Kavram kullanımında dikkat edilmesi gereken husus kanaatimizce Kur'an kaynaklı kavramlar yanında İslami ilimlerin teşekkülü ile yavaş yavaş ortaya çıkan kavramların da kullanılmasıdır. Ancak dikkat edilmesi gereken husus kullanılan kavramın anlatılanlar ile dokusunun uyuşması ve parça içerisinde uyumsuz kalmamasıdır.

Ders kitabı, kavramların kullanırken aynı zamanda tanımlarına da yer vermiştir.. Daha önce belirttiğimiz gibi bazı kavramların anlamsal olarak keşitirilmekten ziyade birleştirilmesi kavram karmaşasına yol açabilmektedir. Dikkat çeken noktalardan biri her kavramın direkt olarak anlamlarını vermek yerine ilgili kavramları anlatım içerisinde kullanarak bağlamdan hareketle kavramın anlamının çıkarılmasına fırsat vermesidir. Bu da kavramın öğrenci tarafından doğru kullanılma sürecini hızlandıracaktır.

3.5. Ünite de Değer Kullanımı

Bireyin fiziksel gelişiminin yanı sıra ruhsal gelişiminin de dikkate alınması gerekmektedir. Artık günümüzde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi yanında pek çok farklı branştaki derslerin ana gaye olarak belirlediği hususlardan biri de bireyin sosyal, zihinsel gelişiminin ve yaşadığı hayata karşı olumlu tutumlarının geliştirilmesi

¹⁰⁸ Lütfullah Cebeci, "Kuran İlimleri Terimlerinin Kaynağı ve Oluşumu" Ed. Abdulhamit Birışık, *1. İslami İlimlerde Terminoloji Sorunu Sempozyumu*, İslami Araştırmalar Yayınları, TÜBİTAK, 2006, Ankara, s.72.

olduğunu belirlediğini söyleyebiliriz. Eğitimin birçok alanının temelinde nitelikli insan yetiştirmek istediği hedefleri arasındadır. Değerler eğitiminin bireyde olumlu sonuçlara dönüşmesi için öncelikle onun anlatımında ve uygulanmasında güven faktörünün oluşturulması gerekir. Ders kitabı Hz. Muhammed (s.a.s.)'in şahsiyetine dair önemli noktaları örnekler ile anlatmaktadır. Bu temel ile çocuğun, rol model olarak örnek bir şahsiyeti seçmesi kendi tercihiyle bırakılmaktadır.

3.6. Kazanıma Uygunluk

1. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in insani yönünü ayetlerden hareketle yorumlar.

Peygamberler hem ilahi otoritenin kontrolünde hem de beşeri unsurları taşıyan şahıslardır. Onların, tüm insanlığa hitap etmelerinden dolayı hal ve hareketlerine titizlikle dikkat etmeleri gerekir. Kur'an'ın bize takdim ettiği Hz. Peygamber'in kişilik modeline veya yüce ahlâkı, üslûbu ve fiilleri ile ilgili elde edilecek bazı verilere bakıldığında az-çok o yüce peygamberin neleri söyleyip neleri söyleyemeyeceğini kestirmek zor değildir.¹⁰⁹ Kullanılan ayetler ışığında Hz. Muhammed (s.a.s.)'e izafe edilen bir vasfın başka rivayetler ile harmanlanarak yorumlanmasına ulaşmak tabidir. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in insani yönüne dair pek çok ayet üniteye kullanılmıştır. Bu ayetlerin kullanımıyla ders kitabında Hz. Peygamberin insani yönünün vurgulanması verilen bilgiler ışığında gerçekleşecek bir kazanımdır. Ancak ölçme ve değerlendirme türünün bunda mühim bir etkisi vardır. Nitel ve açık uçlu sorular veyahut münazara yöntemi ile öğrencinin ilerleyişi kontrol edilebilir.

2. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in peygamberlik yönüyle ilgili özelliklerini ayırt eder.

Üniteye risalet, nübüvvet, tebliğ gibi kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Hz. Peygamberin insani yönüne dair örneklendirme yapılmış, öğrenci nezdinde bu örneğin müşahhas bir duruma getirilmesi için çaba sarf edilmiştir. Ünitinin iki aşamadan oluştuğunu söyleyebiliriz: Kulluk ve elçilik. Konunun anlatımında Hz. Peygamberin kul ve insan olma yönüyle ilgili geniş bilgiye yer verilmişken elçiliğine, kullandığı metotlara ve vazifesini nasıl yerine getirdiğine dair bilgiler daha

¹⁰⁹ Cemal Ağırman, Rivayetlerin Değerlendirilmesinde Hz. Peygamber'in Şahsiyet ve Konumundan Yararlanmanın Rolü, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas, 2003, s.23.

azdır. Anlatımda herhangi bir tertip yoktur. Çünkü konuların sıralanması ve anlatımında bu tercih edilmemiştir. Peygamberlik yönü ve beşeri hayatın birleştirilerek anlatılması tercih edilmiştir. Ancak tebliğin ne gibi sorumluluklar getirdiği bu anlatımdan ulaşılabilecek bir bilgi değildir. Vahiy alması ve tüm insanlık için terbiye edici olması vasıfları kitapta zikredilmemiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber hakkında kul olma yönünden çıkarımda bulunmak imkan dahilinde iken, elçi olma yönünden yorumda bulunmak bu anlatımdan ötürü mümkün değildir.

3. Kazanım: Kâfirun suresini okur, anlamını söyler.

Ünite anlatımı boyunca Hz. Muhammed (s.a.s.)'in beşeri özellikleri anlatılmıştır. Bununla ilişkin ayetlerden yararlanılmıştır. Ünitinin sonunda olan Kâfirun suresinin tanıtımı da bu konuyla ilişkili gibi görünmekte ancak içerik olarak farklılık arz etmektedir. Öğrencilerin beklentisine uygun olan, konunun devamında anlatılanların içerik olarak tamamlayıcısı niteliğinde bir sure seçimi olmasıdır. Kâfirun suresi Mekke döneminde inen Tevhid temalı ve İslam'ın nasıllığını anlatan bir suredir. Konuyla bağlantısı açısından sure seçiminin müphem kaldığını söyleyebiliriz. Bunun haricinde sure ezberi gerektiren bir kazanımın sadece ders işlenişi ile değil ev ödevleri ile desteklenmesi gerekmektedir. Gerek meal gerek Arapça metin olmak üzere sure ezberleme süreci öğretmenin talimi ve telkinleriyle katkı yapması gereken bir süreçtir. gerektirmektedir. Bu kazanımın gerçekleşmesi için teknolojik imkanlardan faydalanmak gerekir. Video veyahut ses kayıtları ile dinleme ve tekrarlama süreçlerinden geçen öğrencilerin kazanıma kavuşmaları daha kolaydır.

4. 8. Sınıf “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Örnekliliği” Ünitesinin Kazanımları Gerçekleştirmesine Katkısının İncelenmesi

Bu üniteye şu konulara yer verilmektedir: “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Doğruluğu ve Güvenilir Kişiliği, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Merhametli ve Affedici Oluşu, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in İstişareye Önem Vermesi, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Davasındaki Cesaret ve Kararlılığı, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hakkı Gözetmedeki Hassasiyeti, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in İnsanlara Değer Vermesi, Bir Sure Tanıyorum: Kureyş Suresi ve Anlamı.”

Ünite kazanımları şunlardır:

1. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile peygamberlerin özellikleri arasında ilişki kurar.
2. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in merhametli ve affedici oluşunu davranışlarında yansıtmaya özen gösterir.
3. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in istişareye verdiği önemi ortaya koyan örnek olaylardan hareketle gündelik hayatla ilgili çıkarımlarda bulunur.
4. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in cesaret ve kararlılığını örnek olaylarla açıklar.
5. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hakkı gözetmedeki hassasiyetine örnekler verir.
6. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in insanlara verdiği değeri örneklerle açıklar.
7. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini değerlendirir.
8. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hikmetli söz ve davranışlarıyla insanları iyiye ve güzele yönlendirdiğini fark eder.
9. Kureyş suresini okur, anlamını söyler.

“ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 8” ders kitabı Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunun 28.05. 2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılında kullanılmaya başlanılmıştır. Ders kitabının editörlüğünü Veli KARATAŞ yapmıştır. Yazarlar Sabahattin NAYİR, Abdullah AÇIK, Muhammed BEYAZAL, Hatice Büşra PAKSOY’ dur. Toplamda 1.304.611 adet basılarak 8. sınıf kademesinde okuyan öğrencilere dağıtılmıştır. Ünite değerlendirmesi bu kitap üzerinden yapılacaktır.

Üniteye soru ile başlanılmıştır. Güvenilir bir insan olarak tanınmanın önemine dair bu soru konu anlatımı başlangıcında çarpıcı bir giriş olmuştur. Soru- cevap metodu günümüzde ezberlenen konunun anlatımının istenmesinden ziyade düşündürme ve kendi yaşamından pay biçme amaçlı olarak kullanılmaktadır. Nitekim dersin başlangıcındaki bu soru da düşündürme üzerine temellendirilerek doğru bir amaca hizmet etmektedir. Soru-cevap, genellikle buluş yoluyla öğretim stratejisinin bir tekniği şeklinde kullanılmaktadır. Bu yöntem aynı zamanda Sokratik yöntemin bir parçasıdır. Sokratik yöntemde insanın bilgisinin doğuştan geldiği malumatına dayanılıp kendisi,

hiçbir şey bilmiyormuş gibi görünerek ve birtakım sorularla karşısındakini konuşTURARAK ustalıkla gerçeği buldurma söz konusudur.¹¹⁰ Bu ünite Hz. Muhammed (s.a.s.)'in cesareti, güvenilirliği, erdemi, akıllı ve zeki olmasını anlatmaktadır. Konu işlenişi genelde sözlü anlatıma dayalı şekilde planlanmıştır. Bilgi kutusunda konuya ek olarak verilen “Üsve-i Hasene” tamlamasının maddelendirilerek anlatımı yapılmaktadır. Anlatım ders kitabına göre düzenlemiş olup açık ve nettir. Paragrafın içerisinden çıkarım yaptıracak şekilde Hz. Muhammed (s.a.s.)'in sıdk, emanet, gibi özellikleri anlatılmıştır. Ayrıca Hz. Muhammed (s.a.s.)'in bu özelliklerinin örnekler verilerek anlatılması ve madde halinde geçilmemesi yerinde olmuştur. Bu konu anlatımında görsel öğe kullanımı son derece azdır. Somut unsurların yer aldığı konu başlığında güvenilirliğe dair pek çok afiş veyahut karikatür kullanılabilirdi. Ancak Hz. Peygamberin sadece doğruluk ve güvenilirliğinden bahsedilmesi ve bunun birey hayatındaki değerine yer verilmemesi sadece bir peygamberin yaşantısının anlatımı ile sınırlı bırakılıp asıl yaşama adapte kısmının göz ardı edildiği düşündürmektedir.

2. konu başlığında Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Merhameti ve affedici Oluşu vardır. Konu aynı şekilde düşündürmeye teşvik edici bir soru ile başlamaktadır. Önce merhametin tanımı verilmekte, peşinden ayet ve hadisler ile konu desteklenmektedir. Konu akışında anlatılanları pekiştirme maksadıyla pek çok ayet ve hadis kullanılmıştır. Kullanılan cümleler son derece sade kurulmuştur. Ancak burada dikkati çeken bir husus, birçok ayet ve hadisin kullanımında dipnota bakmaksızın hangisinin Allah tarafından bir emri, hangisinin Hz. Peygamberin tavsiyesi olduğu anlaşılammaktadır. Nitekim dipnota bakmayan öğrenciler için bir karışıklık olmaması adına ayet ve hadislerin kime ait olduğunun bildirimini net bir şekilde yapılmalıdır. Bu konunun anlatımında herhangi bir etkinliğe, görsel öğeye ve devamında çarpıcı ve düşündürücü bir soruya yer verilmemiştir. Tekdüze ve sözel anlatıma dayalı ilerleyen konu işlenişi öğrenciler açısından anlama, aktarma ve kavrama noktasında yetersiz kalıp sıkıcı olabilir. Yorumlayalım kutucuğunda Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatından bir kesit verilmiştir. Kanaatimizce öğretmene yardımcı olmak için güvenilirliğe dair örnek olay verilmesi bu konunun yaşantı haline dönüştürülmesi için yeterli olabilecektir.

¹¹⁰ Hasan Küçük, *Mukayeseli İslâm ve Batı Felsefesinde Sistematik Problemler*, Fatih Yayınları, İstanbul, 1974, s. 138-139.

3. konu başlığında “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in İstişareye Önem Vermesi” konusu anlatılmıştır. “Danışan dağı aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış” atasözünde anlatılmak istenilenlerin neler olduğu sorulmuştur. Bu kullanım konuya giriş açısından yerinde bir başlangıç olmuştur. İstişare tanımı ile konu anlatılmaktadır. İstişare kavramının tanımı bağlamında verilen atasözü tanımı kavrama açısından yeterli olmuştur. Bu esnada Şura suresinin 38. ayeti kullanılmış, Hz. Muhammed (s.a.s.)’in sözleri ile ayet desteklenmiştir. Ek bilgi olarak okuyalım köşesinde Hz. Muhammed (s.a.s.)’in istişareye verdiği önem aktarılmıştır. Onun döneminde yaşayan kişilerin anlatımıyla Hz. Peygamberin danışmadan iş yapmadığının vurgusu yapılmıştır. Bu durum anlatımı tekdüzelikten kurtarmıştır. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in arkadaşlarına ve eşine danışmasının örnekleri aktarılmıştır. Bu konu sonrasında üniteye ilk defa bir etkinlik yer almıştır. Etkinliklerin sayısı ve nitelikleri konu anlatımının bütünü düşünüldüğünde yetersiz kalmıştır.

4. konu başlığında “ Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Davasında Cesaret ve Kararlılığı” konusu ele alınmıştır. Bu konuda betimleyici bir üslup tercih edilmiş, onun tabiatına dair tasvir edici açıklamalar yapılmıştır. Örnek bir olay anlatımı yapılarak öğrencilerden bu olayı yorumlamaları istenmiştir. Eğitimin önemli bir yönü de tüm öğrencilerde yüksek duygulara dair özendirme ve yönlendirme gerçekleştirmektir. Ancak bu metinde konu anlatımı sadece Hz. Peygamberin özelliklerini tasvir etmekle yetinmiştir. Bundan ötürü herhangi bir yönlendirmeyi teşvik etme adına bu anlatım yetersiz kalmıştır. Çocuğun nezdinde yüksek bir değere sahip şahsın davranışlarının sadece anlatımını yapmak onun ile duygusal bir bağ kurmasına vesile olabilir. Ancak onu örnek almasını sağlayacak gayreti göstermek çocuğun model aldığı şahsın davranışlarını kazanım haline vesile olacaktır. Konuyu sadece anlatmak ile yetinmeyip öğrencilerin sorumluluk alacağı şekilde planlanan etkinlikler aracılığıyla cesaret ve kararlılık gibi davranışları göstermeleri sağlanmalıdır. Okulda yapılacak sosyal faaliyetlerle ilgili önce çocuğa güven ve sorumluluk duygularını aşlamak gerekir.¹¹¹

5. konu başlığında Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hakkı Gözetmedeki Hassasiyeti anlatılmıştır. Maide suresinden bir ayet ile faydalanılmıştır. Konu anlatımı sırasında hak

¹¹¹ Mehmet Zeki Aydın, “Okulda Ahlak Eğitimi ve Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi”, Nobel Yayınları, 2011, İstanbul, s.69.

kelimesinin anlamları şekiller ile desteklenerek aktarılmış ve paylaşalım, yorumlayalım gibi köşeler oluşturulmuştur. Buradaki önemli vurgulardan biri “Hz. Muhammed (s.a.s.)’in peygamber olmadan önceki hayatında da güzel ahlak sahibiydi.”¹¹² vurgusunun yapılmasıdır. Her insanın güzel ahlak sahibi olması gerekliliği açısından yerinde bir cümle olmuştur. Hakların gözetilmesinin toplumda nelere vesile olacağı yorumlanması istenmiştir. Ancak bunun yerine hak ve hukuka dayalı bir örnek olay verilip yorumlanması konuyu somutlaştıracaktır. Dersi öğrenciye yaklaştırma metodlarından biri olan örnek olay inceleme bizatihi öğrencinin yaşamından çıkarım yapmasıyla birlikte amaca iyi hizmet etmektedir. Sadece yorumlama üzerinden yapılan etkinlikler çocuğun kendi anlam dünyasındaki ipuçlarını öğrenmeye yeterli olmaz. Bundan dolayı çocuklarda hakka riayet kavramını baz alan örnek olaylar tercih edilmelidir. Özellikle kuran kıssaları, geçmiş peygamberlerin hayatından parçalar, medya üzerinden öğrenilen ahlaki hikâyeler avantaj sağlayabilecektir. Hakka riayet edilmesi sosyal bir yaptırım olarak öğrencide davranışa dönüşmesi gerekmektedir.

6. Konu başlığında Hz. Muhammed (s.a.s.)’in İnsanlara Değer Vermesi anlatılmaktadır. Konu akışı diğer başlıklarda yapıldığı gibi soru sorarak başlamaktadır. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in insanlara ırk, din, dil ayrımı gözetmeksizin muamelede bulunduğu örneklerle işlenmiştir. Hilye- i Şerif resimleriyle düzenlenmiş ve bilgi kutusuyla tek düze anlatımdan kaçınılmak istenmiştir.

7. Konu başlığında Bir Sure Tanıyorum: Kureyş Suresi ve Anlamı yer almaktadır. Kureyş suresinin nüzul sebebi ve nüzul sırası ve içeriği hakkında kısa ve öz bilgiler aktarılmıştır. Arapça metni dâhil olmak üzere Türkçe okunuşu ve meali verilmiştir.

4.1. Ünite Etkinlik Kullanımı:

1. Etkinlik: Sorun- Çözüm

Öğrencilerin okulları ile ilgili sorunları istenmiş ve çözüm önerilerinin yazılması maddeler halinde istenmiştir. Gerek konu ile doğrudan bağlantısının olması

¹¹² Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabı, MEB Yayınları s.102

gerek öğrencinin bizatihi gözlemlemesine dayalı olması ve gerekse çözüm üretme fikirlerinin ortaya çıkarılması bakımından yerinde ve faydalı bir etkinlik olmaktadır.

4.2. Ünite de Ayet Kullanımı:

Bu ünite de toplam 16 ayet kullanılmıştır. Yararlanılan sureler şunlardır: Ahzab, Hud, Al-i İmran, Tevbe, Duha, Şura, Maide, Tin, İsrâ, Hucurat. Daha önceki kademelerde tespit ettiğimiz lafzi meal kullanımı 8. sınıfta devam etmektedir.

4.3. Ünite de Hadis Kullanımı:

Bu ünite de toplam 27 hadis kullanılmıştır. Kullanılan hadislerin müellifleri şunlardır: Buhari, Müslim, Ebu Davud, İbn Mace, İbn Hişam, Ahmed b. Hanbel, Tirmizi. Kullanılan hadisler doğrudan konu ile alakalı seçilmiştir. Seçilen hadislerin dipnotları müellif/ bölüm adı/ bâb numarası şeklinde düşülmüştür. Ancak bazı müelliflerin birden fazla hadis kitabı mevcuttur. Bu bakımdan öğrenciler bölüm adlarını kitap adı olarak düşünebilirler. İncelemelerimizin neticesinde bu durumun tekrarının 5. sınıftan 8. sınıfa kadar olduğunu gözlemlenmiştir. Aynı şekilde verilen hadislerin konu ile bağlantısız şekilde aktarılması ve hadislerin niçin söylendiğine dair bilgilerin olmaması bir başka kusur olarak gözlemlenmiştir. Hadislerin sadece aktarımının yapılması yeterli olmayıp dipnotlar ile hadislerin asıl kaynağına yönlendirme yapılması mühimdir. Bilgi anlayışının günden güne değişmesi ve asıl kaynaklara ulaşmanın kolaylaşması özellikle hadis kaynağının da öğrenci tarafından sorgulanmasına vesile olabilir. Bilgi, bireyin bizzat ulaşma, üretme, değerlendirme, organize etme ve kullanması ile oluşmaktadır. Bu bakımdan öğretmenin ve din bilimcinin hadisleri doğru kaynaktan sadece aktarma rolünü üstlenmesi yetersiz kalmaktadır. Bilginin ulaşılması ve üretilmesinde rehberlik etmesi çağın gerektirdikleri arasındadır. Öğretmenlerin eğitimdeki öncelikli görevi, öğrencilerin bilişsel yapılarına anlamlı materyaller ekleyebilmektir. Çünkü insanlar, anlamlı öğrenilmiş bilgiyi alma ve bellekte tutma konusunda ezbere öğrenmeden daha iyi durumdadırlar.¹¹³Bu bağlamda muhteva hazırlarken bireyin hadislerin kaynaklarına ulaşma yollarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir Nitekim dipnot olarak sadece müelliflerin verilmesi ve

¹¹³ Veysel, Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, s. 346

tef edilen eserin adının geçmemesi bu yaş kademesinde (10-14) bulunan öğrenciler açısından şahıs isimlerinin kitap ismi şeklinde anlaşılmasına sebep olabilir. Kaynakçanın yazımında bu tür hususlara dikkat edilmesi öğrencilerdeki yanlış algılamaların önüne geçmesi bakımından önemlidir.

4.4. Ünite de Kavram Kullanımı:

Ünite de ana kavramlar olarak: Üsve-i Hasene, sıdk, emanet, azim, istişare, merhamet kullanılmıştır. MEB Dini Terimler Sözlüğü kaynak olarak belirtilmiştir. Kelime anlamı yerine dini literatürde hangi anlama geldiğinin bilgisinin verilmesi tercih edilmiştir. Düşüncemize göre bu kavramlardan dini literatürde karşılıklarından bahsedilmesinin yanında evrensel olmalarının da anlatılması gerekmektedir. Çalışma grubumuzda yer alan bir öğretmen, bu kademe de anlatılan üsve-i hasene kavramının güzel şekilde yansıtıldığını ifade etmiştir.

4.5. Ünite de Değer Kullanımı:

Değer ilmi gibi ahlakın da eğitimle yakinen alakası vardır. Bu alanın ortak noktası insanın duygu ve davranışlarıdır.¹¹⁴

Ünite de en belirgin şekilde merhametli olmak, güvenilir bir insan olmak, danışarak iş yapmak, affedici olmak, cesaretli ve kararlı olmak, azimli olmak, hakka hukuka riayet etmek, insanlara değer vermek gibi unsurlar ele alınmıştır. Nitekim bu unsurların literatürde anlamları verilmiş ve birkaç örnek ile pekiştirilmiştir. Önemli olan kavramın içeriğinin sözcüklerle ifade edilmesinden ziyade bunun bir kimlik haline dönüşmesidir. Bugün okullarda gerek ders işlenişi gerekse ölçme olarak bilişsel alan üzerinde ilerlenmektedir. Duyuşsal alana dair kazanımların beklentide kalması ve gerçekleştirilememesi üstelik “ okullarda eğitim değil, sadece öğretim yapıyoruz.” Denilmesinin ana nedenlerinden biri de duyuşsal alana hitabın yetersizliğidir.

¹¹⁴ Bayraktar Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, s. 39.

4.6. Kazanıma Uygunluk:

1. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile peygamberlerin özellikleri arasında ilişki kurar.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in şahsiyet yetiştirmedeki gayesi toplumun şahıslar üzerinde beklenti oluşturduğu noktalar ile aynıdır. Toplum nezdinde doğru ve güvenilir şahısların oluşması önemli bir gayedir. Aynı şekilde İslam da daha şümüllü bir amacın gerçekleşmesi için uğraşır. Peygamberler bu amacın bir neticesi olarak çalışmışlar ve toplumları zihni, kalbi ve ahlaki olarak eğitmişlerdir. Eğitimin öğretimden farkı şahısta meydana gelecek olan zihni, kalbi ve ahlaki olarak iyi yönde gelişme sağlamaktır. Bu kazanım öğrenciden peygamberlerin özelliklerine dair ilişki kurmasını çıkarım yapmasını beklemektedir. Lakin ünite anlatımı sadece Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatından örnekler ile devam etmiştir. Bundan ötürü diğer peygamberlerin ahlaki özelliklerini, henüz onlar hakkında ön bilgiye sahip olmayan öğrenciler tarafından ilişkilendirilmesini beklemek olanaksızdır. 1.kazanım diğer 7 kazanımdan daha şümüllü bir çizgide yer almaktadır. Ancak ünite Hz Peygamberin hayatından sadece 6 konu başlığı işlenmiştir. 1. konu başlığında yer alan doğruluğu ve güvenilirliği ise sadece onun hayatından bahsetmektedir. Herhangi bir peygambere dair ipucu yer almadığından dolayı kazanımın gerçekleşmesi olanaksız olmaktadır. Bu kazanımın ölçülmesi için alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarının olması gerekir. Nitekim öğrencilerden istenen bir performans ödevi ile durum tespiti yapılabilir.

2. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in merhametli ve affedici oluşunu davranışlarında yansıtmaya özen gösterir.

Eğitimin yegâne amaçları arasında bireye hem kendisi hem de toplum yararı için davranış değişikliği oluşturmak vardır. Ders kitaplarındaki bilgilerin birçoğu kategorize edilerek sunulmakta ve bunların karşılığında birtakım kazanımlar arzu edilmektedir. Arzu edilenler arasında davranış düzenlemeleri var ise bu ilmin eğitim boyutuna geldiğini göstermektedir. Bu husus “ davranışa dönüşmeyen her ilim eğitim niteliği kazanamaz.” şeklinde özetlenebilir.¹¹⁵Konu anlatımı boyunca sunuma dayalı

¹¹⁵Hasan Çelikkaya, *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*, Nobel Yayınları, İstanbul, 2012, s.55.

sözel anlatımlara fırsat veren ünitenin sonunda davranışa yönelik kazanım beklemek olanaksızdır. Zira sade ve düz anlatımdan ibaret olan bu konu işlenişi, öğrenci nezdinde konunun soyut kalmasına sebep olup davranışa dönüştürme noktasında ise yetersiz olmaktadır. Günümüze dair güzel davranışlardan bahseden bir gazete haberi dahi konunun güncelle haiz olmasına vesile olacaktır. Bu tür materyallerin kullanılmaması anlatılan konunun o tarihte yaşanmış ve günümüzde etkisi kalmamış bir algı oluşturmaya sebep olabilir. Konunun aktüelliğini sağlayamamak aynı zamanda eğitimde güncellik ve ekonomiklik ilkesinin ihmal edilmesi demektir. Yaptığımız görüşme neticesinde pek çok öğretmen, ders kitabındaki materyallerin azlığı konusunda görüş bildirmiş ve aktüellik ilkesine dikkat eden bir konu işlenişi olan ders kitaplarının hazırlanması gerektiğine işaret etmiştir.¹¹⁶Bu kazanımın ölçülmesi ise akran değerlendirme, sözlü anlatım, öz değerlendirme gibi ölçme ve değerlendirme araçları ile olacaktır. 18. Milli Eğitim Şurasında “Ödüllendirme kriterlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.” maddesi yer almaktadır. Buna göre davranışlarında tavır değişikliğine giden ve özen gösteren öğrencilere aynı zamanda ödülleri verilmesi gerekmektedir.¹¹⁷Bu husus göz önünde tutularak davranışlarında olumlu yönde değişikliğe giden öğrenciler için ödüller verilebilir. Bu kazanımın ölçülmesi için akran değerlendirme, öz değerlendirme formu gibi araçlar gerekebilir.

3. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)’in istişareye verdiği önemi ortaya koyan örnek olaylardan hareketle gündelik hayatla ilgili çıkarımlarda bulunur.

Çıkarımda bulunmak yeterince pekiştirilerek anlatılan durumlarda yakalanan bir başarıdır. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in istişareye verdiği önem üniteye bol örnekler ile işlenmektedir. Ancak çıkarımlar sadece onun hayatına dair kalabilir. Kazanımda ise çıkarımların o tarihe mi yoksa günümüze mi ait olduğuna dair belirti bulunmamaktadır. Bundan ötürü sadece o döneme ait çıkarım yapılabileceğini söyleyebiliriz ancak günümüze dair irtibatlandırmanın mümkün olmayacağını da ekleyebiliriz. Bu kazanımın gerçekleşmesini tespit etmek için üniteye verilen sürenin yeterli olamayacağını ve konu aktarımının da yetersiz kalacağını söyleyebiliriz.

¹¹⁶ Geniş bilgi için bkz: Ekler, s.127.

¹¹⁷ MEB, 18. Milli Eğitim Şurası, s. 12.

4. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in cesaret ve kararlılığını örnek olaylarla açıklar.

Değerler eğitimi bireyin tüm varlıklara dair kavrayışını davranışlarıyla ortaya koymasıdır. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in cesaret ve kararlılığı tüm olgulara karşı geliştirdiği tavrı içermektedir. Bu iki değer öğrenciler için sosyal ve bireysel statülerde kullanımı gerekmektedir. Bu kazanımın gerçekleşmesini tespit etme amacıyla öğrenciden informal bir konuşma yapması istenebilir. Ancak salt ünite anlatımı ile bu durum gerçekleşemeyebilir. Bu durumda öğrencinin konu karşısında alt yapısının da olması beklenebilir. Ünite anlatımı Hz. Muhammed (s.a.s.)'in cesaret ve kararlılığına dair pek çok örnek içermektedir. Ancak anlatım sadece karakter tahlilleri içermektedir onun bu şahsına münhasır kararlılığına ve cesaretine teşvik edici herhangi bir ifade kullanılmamıştır. Cesaretlilik, liderlik, sorumluluk, kararlılık gibi değerlerin öğrencide kabul görmesini göz ardı ederek işlenen konu sadece karakter analizi ile yetinmiş durumdadır. Nitekim Değerlerin öğrenilme ve yaşatılma sürecinin devam ettirilebilmesi için yerleşen ve sürdürülen değerlerin gerek yetişkinler gerekse genç akran grupları tarafından desteklenmesi ve onaylanması gerekir ki; miras alınan değer algısı tam anlamıyla kabul görsün ve sürdürülebilsin.¹¹⁸ Birey tarafından onaylanmayan değerlerin ona anlatımdan ve çıkarımlarının çok etkili olduğunu düşünemeyiz. Programın ve ders kitabının üslubunun teşvik edici, özendirici, merak uyandırıcı hususlarla yeniden elden geçirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

5. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hakkı gözetmedeki hassasiyetine örnekler verir.

Örnek verme, açıklama, özetleme, çıkarımlarda bulunma gibi fiiller aynı amaca hizmet etmektedir. Bundan ötürü 8. sınıf kazanımlara birbirlerine oldukça benzer hazırlanmıştır. Herhangi bir farklılık arz etmeyen bu kazanımlar tek bir amaca götürmektedir o da “ Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Örnek Şahsiyetini Algılayıp Anlatmak”. Bu açıdan bakıldığında ünite tam da bu amaca hizmet ediyor ancak gerek Milli Eğitim Şurası maddeleri gerek öğretim programındaki genel ilke ve amaçlar göz önüne alındığında bu amaç yetersiz kalmaktadır. Hâlbuki eğitimin en önemli fırsatlarından biri

¹¹⁸Recep Kaymakcan, Hasan Meydan, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 9, 2011, s.10.

bireyde yaşantı oluşturmaktır. Yaşantıya pay biçilmeyen eğitim unsurları sadece dönemsellerden ibaret kalmaktadır.

Bu kazanımın ölçülmesi gayet kolay olup bunun için çoktan seçmeli, açık uçlu, sözlü anlatım gibi ölçme araçlarına başvurulabilir.

6. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in insanlara verdiği değeri örneklerle açıklar.

Bu kazanım anlatılan konunun özetlenmesine dairdir. Konu anlatımı Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatına dair pek çok örnek yer almaktadır. İnsanları sabırla dinlemesi, karar alacağı vakit istişareye başvurması gibi hususlar konu anlatımında yer almaktadır. Hazır bulunuşluk düzeyi olmayan öğrencilere dahi ünite sonunda uygulanacak bir ölçme aracıyla elde edilecek alt düzey bir kazanım olduğunu söyleyebiliriz. Ancak dikkatimizi çeken 9 adet kazanımın her birinin aynı şeyleri isteyerek tekrara düşmesidir. Bu da ölçme aracı geliştirecek öğretmenin tek düze sorular ile bir sınav yapmasına sebebiyet verebilir. Bu örneklerin derste aktarımı ile bu kazanımın beklentilerine kavuşulması tabii olmaktadır.

7. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini değerlendirir.

Bu kazanım birinci aşama olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatındaki örnek davranışları bilmeyi ve değerlendirmeyi gerektirmektedir. İkinci aşama olarak ise toplumsal hayatta örnek davranışların önemini ve bunun hayata katkılarının neler olduğunu bilmeyi gerektirir. Daha sonra bu iki aşamanın harmanlanarak Hz. Peygamberin davranışlarının toplumsal hayattaki yerinin açıklanması gerekir. Bu kazanımın belirlediği hedefler ders kitabının anlatımları ile yakalanabilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken öğrencinin konuya yaklaşımı olacaktır. Bir dini inancın savunulması ve inanır olması üzerine planlanmayan bu anlatımda değerlendirme sadece bireye bırakılmıştır.

8. Kazanım: Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hikmetli söz ve davranışlarıyla insanları iyiye ve güzele yönlendirdiğini fark eder.

Bu kazanımın gerçekleşmesi için üniteye Hz. Muhammed (s.a.s.)'in (s.a.s.) doğruluğa, iyiliğe, hikmete yönlendirdiğine dair pek çok öge kullanılmıştır. Bunun başında kendisine ait sözler yer almaktadır. Üzüntülere karşı isyan etmeyip sabır gösterme, sevince karşı ise şükretme, adalet ile hüküm verme, istişarede bulunma, yalan söylememe, kaba ve katı davranmama ve yumuşak başlılık¹¹⁹ gibi yönleri ön plana çıkaran bir karakter sergilemiştir. Onun bu davranışları bol örnek ile anlatılarak muhatabın bunu fark etmesine fırsat bırakılmaktadır. Bundan dolayı içerikler kazanımı gerçekleştirebilecek düzeyde hazırlanmıştır.

9. Kazanım: Kureyş suresini okur, anlamını söyler.

Kureyş Suresinde işlenen konu itibariyle Hz. Peygamberin yakından hayatına dair bir kesit bulunmaktadır. Ünite ise Hz. Peygamberin örnek şahsiyetini anlatmaktadır. Bundan dolayı sure içeriği ile ünite içeriği alakasız kalmıştır. Daha önce 7. sınıf kazanımları arasında yer alan “ Nasr Suresini okur ve anlamını söyler.” Maddesi bu ünitenin bünyesi ile daha çok uyumaktadır. Sure seçiminin daha ilgili olabileceğini bu açıdan vurgulayabiliriz. Kazanımı değerlendirdiğimizde verilen bilgiler doğrultusunda bu kazanımın gerçekleşmesi mümkün olacaktır.

Öğretmenler ile gerçekleştirdiğimiz görüşme formlarında bazı öğretmenlerin 4. sınıfta Hz. Peygamberin hayatının anlatımını yapılması ve diğer sınıflarda sadece ahlaki yönden anlatım yapılmasının doğru olmadığı ve öğrencilerin konuyu yıllar içerisinde unuttuğu dile getirilmiştir.¹²⁰

5. Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda belirlediğimiz yöntemler arasında bulunan yapılandırılmış görüşmelerden faydalanarak birtakım öneri ve sonuçlara ulaştık. Öncelikle İstanbul'da görev yapan 25 öğretmene ulaşarak onların 4.sınıftan 8. sınıfa kadar DKAB ders kitabında bulunan Hz. Muhammed (s.a.s.)'in anlatımı ve kazanımlar karşısındaki durumlarına dair 5 soru sorduk. Öğretmenlerin özellikle farklı kademelerdeki derslere girmiş olmalarına ve hizmet durumlarının farklı olmasına ayrıca dikkat ettik. Sorulan

¹¹⁹ Al-i İmran 3/159.

¹²⁰ Detaylı bilgi için bkz. Ekler: S.140.

sorulara verilen cevapları kayıt altına alarak yukarıdaki ilk 5 başlık altında yaptığımız ünite değerlendirmeleri hakkında kullandık. Sorular şu şekildedir:

1. Sizce ilköğretim ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin anlatımı kazanımların gerçekleşmesinde ne kadar etkilidir?
2. İlköğretim ders kitaplarında Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerde kullanılan şiir, hikâye, resim, fotoğraf, gibi materyallerin konu ile bağlantıları ne düzeydedir?
3. Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin genel anlamda din eğitimine nasıl katkılarda bulunduğunu düşünüyorsunuz?
4. Program geliştirme aşamaları ve ilkeleri göz önünde bulundurularak Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin genel değerlendirmesini yapabilir misiniz?
5. Sizce 4.sınıftan 8. sınıfa kadar öğrenme alanlarının kaldırılması Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Hayatının anlatılmasında olumlu veyahut olumsuz ne gibi değişikliklere sebep olmuştur?

Bu sorulara verilen cevapların tabloları ekte bulunmaktadır.

1.soruda:

25 öğretmenden 20'si bu ünitelerin istenen kazanımlar karşısında yetersiz olduğunu düşünmektedir. 5 öğretmen ise etkinliklerin ve içeriğin biraz daha genişletilmiş halinin yeterli olacağı kanısındadır.

2.soruda:

25 öğretmenden 19'u ders kitabında kullanılan materyallerin yetersiz ve dikkat çekmediğini söylemekte, 2'si materyallerin dikkat çekmediğini ifade ettikten sonra bu durumun öğretmenin yükünü arttırdığına işaret etmektedir.

3.soruda:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin hepsi Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatının ve ahlakının anlatımının yapılmasını önemli bulurken buna ek olarak sahabe ahlakı üzerine de konular olması gerektiğini tavsiye edenler bulunmaktadır. Ancak her soruda

dikkatimizi çeken unsur ilkokulda görev yapan öğretmenlerin 4.sınıfta yer alan üniteler hakkında genel olarak geliştirme ve değiştirme anlamında fikirlerinin olduğudur.

4.soruda:

25 öğretmen arasında 20'si bu ünitelerin geliştirilmesi ve değiştirilmesi üzerine tavsiyelerde bulunmuş ve tek düze anlatımın konu işlenişini sıkıcı kıldığından bahsetmiştir. Bu öğretmenler aynı zamanda etkinliklerin çeşitlendirilmesini talep etmiştir. 3 öğretmen soruya cevap vermemiş olup kalan 2'si ise ünitelerin anlatımlarını genel olarak iyi bulduklarını belirtmişlerdir.

5.soruda:

Öğrenme alanlarının kaldırılması ve “Hz. Muhammed (s.a.s.)” öğrenme alanının olmaması hakkında öğretmenlerden 14'ü düzensizlik ve sistemsizlik oluşturduğu düşünüldüğü için olumsuz sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir. 2 öğretmen bu alanların kaldırılmasının konuyu esnek kılmasından ötürü olumlu taraflarının olduğunu söylemiştir. 5 öğretmen bu alanların kaldırılmasının bir değişikliğe sebep olmadığını önemli olan konu sayısının olduğunu belirtmiştir. 3 öğretmen soruyu cevaplamamıştır.

Öğretmenler üniteler üzerinde genel olarak değişimin olmasını vurgulamıştır. Öğretmenlerin bu görüşlerinin dikkate alınması ve kullanılması onların bizatihi alanın uygulama tarafında oldukları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Nitekim geçmiş programlarda ders kitabı hazırlama komisyonlarının bu tür çalışmaları kullandığının bilgisi yukarıda verilmiştir. Çalışmamız boyunca yaptığımız tespitlerin birçoğu öğretmenler tarafından zikredilmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRMELER

MEB ders kitapları yayımlanma, dağıtılma ve ulaşma bakımından pek çok kitle iletişim aracından daha fonksiyonel durumdadır. Bunun sebebi ise 2016 verilerine göre Türkiye’de 17 milyon 588 bin 985 öğrenci bulunmakta ve temel eğitim kademesinde bu sayının yaklaşık %44’ü yer almaktadır.¹²¹ Bu rakamlar ışında 9-14 yaş arası öğrenci gruplarının her birinde DKAB ders kitaplarının yer alması okutulması, kullanılması bu kitapların incelenmesi için önemli bir neden oluşturmaktadır. Araştırmamızda Hz. Muhammed (s.a.s.)’in hayatına dair üniteler ile sınırlandırdığımız incelemeler kazanımların ışığında yapılmıştır. 5. sınıfta yer alan “ Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Aile Hayatı”, 6. sınıfta yer alan “ Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hayatı” 7. sınıfta yer alan “ Allah’ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.s.)” ve 8. Sınıfta yer alan “ Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Örnekliliği” üniteleri incelenmiştir. Ünite de kullanılan ayet ve hadislerin tercümeleri ve anlaşılma durumları hakkında araştırma yapılmıştır. Bu ünitelerin öğrenciler tarafından keşfedilmesi ve ders olarak okutulması ünitelendirilmiş yıllık planlara göre nisan/mayıs aylarına tekabül etmektedir. Ayrıca 2018 yılında ilk defa olarak uygulanacak olan ders programı ve ders kitaplarında henüz bitirilmiş bir çalışma olmaması bu çalışmanın yapılması ve ilk araştırmalardan biri olması bakımından incelememizi daha etkin ve önemli kılmıştır. Daha önce Hz. Muhammed (s.a.s.)’in konu olarak işlendiği ders kitaplarını çalışan herhangi bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte bazı tez ve makalelerin bölümlerinde bu tür ünitelerin okuma parçaları ile ünitelerde yer alan ayet ve hadislerin incelemeleri yapılmıştır. Ancak daha önce öğretim programlarında ön çalışma olarak yapılan öğretmen görüşlerinin alınması gibi araştırmalar henüz bu konu üzerinde uygulanmamıştır. Nitekim öğrencilerin henüz rastlamadıkları bir ders materyalinin önceden incelenmesi ve durum tespitlerinin yapılması çalışmanın öğretmenler ve program geliştiriciler adına faydalı olabileceği düşüncesini oluşturabilir. Nitekim 2006 yılının programında değer yaklaşımlarının Akbaş’ın çalışmalarında belirttiği yaklaşımlarla birebir aynı olduğu görülmektedir. Bu durum program geliştirmede araştırmacıların verilerinden yararlandığının bir

¹²¹<http://www.meb.gov.tr/ogrenci-sayisi-17-milyon-588-bine-yukseldi/haber/10675/tr%20adresinden%20,31.01.2017>

göstergesi olup, bu tür çalışmalar aynı zamanda program geliştirme aşamalarında ihtiyaç belirleme, planlama açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Her program, kazanım ve ünite o dönemin gerekliliklerini yerine getirmelidir. Buradan kasıt konu değişimlerinden ziyade anlatım usullerinin değişimi ve gelişimidir. Her bilgi her yaşa uygun niteliklerde olamayabilir. Bunların önceden tespit edilmesi, yaş düzeyine uygun ihtiyaca binaen bir yapı oluşturulması şarttır. Gerek din eğitimi, gerek program geliştirme gerekse din psikolojisi disiplinlerinin ortak olarak çalıştıkları bir programın çok daha verimli bir ders dönemi geçirilmesine vesile olacağı aşikârdır. Program geliştirmede mevcut çalışmaların göz ardı edilmesi yapılan çalışmanın daha meşakkatli olmasına sebep olur. Bu bakımdan bu türde çalışmalar zaman açısından ekonomiklik sağlar.

1982 yılında ilk defa zorunlu olarak okutulmaya başlanan DKAB dersinin ilköğretim programı yayınlanmıştır. O dönemden bu yana 1988 yılında küçük değişim ve dönüşümlerle tekrar bir program yayınlamış ve 1992 yılında yeni bir program oplanlanmıştır. En büyük gelişim ve dönüşümlerden bir tanesi 2000 yılına ait programda görülmektedir. Bu program diğerlerine nazaran birey merkezli olarak hazırlanmıştır. 15. Milli Eğitim Şurasında alınan kararlarının etkilerini de barındıran 2000 programı ilk defa tüm dinlerin esas amacının “iyi insan yetiştirmek” olduğunu vurgulamıştır. Amaç, hedef ve kazanımların kategorize edildiği ve öncesine göre büyük değişimler gösteren 2000 programı kendisinden sonra hazırlanan 2006 ve 2010 programlarına da kaynaklık etmektedir. Hz. Muhammed’in (s.a.s.) hayatını konu edinen başlıklar 2006 ve 2010 yıllarında yerlerini koruduğu ve şekilsel olarak birtakım değişikliklerin olduğu gözlemlenmiştir.

2018 yılına gelindiğinde bugüne kadar yapılan en sade program olduğu görülmüştür. Toplamda 47 sayfadan oluşan bu programda diğerlerinde ek olarak verilen etkinlik ve çalışma kâğıtları bulunmamaktadır. Öğretmenler ile yaptığımız görüşmelerde özellikle ders kitaplarında bulunan etkinliklerin yetersiz olduğu kanısı yer almaktadır. Okullar din öğretiminin bizatihi uygulama alanları olup öğretmenler ise bu uygulamanın önemli bir unsurudur. Onların görüş ve önerilerinden yola çıkarak yaptığımız tespitler neticesinde genel anlamda konuların 4.sınıfta yoğun ve yaş seviyesine göre fazla, 5., 6., ve 7. sınıfta yaş seviyesine uygun, 8. sınıfta ise yaş

düzeyinin altından bir anlatım olduğu gözlemlenmiştir. Dersin amaç, hedef ve aktivitesinin kısaca açıklandığı ve kazanımlardan bahsedildiği küçük hacimli bu program, etkinlik ve rehberlik açısından diğerlerine nazaran zayıf kalmıştır. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in anlatımı 2010 yılındaki programda öğrenme alanları içerisinde “ Hz. Muhammed (s.a.s.)” alanında aktarılmakta idi. Ancak 2018 yılında öğrenme alanları kaldırılmıştır. Buna rağmen alanlar varlığını konu sıralaması bakımından devam ettirmiştir. Nitekim 5. sınıftan 8. sınıfa kadar her ders kitabının 4.ünitesi Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili hazırlanmıştır. Bu bakımdan fazla düzeyde kategorize edilmesinin yanlış bir düşünce olması sonucu böyle bir plan yapıldığı düşünülmektedir.

Ders kitaplarının kazanımlar ışığında incelenmesi sonucunda 4.sınıftan 8. sınıfa kadar pek çok yerde doğru bir aktarımın yapıldığı bunun yanı sıra bazı konuların ihtiyaç dâhilinde olmasına rağmen çok daha az anlatıldığına, bazı konuların ise yaş düzeyine göre anlatılmadığına rastlanmıştır. Öğretmenler ile yaptığımız görüşmeler neticesinde özellikle 5. sınıfta yer alan bazı konuların uzunca anlatımının yapıldığını ve öğrenci seviyesine göre fazla olduğunu tespit ettik. Daha önce 2000 yılına ait programda yoğun bir içerik gözlemlenirken 2006 yılında ve 2010 yılında uygulamaya başlanan öğretim programlarında içeriğin azaltılarak esnetildiği görülmektedir. Bu durum aynı zamanda ders kitaplarında da devam etmektedir. Nitekim konuların bireye sözel anlatımla doğrudan aktarılması çoğu zaman kolay ve ekonomik gelmektedir. Hâlbuki bunun geri dönütlerinin aslında verimsiz bir çalışma olduğunu göstermesi ve bunun dâhilinde yeniden ve sürekli program değişikliğine gidilmesi daha meşakkatli bir durumdur.

Bu araştırmada temel dayanağımız pek çok kitleye aynı anda ulaşma bakımından önemli fırsatlar barındıran İlköğretim DKAB ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.)’e dair ünitelerin incelenmesi ve kazanımlara uygunluklarının tespitidir. Araştırma bağlamında 5. sınıftan 8. sınıfa kadar ders kitapları incelenmiş, ünitelerde yer alan etkinlikleri, ayet/hadis/kavram kullanımını ve değerler eğitiminin işlenişi bazında incelerken durum tespitleri yapılmıştır. DKAB dersinin 1982 yılında yayınlanan ilk defa zorunlu olarak okutulacak olan öğretim programından bu yana geliştirilen ve değiştirilen öğretim programlarındaki verilerden yararlanılmış ve gelişim değişimlerin tespitleri yapılmıştır. Diğer programlarda yer alan Hz. Muhammed

(s.a.s.)’in hayatına dair içeriklerin kazanımları incelenmiştir. Pedagojik olarak Hz. Muhammed (s.a.s.)’in hayatının anlatımında nelere dikkat edilmesi gerektiğini ve bu yaşantıdan yaş seviyesi bakımından nelerin muhakeme edilebileceği tartışılmıştır. Araştırma döneminde gerek kazanım gerek ders kitabı içeriklerinin incelenmesi neticesinde bazı tespitler çıkarılmış ve öneriler geliştirilmiştir.

Araştırmamızda veri toplama amacıyla 25 DKAB öğretmeninden oluşan bir çalışma grubu kurulmuş ve bu gruba ilgili üniteler baz alınarak 5 soru sorulmuştur. Çalışmaya katılım ise gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışma grubu tesadüfi bir yöntem ile oluşturulmuştur. Araştırmamızın evrenini 2018/2019 eğitim-öğretim yılında görev alan DKAB öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmamızın bulgularını analiz etme amacıyla katılan öğretmenlerin demografik özellikleri kodlanmış ve aynı soruya verilen cevaplar tek tabloda birleştirilmiştir. Çalışmamızın ana problemini oluşturan “ Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin öğretim programının kazanımlarını karşılıyor mu?” sorusu öğretmenlerin verdiği cevaplar ile birlikte ünite analizleri esnasında kullanılmıştır. Bulgular neticesinde genel anlamda öğretmenlerin ders kitabı içeriklerinin görsel/şekilsel olarak daha düzenli olmasını ve konu içeriklerinin daha yoğun olmasını temenni ettiklerini gözlemlemekteyiz. Mülakat verilerinden hareketle ders kitaplarındaki materyallerin yeterli olup olmadığını tespit etme üzerine hazırladığımız 3. soruya verilen cevaplar neticesinde 22 öğretmen materyallerin yaş seviyesine uygun olmadığını ve yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Araştırmamızda ünite içeriklerini analiz etmemiz neticesinde tespit ettiğimiz konu içeriklerinin az olması ve konu dağılımının 5. sınıftan 8. sınıfa kadar bir düzen içerisinde olmaması, çalışma grubumuzdan gelen cevaplar ile örtüşmektedir. Öğrenciler her kademedeki benzer konulara rast gelmektedir. Bu bakımdan tespit ve önerilerimizi oluştururken özellikle öğretmenler ve Talim ve Terbiye Kurulu için yaptığımız değerlendirmeler ayrı ayrı ele alınmıştır.

Çalışma esnasında yapılan tespit ve önermeler şu şekildedir

A. Talim ve Terbiye Kurulu İçin Öneriler

1. 5. sınıf ders kitaplarında özellikle estetik kaygıların çok daha fazla taşınması gerekir: zira bu yaş kademesi (10,11) bu dönemde renk, çizim, ses ve şekil üzerine çok daha fazla dikkat etmektedirler. Ders kitabında kullanılan pek çok öge dikkat çekme konusunda yetersiz kalmıştır. Bazı konular çok uzun anlatımla işlenirken bazı konular kısaca ve yetersiz düzeyde anlatılmıştır. Ünitenin kapsamının daha iyi düzeyde olması için konu dağılımlarının daha dikkatli yapılması gerekirdi. Program geliştirme basamaklarına yer alan ihtiyaç belirleme/analizinin daha başarılı şekilde uygulanması gerekirdi. 9 ve 10 yaş grubundaki bireylerin fil vakası üzerine uzun bir yazıya ne kadar ihtiyaç duydukları üzerine araştırma yapılmış mıdır? Veyahut o yaş grubunun bu bilgiye ne kadar ihtiyacı vardır?

2. Normal şartlarda 5. sınıf öğrencisinin rastlayamayacağı bazı kavramların anlamları atlanarak ders anlatımının yapılması konunun tam anlaşılmasına sebep olabilir. Bu bakımdan ünitenin hazırlanması aşamasında önemli bir literatür taraması yapılmalı ve hangi kavramın kaçınıcı kademedeki kullanılabileceği düşünülmelidir.

3. 5. sınıflarda konu başlıklarının bazılarında “Ben dili” kullanılırken bazılarında bu üslup tercih edilmemiştir. İstikrarlı bir şekilde tüm konu başlıklarının “Tanıyorum, Biliyorum, Sıralıyorum” şeklinde devam etmesi daha akılcı olacaktır.

4. “Kendi döneminin en hayırlı kadını Meryem’dir. Hatice de kendi döneminin en hayırlı kadınıdır.” Kullanılan bu hadisin yorumlanması istenmiştir. Ancak Hz. Meryem’in hayatını ve şahsiyetini henüz bilmeyen çoğunluğun olduğu bir yaş grubunda farklı bir hadis seçimi olabilirdi veyahut daha öncesinde ek bilgi olarak Hz. Meryem’den bahsedilebilirdi. Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hz. Hatice’ye dair pek çok hadisi bu konu üzerinde kullanılabilirdi. Konu akışındaki bu tür kopukluklar ders planının daha dikkatli yapılması gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

5. 6. sınıf kademesinde yer alan “ Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Hayatı” ile 4.sınıfta yer alan “ Hz. Muhammed (s.a.s.)’i Tanıyalım” üniteleri birbirlerine benzer durumdadır. Her iki ünite kronolojik sıraya göre Hz. Muhammed (s.a.s.)’in Mekke ve Medine yaşantısından bilgiler aktarmaktadır. Üslup ve mizanpaj olarak farklılıklar arz etse de “ Habeşistan’a Hicret, Mekke Yılları, İlk Vahiy, Medine’ye Hicret” gibi konular

tekrardan anlatılmıştır. Daha önce öğrenme alanları yardımı ile konular ayrıştırılmış ve devamlılık arz ederken bu alanların kaldırılması ile yer yer tekrarlara düşülmüş ve konular bağlantısız kalmıştır. Örneğin: 5. sınıfta onun aile hayatı 6. Sınıfta tekrar Mekke ve Medine' deki yaşantısı 7. sınıfta kul ve elçilik yanları, 8. sınıfta ise örnek davranışları ele alınmıştır. Bu kademeler arasındaki bağlantısızlık her eğitim döneminde ünite ile karşılaşan bireylerin tüm konuya sıfır noktasında başlamasına sebep olmaktadır. Kademeler arası devamlılık arz ettiğinde yeni konu bir öncekine dayandırılabilir. Ancak şahsiyetinin ve yaşantısının keskin biçimde ayrıştırıldığı bu yöntem kademelerin konu yönünden birbirinden ayrık olmasına sebep olmuştur.

6. İslam'a Çağrı gibi sade başlıkların kullanılması hoş bir durumdur. Dengeyi korumak ve öğrencilerde terminoloji geliştirme adına davet, tebliğ, tebyin gibi kavramlar da kullanılabilir.

7. 6. sınıf ünitesinde Hicret konusunun anlatımında sorulan sorular gayet başarılı ve yerinde olmuştur. Öğrencinin hazırbulunuşluğunu arttıracak düzeydedir.

8. Değer eğitiminin en önemli fırsatlarından biri eğitim kurumlarında ders esnasında yapılanlarıdır. Bu amaca en iyi hizmet edebilecek dersler arasında şüphesiz DKAB dersi bulunmaktadır. Örnek şahsiyet olarak verilen Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatının anlatımında geçmiş zaman kipi ile neler yaptığının anlatılmasından ziyade günümüzde ne gibi çıkarımlar yapabileceğimiz aktarılmalıdır. Bundan ötürü ders kitabından beklenti fazla olacaktır. Konu esnasında değer anlatımı yapmayıp tek bir şiir veyahut tek bir soru ile bunu yapmaya çalışmak daha meşakkatli olacaktır. Keza ders kitabı bu yöntemi tercih etmiştir. Hâlbuki önemli olan konu ile harmanlanarak ve öğrencinin kendi kendine değer algısı oluşturabileceği bir anlatım tercih etmektir.

9. 7. Sınıf ünitelerinde risalet, nübüvvet, tebliğ gibi kavramların tanımları temyiz edilebilecek düzeyde anlatılmamıştır. Bu kavramların tanımları birbirine çok benzer şekildedir. Kavram karmaşasını önleme amacıyla kavram haritalarından yararlanılabilir.

B. Öğretmenler İçin Öneriler

10. 5. sınıf öğrencileri yaşları gereği boyama, kesme, yapıştırma gibi faaliyetlere daha çok meyillidir. Bu bakımdan konuya dair daha çok boyama etkinliği yaptırılarak anlatımda dolaylı yollar da tercih edilebilir. Örneğin: bir kavram haritası verilerek burada Hz. Muhammed (s.a.s.)'in ailesi ile davranışlarındaki özelliklerinin boyanması geriye kalanların boş bırakılma suretiyle yeni bir figür oluşturulması istenebilir. Burada yazar ve editörlerin daha çok konuya eğilmeleri ve gerekirse materyal geliştirmede farklı branşlardan yardım alınabilir.

11. İnsanlık problemlerinden bahsedilmesi farkındalık oluşturur. Ancak bu problemlerin geçmiş zaman dili ile bir bölgeye atfedilerek anlatılması öğrencinin nezdinde sadece “Cahiliye dönemi sadece Hicaz bilgesinde yaşanmıştır.” algısı oluşturabilir. Bunu önleme amacıyla günümüzde de bu tür problemlerin hala yaşanmakta olduğunu ve çözümlerin günümüze nasıl ve ne kadar uygulanabileceğinin münazara edilmesi öğrenci için çok daha verimli olacak ve kendi yaşantısında rastladığı bu tür kötü hallerin karşısında fikir üretebilecektir.

12. 5. sınıf kademesinde “Sizce” ile başlayan soruların varlığının arttığı görülmektedir. Bu gibi sorularda veliler ile işbirliği yapılarak “ aile arası yapılması gereken davranışlar nelerdir?” şeklinde değiştirilebilir. Böylece ailelerin katılımı sağlanabilir.

13. 5. sınıf kademesinde değer anlatımı adına değerlerin açıklamalarına yer verilmiştir. Açıklaması verilen değerler şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Ancak değerlerin kullanımı ve yaşantıya aktarılmasına dair teşvik edici bir unsur oluşturulmamıştır. Değerin anlamını bilmek değer uygulamak için yeterli bir kriter olmamaktadır. Bundan dolayı teşvik edici unsurların artırılması ve değer anlatımı yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Değer anlatımı sadece okul ortamında değil aile ortamında da yapılmalıdır. Bu bakımdan aileler ile işbirliği yapmak öğretmenler için önemli bir husustur.

14. Peygamberlerin neden insanlardan seçildiğinin o döneme ait insanlar tarafından yorumlanmasına ek olarak öğrencilerden bununla ilgili beyin fırtınası yapmaları istenebilirdi. Böylece öğrencilerin bilgileri de kabul görmüş olur.

15. Bunun dışında Hatemu'l Enbiya kavramı çok daha doğru şekilde aktarılmıştır.

16. 7. sınıf kademesinde dikkat çeken en önemli durumlardan biri anlatımın tek düze devam etmesidir. Konu akışına canlılık katabilecek herhangi bir aktiviteye yer verilmemiştir. Ders kitaplarının yapısı itibariyle materyal konusunda kısıtlı olması öğretmenlerin de aynı imkânlarda olması anlamına gelmemektedir. Anlatımın kitapta tahrir usulü ile yapılması öğretmenlerin derse daha hazır ve materyaller ile gelmesi için önemli bir fırsattır. Dersin aktüel olmasını sağlamak öğretmenin alan bilgisi ve formasyonunun ders esnasında kullanılması önemlidir.

17. 8. sınıf ünitesinde ayet ve hadislerin peş peşe verildiği paragraflarda dipnota bakmayan öğrencilerin hangisinin ayet ve hangisinin hadis olduğunu kestirmesi pek mümkün değildir. Bundan ötürü öncesinde Allah'a veyahut peygambere ait olduğu zikredilmelidir.

18. Ünite anlatımında atasözü verilmiş ve bundan yola çıkarak istişareye verilen öneme dair çıkarımlar istenmiştir. Atasözü verilmesi anlatımı yaşantıya yaklaştırmakta ve öğrencilerin dikkatini çekmekte önemli bir sözlü materyaldir. Ancak öğretmenin atasözünün etkili olabilmesi için bunu kullanması ve derste münazaraya dönüştürmesi gerekmektedir.

19. Eğitim disiplinlerin öğretilmesinin yanında yüksek duygulara özendirme vazifesine sahiptir. Her türlü iyi insan yetiştirme politikalarına haiz olan eğitim aynı zamanda iyiye ve doğruya özendirmeli ve teşvik etmelidir. Hakka riayet konusunda öğrencilere konunun salt anlatımının yapılması yerine örnek olay verilerek tüm dengelimi bir yaklaşımla değer çıkarımının yapılması daha yerinde olurdu.

20. 8. sınıfların kazanımları incelendiğinde birkaç tanesinin örnek vermeye dayalı olduğu görülmüştür. Öğrenciye değer kazandırma ve okuma yeteneklerinin aynı anda gelişmesi için değer anlatımının yapıldığı hikaye, roman, çizgi roman ve gazete haberi gibi materyallerin öğrencilere dağıtılması ve örnek olaylarla ilgili münazara edilmesi gerekmektedir. Böylece öğretmen vesilesi ile hem farkındalık artacak hem de okuma becerileri gelişecektir.

EKLER

Aşağıdaki tablolarda İstanbul’da bulunan okullarda 2018-2019 eğitim döneminde 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf kademelerinde DKAB dersine giren öğretmenlerin sorduğumuz sorulara verdikleri cevapların toplu şekilde hazırlanmış tablosu bulunmaktadır. Her soru için yapılan değerlendirmeler ayrı tablo da yer almıştır.

Tablo 8: Çalışma Grubuna Sorulan Sorular ve Cevaplar

Soru 1	Sizce İlköğretim ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin anlatımı kazanımların gerçekleşmesinde ne kadar etkilidir?
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Aileler bu kazanımların gerçekleşmesine katkıda bulunurlarsa üniteler gayet yeterli düzeydedir.
K, 28-35, L, 0-5, Ö	Kısmen yeterli değil
K, 36-44, L,0-5,Ö	Çok etkili değil, içerik biraz daha zenginleştirilebilir
K, 28-35, D, 6-10,Ö	Kitaplarda yer alan anlatımların öğrencilere hitap ettiğini düşünmüyorum. Zihnen çok farklı bir boyuta geçmiş olan öğrencilere hala 90’lı yılların dili ve görselleriyle kitap hazırlandığını düşünüyorum.
E, 28-35,YL,6-10,Ö	İlköğretim ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili üniteler daha da zenginleştirilmeli kazanımların gerçekleşmesine katkıda bulunulmalı
K, 36-44, L, 6-10, Ö	Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünite anlatımlarının gelişen ve değişen şartlar doğrultusunda araştırmacı yenilikçi ve temel beceriler esas alınarak güncelleştirilmesinden yanayım. Kazanımların öğrenci üzerinde bu şekilde daha iyi görüleceğini düşünüyorum.
K, 28-35, L, 0-5,Ö	Çağ olarak hareketli bir nesile sahip olduğumuz için sadece kitap okumak metin çalışmak konuların zihinde kalması için yeterli değildir. Bundan ötürü faaliyet video değerler eğitimi daha kalıcı bilgiler sağlayacaktır.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Yetersiz buluyorum. Daha çok örneklerle hayat ile içselleştirilerek somutlaştırılmasını kazanımların gerçekleşmesinde etkili olacağı kanısındayım.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Özellikle Hz. Muhammed (s.a.s.)’in ahlaki özellikleriyle alakalı kazanımların olduğu ünitelerde anlatım özellikleri fazla uzun ve sıkıcı olduğu için konu işlenirken sadece ders kitabı yeterli değil. Sadece kitap üzerinden ders işleyince kısa sürede sıkılma ve dikkat dağınıklığı gibi durumlar gerçekleşiyor. Örnek olayların ve güncel konulara değinilerek

	verilecek örneklerin artırılması konunun daha dikkat çekici olmasını sağlayabilir.
K, 28-35, L, 6-10, Ö	Bence anlatım çok asgari düzeyde tutulmuş. Biraz daha içerik doldurulabilir. Daha da genişletilebilir.
E, 28-35, L, 6-10, Ö	Konu olarak güzel anlatılmakla birlikte çocukların dikkatini çekecek farklı bilmece bulmaca vb. artırılmalıdır.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Kazanımda belirtilen hedefe göre etkili değildir.
K, 23-27, L,0-5, Ö	Öğretmenin performansına göre değişiklik gösterebilir.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Anlatım yöntemlerinin yeterli olduğunu düşünüyorum. Fakat çocukların yeterince kelime anlama bilgilerinin olmamasından dolayı daha net ifadelerin kullanılması gerektiğini düşünüyorum.
K, 28-35, 6-10, Ö	Aslında yeterli kazanım sağlayan ama sürekli her yıl aynı ünitenin işlenmesi sıkıcı olabiliyor. Çocuklar artık bildiği şeyleri tekrar etmiş oluyor.
K, 28-35, 6-10, Ö	Ben İho da görev yapıyorum. Peygamberimizin Hayatı dersi zorunlu olarak okutulmakta. Bundan dolayı peygamberimizi tanıma onu anlama ve örnek alma açısından kazanımlar yeterli olmaktadır.
K, 28-35,L,0-5,Ö	Üniteler kazanımların tamamlanması açısından biraz boş ve eksik görünür şekildedir.
K, 23-27,L,0-5,Ö	Ünitelerin anlatımı öğrencinin hazır bulunuşuna oranla eksik kalmaktadır.
K, 36-44, YL, 0-5, Ö	4.sınıf ders kitabında verilen bilgiler kazanımları aşan bir yoğunluktadır. Daha önceki yıllardan farklı olarak Mekke ve Medine yıllarını özetler kazanımı yer almakta kitapta da İsrâ-Miraç olayı, Hudeybiye anlaşması dahil tüm aşamalar verilmektedir. Daha önceki ders kitaplarında ve buna bağlı olarak kazanımlarda Hz. Muhammed (s.a.s.)'in çevresini, aile büyüklerini tanır, gençliğindeki olayları özetler gibi daha ilkökul 5. Sınıf düzeyine uygun bir durum söz konusuydu. Kazanım sayısı çoğaltılmış ve kitaptaki içerik öğrenci düzeyine göre olumsuz manada yoğunlaşmıştır. Ayrıca kullanılan dil Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatını kronolojik olarak sunmakta, tarih bilgisinden öteye geçmemektedir. Ünite ya da öğrenme alanı olmasının çok bir şey değiştirdiğini söyleyemem. En azından 4.sınıf için. Sorun içeriğin düzenlenmesi. İlk ünite sadece doğduğu çevre verilerek ilk basamak oluşturulabilirdi. Ama nedense Hz. Muhammed (s.a.s.)'in doğumundan öncesinden vefatına kadar bütün hayatı ele alınmış.
K, 28-35, L, 0-5, Ö	Çok az yeterli
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Bazı konularda anlatımın kazanımların gerçekleşmesinde yeterli düzeyde olduğunu düşünmüyorum. Az da olsa bazı kazanımlar da o sınıf öğrencisinin anlamasının ve kavramasının kolay olacağı nitelikte değildir. Sınıf bazında düşünüldüğünde, bazı sınıflarda kazanım sayısı azalmış,

	bazılarında ders saati artmış, bazılarında ise değişiklik olmamıştır. Ancak kazanım sayısının aynı kalıp ders saatinin fazlaca arttığı ünitelerde bu durum yeterli materyale sahip olmayan öğretmen veya öğrenciler için sıkıcı gelebilir.
E, 44 ve ü, L, 16-20, M.Y.	Geçmişte olduğu gibi günümüzde de aynı şekilde kazanımlarda çok şey istenmekte lakin ders kitabı hazırlanırken aynı husus göz ardı edilmektedir. Ders kitabı baştan kazanımlara göre hazırlansaydı şuan öğretmenler bu kazanımların gerçekleşmesine daha kolay vesile olacaktı. Ders kitaplarını yetersiz buluyorum.
E, 36-44, YL, 11-15, Ö	Ders kitaplarını bu şekilde sığ buluyorum. Öğrenciden davranış değişikliğine dair bir kazanım istemek olanaksızdır. Kesinlikle kazanımlar karşısında ders kitabındaki konu anlatımı zayıf kalıyor.
E, 23-27, L, 0-5, Ö	Kazanımlar için anlatım yetersiz
K, 23-27, YL, 0-5, Ö	Ders kitaplarındaki bu yetersiz anlatım kazanımlara gelince çok şey beklemektedir. Sunum yoluyla anlatılan konunun sonunda öğrenciden davranış değişikliği gerektiren kazanımların beklenmesi son derece imkansızdır ancak bol materyalli ve düşündürme üzerine tasarlanmış dersler bu amacı gerçekleştirir.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Yetersiz buluyorum.

Soru 2	İlköğretim ders kitaplarında yer alan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerde şiir, hikaye, resim, fotoğraf gibi materyallerin konu ile bağlantıları ne düzeydedir?
K, 36-44, L, 0-5, Ö	5. sınıf DKAB ders kitabı için yetersiz buluyorum. 5. sınıf DKAB ders kitaplarında simgelerin kullanılması konu içeriklerini sempatik hale getirmiş. Lakin ünitelerde belirttiğiniz materyallerin konu ile bağlantısı ya hiç yok ya da yetersiz düzeyde.
K, 28-35, L, 0-5, Ö	Yeni olmaları hasebiyle tabiki ilgi çekiciler. Fakat bir klasik olarak Hz. Peygamberi ve 40 hadisini de sade ve çarpıcı bir şekilde anlatmasından dolayı Hasan Aycın'ın eserlerinin kitaplarımızda sergilenmesini isterdim.
K, 36-44, L,0-5,Ö	Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerde kullanılan materyallerin konu ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Fakat bu materyallerin artırılması gerektiğine inanıyorum.
K, 28-35, D, 6-10,Ö	Ünitelerde yer alan materyaller özellikle de hikayeler ve fotoğrafların yetersiz olduğu kanısındayım. Etkinlikler daha da zenginleştirilmeli.
E, 28-35,YL,6-10,Ö	Materyallerin konu ile ilgili olan bağlantılarından ziyade yetersizliği ön plandadır. Bu nedenle biz DKAB öğretmenleri farklı kaynaklardan (internet,

	seminer, kitap vs.) faydalanarak dersi etkili hale getirmeye çalışıyoruz. Zamanın ruhuna hitap edecek görseller hazırlanmalı
K, 36-44, L, 6-10, Ö	Öğrencilerin kapasitesine göre hafif kalıyor. Biraz daha Türk İslam edebiyatından kaside şiirler ve nesirler ile zenginleştirilebilir.
K, 28-35, L, 0-5, Ö	Doğru dürüst şiir hikaye ve resim yok bir şeyler katan. Karikatür kalıcı olur. O da yok.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Daha fazla şiir ve ilahi ve Peygamber Efendimizden kıssalar bulunmalı. Tanımlar bu yazılarla verilmeli.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Ders kitaplarımda kullanılan materyaller yeterli değil. Hz. Muhammed (s.a.s.)'in hayatının anlatıldığı ünitelerde harita ve güncel fotoğrafların artırılmalı.. Kitaplarda var olan materyaller konuyla uyumlu ancak kapsam alanları geliştirebilir. Kokuyla ilgili olan hikayeler ve şiirler artırılmalı ve daha dikkat çekici olması sağlanabilir.
K, 28-35, L, 6-10, Ö	Materyallerin konu ile bağlantısı gayet iyi.
E, 28-35, L, 6-10, Ö	Oldukça iyi
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Bunlar çoğaltılabilir.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Eskiye oranla resim ve hikayelerin eş uyumlu olduğu görülmektedir.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Hadislerin daha fazla yer alması gerekir. Şiirler ise gayet yeterli olup konu ile tam bir uyum içerisinde.
K, 28-35, 6-10, Ö	Biraz daha fazla düşündürücü sorular olabilir. Kazanım soruları çok basit düzeyde.
K, 28-35, 6-10, Ö	Yeterli biraz daha fazla olabilir.
K, 28-35,L,0-5,Ö	Konuyla ilgili etkinlikler yeterli düzeydedir.
K, 28-35,L,0-5,Ö	Konuyla bağlantılı koyulan resimler öğrencilerin seviyelerine göre basit kalmaktadır. ders kitaplarının revize edilmesi gerekir.
K, 36-44, YL, 0-5, Ö	<p>Kitapta kullanılan resimler, Kabe, Mescid-i Nebi, Ravza-i Mutahhara, develer, kervan, Arap yarımadası haritası gibi resimlerden oluşmaktadır. Resimlerin konu ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz.</p> <p>Hikaye olarak Kabe'nin inşa süreci, Kabe Hakemliği ve Fil olayı olmak üzere üç hikaye mevcuttur. Bu hikayeler konuların anlaşılması için yardımcı metinler olmaktan öte ayrı bilgiler içermekte ve konunun içerik olarak yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Örneğin Kabe'nin inşa sürecinin anlatılmasının konuyu daha iyi anlamaya bir katkısı olmayıp ek bilgiler içermekte çocuğun zihninde ayrı sorular doğurmaktadır. Hz. İbrahim neden karısını ve çocuğunu bıraktı gibi.</p> <p>Fil Olayı, Fil suresinin anlatıldığı bir konu içinde açıklanabilir. Ya da bu üniteye bu sure konularak ilişkilendirilebilir. Olayın sonunda Fil suresine yer verilmiş ama çok üzerinde durulmamıştır. Bu üniteye sadece sallı-barık duaları</p>

	<p>mevcuttur. Bu anlamda bir uyumsuzluk mevcuttur.</p> <p>Kabe Hakemliği bir okuma parçasından çok başlı başına bir konudur ve okuma parçası olarak sunulması zaten sınırlı süre de göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bu ünite için sadece 12 saat işleme süresi tanınmıştır. Müfredatın yoğun bir içeriği var ve bu sürede bitmesi mümkün değil. Hele okuma parçalarına vakit ayrılması imkansız gibi görünmektedir.</p> <p>Şiir olarak Teslim Abdal'dan kısa bir şiir vardır. Naat özelliğinde herhangi bir metin yoktur.</p> <p>Dersin yoğunluğunun tam tersi üniteye ayrılan süre 12 ders saati. Bu konunun detaylı olarak işlenmesini bir kenara bırakalım normal işlenmesini bile imkansızlaştırmaktadır.</p>
K, 28-35, L, 0-5, Ö	Orta düzeyde.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Kullanılan materyaller konuyla ilgili nitelikte ancak yeterli düzeyde değil.
E, 44 ve ü, L, 16-20, M.Y.	Kullanılan materyaller konuyla ilgili ancak yaş seviyesine göre uygun değil. Sadece bir sayfada naat vermekle materyal kullanılmış olunmaz. Daha dikkat çekici materyal gerekir.
E, 36-44, YL, 11-15, Ö	Materyal kullanımı yeterli ama dikkat çekiciliği az.
E, 23-27, L, 0-5, Ö	Materyaller yeterli düzeyde burada öğretmene düşen çok görev var.
K, 23-27, YL, 0-5, Ö	Materyalden kasıt sadece şiir naat veya gazel okutmak değildir. Özellikle 7. sınıf Dkab ders kitabında materyal adına sadece şiir kullanılması doğru olmamıştır.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Materyal yeterli olmadığı için öğretmenin yükü artıyor.

Soru 3	3. Hz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin genel anlamda din eğitimine nasıl katkılarda bulunduğunu düşünüyorsunuz?
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Ana kaynaklarımızdan ilki Kuranı Kerim ikincisi sünnet olması hasebiyle efendimize yer verilmesini çok anlamlı buluyorum. Hayatının her karesiyle örnek olan efendimizin hayat tarzını yaşayışını düşünme modelini öğrencilerimize benimsetip topluma yararlı huzurlu ve mutlu bireyler yetişeceğine katkı sağlayacağımı düşünmekteyim.
K, 28-35, L, 0-5, Ö	DKAB derslerinde 1 ünitenin Efendimizin hayatına kısaca değinmesinden önce ayrıca derste Peygamber Efendimizin hayatının ve ahlakının değerlendirilmesi kalıcı olur diye düşünüyorum.

K, 36-44, L,0-5,Ö	Hız Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin din eğitiminde kullanılması gereken temel kaynaklardan dini doğru anlamada onu tanımanın önemi büyüktür.
K, 28-35, D, 6-10,Ö	Genel anlamda iyi. Fakat güncel olaylarla ilişkilendirilerek davranışa dönüşmesi noktasında çalışmalar yapılmalıdır.
E, 28-35,YL,6-10,Ö	Hız Muhammed (s.a.s.) demek din eğitimi demektir. Üniteler yetersiz bilgi dahi içerse öğretmenler o üniteye göre konuyu farklı materyallerle işleyecektir. Buna göre üniteden çok öğretmenlerin de önemli bir rolünden söz edebiliriz. Öğretmenlerin bu üniteleri nasıl işlediğine dair bilgiler alınıp bu doğrultuda zenginleştirilebilir.
K, 36-44, L, 6-10, Ö	Peygamberin tanınıp örnek alınması hasebiyle din eğitiminde katkısı vardır.
K, 28-35, L, 0-5,Ö	Yine de kişisel olarak biliyor olmaları güzel. Ama daha çok sahabe ile ilgili anılarla zenginleştirilmeli o tür anlatımlar daha ilgi çekici tecrübelerime göre... Daha günlük bilgiler daha hayattan olmalı ki ulaşılamaz peygamber algısı kırılmalı.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Üsve-i Hasene terimi çocuklarımıza çok güzel şekilde yansıtılıyor.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Din eğitimi ve değerlerin öğrencilere aktarılması konusunda en önemli konu başlıkları Hız Muhammed (s.a.s.)'in ahlaki özelliklerine değinilen üniteler olmalı. Peygamberin sadece hayatıyla alakalı ezber bilgilerin verilmesi yeterli değil. Ahlaki ve insani yaşayış şekli din eğitiminin temel alınca çocukların hem öğrenmesi hem de ahlaki olarak örnek alması sağlanabilir.
K, 28-35, L, 6-10, Ö	Olumlu katkısı olduğunu düşünüyorum. Hız Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin biraz daha kapsamlı olacağını düşünüyorum.
E, 28-35, L, 6-10, Ö	Ahlaki yönden olumlu etkileri var.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Olması gerekli.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Rol model olarak katkı sağladığını düşünüyorum.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Hız Muhammed (s.a.s.) hayatımıza yaşayışı ve sözleri ile yaşantımızda onu anlamamıza katkısı olabileceğini düşünüyorum. Çünkü bu konuları işledikten sonra çocuklar yaptıkları hareketleri gözden geçireceklerine inanıyorum.
K, 28-35, 6-10, Ö	Hız Muhammed (s.a.s.)'in hayatını tam olarak öğrenmiş olmuyorlar. Tarihte bir olan Allah'ı nasıl anlatıldığı insanların verdiği tepkileri görmüş olmuyorlar.
K, 28-35, 6-10, Ö	Peygamberimizi tanıma ve onu örnek alma güzel ahlak açısından çok yarar sağlıyor.
K, 28-35,L,0-5,Ö	Onun hayatını öğrenen öğrenci sünnetleri hayatında uygulama fırsatı yakalıyor.
K, 28-35,L,0-5,Ö	Üniteler çoğunlukla anlatım üzerine dayalıdır. Ancak bu ders daha çok dramatizasyon etkinliğine bağlı kalarak işlenmektedir. Kronolojik olaylar bunu mümkün olmaktan çıkarıyor.
K, 36-44, YL,0-5, Ö	Şu anda ders kitabında Hız Muhammed'e verilen bilgiler yoğun bilgi içermekte ve kronolojik bir düzen sunmaktadır. Bu anlamda Hız Muhammed (s.a.s.)'i sevmeye veya hayatını anlamaya yönelik olmayıp Hız Muhammed (s.a.s.)'in hayatını

	öğrenciye verip depolamak amacı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda çok da işlevsel bir ünite olduğunu söyleyemem. 4. Sınıf öğrencisine bu denli ağır bir siyer bilgisi vermek öğrenciyi konuya karşı soğutabilir aksi bir etki oluşturabilir.
K, 28-35, L, 0-5, Ö	Peygamberin hayatının biyografik olarak öğretiminin gerekli olduğunu düşünüyorum.
K,23-27,L,0-5,Ö	Peygamberimiz, O'na inananlar için bir rehber ve temsilidir. Peygamberimizle ilgili ünitelerin de çocuğun dini eğitiminde olumlu etkilerinin olduğunu düşünüyorum.
E, 44 ve ü, L, 16-20, M.Y.	Hiz. Muhammed (s.a.s.) eşittir din eğitimi demektir. Onun olmadığı bir ders anlatımını düşünmek de mümkün değildir. Ancak sadece anlatmak değil yaşatmak da gerekir. bu yüzden onun hayatının anlatıldığı bölümlerin daha da fazla olması gerekir.
E, 36-44, YL, 11-15, Ö	Peygamberimizin yüce şahsiyeti örnek oluşturmakta ve peşinden sürüklemektedir. Emsal teşkil etmesi için onun ahlakının her zerresinin ders kitabında yer alması önemlidir. Öğrenciler severek dinliyor.
E, 23-27, L, 0-5, Ö	Kesinlikle Hiz. peygamberin olmadığı bir ders kitabı olmamalı.
K, 23-27, YL, 0-5, Ö	Hiz. Peygamberin anlatılması çocuğun karakterinin şekillendiği bir dönemde çok önemlidir. Ancak onu tarihte yaşayan ve günümüzde etkisi kalmamış bir şahsiyet gibi anlatmak çok vahim.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Hiz. Peygamberin anlatılmadığı bir din eğitimi olamaz. Bu yüzden her şeyi ile anlatılmasının şart olduğunu düşünüyorum.

Soru 4	Program geliştirme aşamaları ve ilkeleri göz önünde bulundurularak Hiz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin genel değerlendirmesini yapabilir misiniz?
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Farklar yaklaşımı açısından biraz daha donanımlı hale getirilmesi kazanımların daha yararlı hale geleceği görüşündeyim. Diğer aşamalarında zamanla daha anlaşılır olacağını düşünüyorum.
K, 28-35, L, 0-5, Ö	Sıg, basmakalıp, yaşanılmayan ve yaşatılmayan...
K, 36-44, L,0-5,Ö	Hiz. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili ünitelerin sınıf düzeyine göre planlanması gerektiğini 4,5,6,7,8'lerde işlenen konuların seviyeye göre belirlenmesinin daha uygun olduğunu özellikle ahlaki özelliklerin daha ön plana çıkarılmasının gerektiğine inanıyorum.

K, 28-35, D, 6-10,Ö	Hikayeler ve etkinliklerde öğrencilerin ilgisi daha fazla çekilmelidir. Etkinlik yaprakları olmalıdır.
E, 28-35,YL,6-10,Ö	Yukarıda belirttiklerimle birlikte genel olarak verimsiz olduğunu düşünmekteyim.
K, 36-44, L, 6-10, Ö	Tek düze bir anlatım öğrencinin ilgisini çekmiyor. Bulmaca resim şiir edebi yazılar şeklinde bir içerik olması lazım.
K, 28-35, L, 0-5,Ö	Çok akademik bilgi yığılı. İlkokulda çocuk oldukları için böyle olmaması lazım. Mesela soyu ile ilgili detaylı bilgiden ziyade ahlakı ile ilgili bilgiler arkadaşlığı nasıl tarzı. Öğretmenim peygamberin çocukluğunu ilk defa sizden duydum diyen var. Çocuk kendi ile özdeşleştirebilmeli.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Çok daha güzel ve duygulu işlenebilir. Genel değerlendirmede parçalamadan tek düzeyde anlatılmalı.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Program geliştirme aşamaları ve ilkeleri açısından Hz Muhammed’le ilgili konular genel anlamda uygun. Bilgiler hedef kitleye göre belirlenmiş ve örgütlenmiş. Ancak sonuç ve değerlendirme kısımlarına eklemeler yapılabilir. Yani sadece ünite sonunda değil her konunun sonuna belirli etkinlikler eklenirse sonuç ve değerlendirme kısmı daha aktif kullanılabilir.
K, 28-35, L, 6-10, Ö	5. sınıfta gençlik ve evliliğinden başlamış. Çocukluğu olabilirdi.
E, 28-35, L, 6-10, Ö	-
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Ünite kısımlandırılması iyidir.
K, 23-27, L,0-5, Ö	Rol model olarak katkı sağladığımı düşünüyorum.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Evet yapabilirim. Birçok eksiklikler olmasına rağmen Hz. Muhammed (s.a.s.)’i tanımamızda yardımcı olacağımı düşünüyorum.
K, 28-35, 6-10, Ö	Öğrencilerin dikkatini çeken etkinliklerin artırılması ünite ile ilgili değişik sorularla ünite konularının tekrarı zenginleştirilmelidir. Bu yetersiz.
K, 28-35,L,0-5,Ö	-
K, 28-35,L,0-5,Ö	Üniteler tarihsel olayları anlatarak öğrenciler için cazip halden çıkıyor. Ayrıca öğrencinin ilgi alanına girebilecek kadar uyarıcıda kitapta mümkün değil.
K, 36-44, YL,0-5, Ö	Basitten karmaşığa ilkesi yok sayılmış. Bilgiler çok yoğun. Öğrenciye görelilik dikkate alınmamış. 9 yaşındaki bir çocuğa gereksiz bilgiler verilmiş. Bırakın bir çocuğun bir yetişkinin bile anlamakta zorlandığı İsrâ-Miraç olayına üstünkörü değinilmiş. Öğrencinin Hz. Muhammed (s.a.s.) profilini oluştururken zihnindeki soruları çözmek yerine yeni sorular ortaya çıkarmış. Kullanılan dil basit olmakla birlikte konunun ağır içeriği anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Örneğin Hudeybiye antlaşmasına dair öğrenci nasıl bir kazanım sağlayabilir?
K, 28-35, L, 0-5, Ö	-
K,23-27,L,0-5,Ö	Genel anlamda baktığımda, kronolojik anlatımla tematik anlatımın birleştirildiğini düşünüyorum. Sadece kronolojik anlatım Peygamber Efendimiz Sav’ı tarihi bir şahsiyete indirgeyen ve örnek alınmasını

	engelleyen bir durum oluşturabiliyordu. Ancak ikisinin kısmen birleştirilmesinin bu problemin oluşmasını engelleyecek nitelikte olduğu kanaatindeyim. Fakat tematik yaklaşımda verilen örnekler yetersizdir. Hz. Muhammed (s.a.s.) 'in hayatı sadece bilgi seviyesinde olmamalı ahlakının model alınması için çalışmalar yapılmalıdır.
E, 44 ve ü, L, 16-20, M.Y.	Bu üniteler genellikle düz bir anlatımla ilerliyor. Ancak onun güzel ahlakına dair mesajlar çok az veriliyor. Onun yaptığı anlaşmaların maddelerini ezberletmek yerine keşke toplumla ilişkilerini anlatacak imkanlar oluşturulsa.
E, 36-44, YL, 11-15, Ö	Klasik ve basit bir anlatım var. Bazen bir konu çok ağır işleniyor bazen de bir konu hafif düzeyde anlatılarak geçiyor. Yani kapsam biraz dengesiz durumda.
E, 23-27, L, 0-5, Ö	Bu ünitelerde anlatım öğrenciye göre fazla. Savaşlar ve anlaşmaların detaylarına çok fazla inilmiş.
K, 23-27, YL, 0-5, Ö	Hz. peygamberin ahlakının anlatımı çok az. Onun yerine tarihsel bir anlatım tercih edilmiş. Ailesi ile olan ilişkilerine çok az yer verilmiş. İho'larda seçmeli siyer dersi zorunlu olduğu için ordaki çocuklar bunun detaylarını öğrenecek fırsata sahiptir. Ancak diğer okullarda bu durum yok.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Savaşlar tarihler ve rakamlar değil de onun karakterine yer verilmelidir.

Soru 5	Sizce 4.sınıftan 8. sınıfa kadar öğrenme alanlarının kaldırılması Hz. Muhammed'in Hayatının anlatılmasında olumlu veyahut olumsuz ne gibi değişikliklere sebep olmuştur?
K, 36-44, L, 0-5, Ö	-
K, 28-35, L, 0-5, Ö	Olumsuz olduğunu düşünüyorum.
K, 36-44, L,0-5,Ö	Öğrenme alanlarının kaldırılmasının olumlu etkisinin olacağını düşünüyorum. Öğrenme alanlarının üniteyi ve konuyu sınırlandırdığından programın esnekliğinde soruna neden oluyordu.
K, 28-35, L, 6-10,Ö	Tabi ki olumsuz. Kaldırılması her türlü kaldırılmamasından kötüdür.
E, 28-35, YL,6-10,Ö	Bu ünitelerin kaldırılması belirli bir düzenin sağlanmasını güçleştirmesi bakımından olumsuzdur.
K, 36-44, L, 6-10, Ö	Öğrenme alanlarının kaldırılmasının olumsuz taraflarının daha yoğun

	olduğu kanaatindeyim. Sadece Őunu belirteyim ki değerler eğitimi ile paralel olarak daha fazla ahlaki Şahsiyeti ile ilgili örnekler verilebilir. 4.sınıftan itibaren...
K, 28-35, L, 0-5,Ö	Önemli olan dersin sayısı değil içeriktir. O içeriğin öğrenciye verilme Őeklidir. Verimli bir anlatım ve uygulamalı olarak hayata geğerilmeli derstir.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Çok bir Şey değiştirdiğini düşünmüyorum.
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Öğrenme alanlarının kaldırılması yenilenen program açısından çok büyük bir değişikliğe sebep olamamıştır. Genel olarak Hz Muhammed'le alakalı konular aynen alınmış sadece ufak isim değişiklikleri yapılmış ve çok uzun olan bazı ünitelerde kısaltmalar yapılmış. Bunlar programın işlevselliği açısından faydalı değişiklikler olmuş. Ancak Hz Muhammed'in hayatıyla alakalı bilgilerin sadece bir sınıfa yđılması sonraki yıllarda daha çok ahlaki yönünün ön plana çıkarılması çok faydalı değil. Yani 5 ve 6. Sınıflarda daha bilgi ağırlıklı konular işlenirken 7 ve 8. Sınıflarda ahlaki yöne vurgu yapılıyor. Ancak geçmiş yıllardaki bilgiler çok net hatırlanmadığı için bilgiler havada kalıyor. Bu yüzden konu bilgi tabanında anlatılırken ahlaki özellikler arada hikaye veya örnek olay olarak sunulursa hem teorik hem de pratik kısma vurgu yapılabilir.
K, 28-35, L, 6-10, Ö	Parça parça olması geriye tekrarı gerektiriyor. Hayatını ilk baştan anlatmamızı gerektiriyor.
E, 28-35, L, 6-10, Ö	-
K, 23-27, L, 0-5, Ö	Olumsuz etkilere sebep olmuştur.
K, 23-27, L,0-5, Ö	Kazanımların içeriğinden çok öğretmenin o konudaki bilgi birikimi etkilemektir.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Olumsuz olduğunu düşünüyorum. Çünkü çocuklar okullarda Peygamberimizin yaşantısından kendi hayatında kesitler olabileceğini düşünüp toplu bir etkileşim olacağına inanıyorum.
K, 28-35, 6-10, Ö	Normal ortaokullarda 4.sınıftan 8. sınıfa kadar öğrenme alanlarının kaldırılmasının iyi olmadığı kanaatindeyim. Normal ortaokul 4.sınıftan itibaren uygun bir başlıkla öğrenme alanlarının olmasını isterim.
K, 28-35,L,0-5,Ö	-
K, 28-35,L,0-5,Ö	4den 8 e kadar aşağı yukarı olumsuz olduğu kanısındayım.
K, 36-44, YL, 0-5, Ö	Öğrenme alanlarının varlığı kademelerde düzeni sağlamaktaydı. Ancak kaldırılması ile hem kademeler arası bağlantı kopukluğu olmuş hem de basitten karmaşıklığa ilkesi ihmal edilmiştir.
K, 28-35, L, 0-5, Ö	-
K,23-27,L,0-5,Ö	Öğrenme alanları ünite ve konuları sınırlandırmaktaydı. Bu da bazı

	esnek konuların işlenişinde problemlere sebep olabilmekteydi. Bu durumu kısmen kaldırmış oldu.
E, 44 ve ü, L, 16-20, M.Y.	Öğrenme alanları konu sınırlaması yapıyordu. Şimdi ise daha serbest bir anlatım var. Yararı ve zararı noktasında çok değişiklik olmadığını düşünüyorum.
E, 36-44, YL, 11-15, Ö	Çok abartı değişikliklere sebep olmamakla birlikte düzen kısmının biraz bozulduğunu söyleyebilirim.
E, 23-27, L, 0-5, Ö	Fazla değişiklik olmamasına rağmen düzen konusunda sıkıntı oluşturduğu söyleyebilirim.
K, 23-27, YL, 0-5, Ö	Düzensizlik oluşturmuştur.
K, 36-44, L, 0-5, Ö	Eskiden çocuk öğrenme alanının varlığından konunun içeriğini çıkarıyordu. Şimdi ise bir sistemsizlik var.

KAYNAKÇA

15. Millî Eğitim Şûrası, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1996.
- Açıkgenç, Alparslan. *Kavram ve Süreç Olarak Bilginin İslamileştirilmesi*, Nesil Basım Yayın, İstanbul 1998.
- Ağırman, Cemal. Rivâyetlerin Değerlendirilmesinde Hz. Peygamber'in Şahsiyet ve Konumundan Yararlanmanın Rolü, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2003.
- Akbaş, Oktay. *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim 8. sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Akyürek, Süleyman. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 1, Temmuz 2003.
- Altaş, Nurullah. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.
- Altaş, Nurullah, Türkiye'de Zorunlu Din Eğitimini Yapılandıran Süreç, Hedefler ve Yeni Yöntem Arayışları (1980-2001), *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 12, Yıl: 2002.
- Apak, Adem. *Hız. Peygamber'in Çocuklarla İlişkileri Üzerine Tespit ve Değerlendirmeler*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 19, Sayı: 1, 2010.
- Aydın, M. Şevki. "İbn Cema", *Klasik İslam Eğitimcileri*, Ed. Mustafa Köylü, Ahmet Koç, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2016.
- Aydın, Mehmet Zeki. "Okulda Ahlak Eğitimi ve Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi", Nobel Yayınları, 2011, İstanbul.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*, Kimlik Yayınları, Kayseri, 2017.
- Ayhan, Halis. vd. , *Din ve Ahlak Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, Dem, İstanbul, 2004.
- Ayhan, Halis. *Türkiye' de Din Eğitimi*, Dem, İstanbul, 2014.

Bağdatlı, Mustafa İsmail. *İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Eğitici Dramanın Kullanımı*, Doktora Tezi, Dan. Mustafa Usta, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.

Bayraklı, Bayraktar. *İslam'da Eğitim*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2012.

Bıkmaz, Fatma Hazır. “Yeni ilköğretim Programları ve Öğretmenler”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 39, S.1, 2006.

Bilgin, Beyza ve Mualla Selçuk. *Din Öğretimi*, Akid Yayıncılık, Ankara, 1991.

Boynukalın, Mehmet. “Tebliğ”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.40.

Canan, İbrahim. *Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, Akademi Yayınları, İstanbul, 2014.

Cebeci, Lütfullah. “Kuran İlimleri Terimlerinin Kaynağı ve Oluşumu” Ed. Abdulhamit Birışık, *1. İslami İlimlerde Terminoloji Sorunu Sempozyumu*, İslami Araştırmalar Yayınları, TÜBİTAK, Ankara, 2006.

Çağrı, Mustafa ve Hayati Hökelekli. “İrade”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.22, İstanbul, 2000.

Çapçioğlu, Fatma. *Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar Çerçevesinde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Çamdibi, Mahmut. *Din Eğitiminin Temel Meseleleri*, İfav. Yayınları, İstanbul, 1994.

Çelikkaya, Hasan. *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*, Nobel Yayınları, İstanbul, 2012.

Çölgeçen, Kenan. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2007.

Dam, Hasan ve Meryem Karataş. *Değerler Eğitimi Açısından Veda Hutbesinde İnsan Onuru*, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 1, Sayı.2, Eylül/2014.

Demirci, Muhsin. *Kur'an'a Göre Temel Hak ve Özgürlükler*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2005.

DKAB Öğretim Programı, 2018.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Aile'de Çocuğun Din Eğitimi*, İstanbul, 1996.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler*, İfav. Yayınları, İstanbul, 1999.

Doğan, Recai ve Nurullah Altaş. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma”, *Ankara Ü. İlahiyat F. Dergisi*, Ankara, 2002.

Doğan, Recai ve Cemal Tosun. *İlköğretim 4. ve 5. sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2003.

Doğan, Recai ve Cemal Tosun. *İlköğretim 6-8. Sınıflar İçin DKAB Öğretiminde Kavram Haritaları*, Pegem, Ankara, 2005.

Ebu Gudde, Abdulfettah. *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Öğretim Metodu*, Çev. Enbiya Yıldırım, Yasin Yayınları, İstanbul, 2001.

Egemen, Bedii Ziya. *Din Psikolojisi*, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayını, Ankara, 1952.

Fayda, Mustafa. Siyer ve Megazi, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 2009, c.37.

Fersahoğlu, Yaşar. *Kur'an'da Zihin Eğitimi*, Doktora Tezi, İstanbul, 1993.

Fersahoğlu, Yaşar ve Mehmet Akif Demir. *Din Eğitim ve Öğretiminde Duygu Eğitimi*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2012.

Gümüş, Süleyman. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programının Program Geliştirme İlkeleri Açısından Bir Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dan. Fahri Kayadibi, İstanbul, , İstanbul Üniv, 2013.

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>.

Izutsu, Toshihiko. *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, Çev. Selahaddin Ayaz, Pınar Yayınları, İstanbul, 1965.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8 Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB. Yay., Ankara, 2018.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8 Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB. Yay., Ankara, 2018.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, ve 8 Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB. Yay. , Ankara, 2010.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2018.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı, 2006.

Kaymakcan, Recep ve Hasan Meydan; “ Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.9, 2011.

Kaymakcan, Recep. “Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler”, *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı.10, 2006.

Kaymakcan, Recep. “Türkiye’de Din eğitiminde Çoğulculuk ve yapılandırıcılık: Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı Bağlamında bir Değerlendirme”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.

Kaymakcan, Recep ve Hasan Meydan. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 9, 2011.

Kerim, Yavuz. *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul, 1992.

Kızılabdullah, Yıldız. İlahiyat Fakültelerinin Kuruluşundan Bugüne Din Eğitimi Bilimi Alanında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme, *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2009.

Korukcu, Adem. *Kavram Haritalarının Din Öğretiminde Kullanımı (İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi 7. Sınıf 1. Ünite Kur’an-I Kerim’i Tanyalım Ünitesi Örneğinde Bir Uygulama Örneği*, Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Köylü, Mustafa. “Değerler Eğitimi: İnsan Onuru ve Sorumlulukları”, *Hz. Peygamber ve İnsan Onuru*, DİB Yayınları, Ankara 2013.

Köylü, Mustafa. *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*, DEM, 2014.

Köylü, Mustafa (Ed.). “İlköğretimde Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, Ed. Mustafa Köylü, Ensar Yayınları, İstanbul, 2015.

Kurt, Fatih. “1982, 1992 ve 2000 İlköğretim Okulları Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Müfredatlarının Mukayesesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Küçük, Hasan. *Mukayeseli İslâm ve Batı Felsefesinde Sistematik Problemler*, Fatih Yayınları, İstanbul, 1974.

Macit, Yunus. *Veda Hutbesinin Günümüzü İrşad Faaliyetlerinin Verimliliği Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, Sayı.16. , 2005

MEB Tebliğler Dergisi, 2517 Sayılı Tebliğler Dergisi, Ekim 2000.

MEB Tebliğler Dergisi, 29 Mart 1982.

- MEB, 18. Milli Eğitim Şurası, 2010.
- MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*, 2018.
- Nazıroğlu, Bayramali. *Vatandaşlık ve Din Eğitimi*, Açılım Kitap, , Rize, 2013.
- Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 8. Sınıf Ders Kitabı*, MEB Yayınları
- Öcal, Mustafa. *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990.
- Özüdoğru, Ayşe. *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberlerin Davet Metodu*, Dan. Adil Bebek, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, İstanbul, 2002.
- Russell, Bertrand. *Terbiyeye Dair*, çev. Hamit Dereli, Maarif Matbaası, Ankara, 1954.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990.
- Sönmez, Veysel. *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*.
- Sümertaş, Burhan. *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan Ayet Çevirilerinin Anlaşılabilirlik Sorunu*, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, c.11, sayı. 3, 2011.
- Şen, Yusuf. *Hz. Peygamberin Merhamet Eğitim Metodu*, Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı I-II, 2011.
- Şentürk, Habil. *Dini İnançın Psikolojisi*, SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Isparta, sayı.4, 1997
- Tavukçuoğlu, Mustafa. *Okulöncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, Sayı. 14, 2002.
- Tetik, Hayati. *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite Ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme*, *Universal Journal of Theology*, c.3, sayı.1, 2018.
- Turpcu, Betül. *Din Eğitimi Açısından Kur'an-ı Kerim'de Hz. Meryem'in Terbiyesi*, Dan. Bayraktar Bayraklı, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, 2012.
- Yaman, Ertuğrul. *Değerler Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Nübüvvet", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.33.
- Yavuz, Yusuf Şevki. *Kur'an-ı Kerim'de Tefekkür ve Tartışma Metodu*, İlim ve Kültür Yayınları, Bursa.

Yürük, Tuğrul. “İlk ve Ortaöğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri”, Ed. Recai Doğan- Remziye Ege, *Din Eğitimi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.

Yürük, Tuğrul. *Cumhuriyet Dönemi Din Öğretimi Program Anlayışları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Zengin, Mahmut. ‘Temele Alınan Yaklaşımlar Bağlamında Yeni İlköğretim DKAB Öğretim Programı’, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.8, S.19, 2010.

Zengin, Mahmut. *Din Eğitimi ve Öğretiminde Yapılandırmacı Yaklaşım*, Dem, İstanbul, 2011.

Zengin, Mahmut. *Yapılandırmacılık ve Din Eğitimi İlköğretim DKAB Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi ve Öğretmen Görüşleri Açısından Etkililiği*, Doktora Tezi Dan. Mahmut Çamdibi, İstanbul, 2010.